

รายงานผลการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ปี 2558

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

รายงานผลการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ปี 2558

ที่ปรึกษา	กนิษฐา ปรีชาพิชคุปต์ สุมล ยางสูง
เรียบเรียง	เรวดี อุลิต
ข้อมูล	กรรณิการ์ แก้วสันเทียะ ฉัตรรัตน์ สวัสดิ์ ธรรมนุญ ตันชัชวาล นิตยา ทองสอน
จัดทำโดย	สำนักงานโครงการบ้านมั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) 912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทร. 02 – 378 – 8300 – 9 โทรสาร 02 – 378 – 8487 www.codi.or.th

คำนำ

ตามที่รัฐบาลได้สนับสนุนการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนแออัด เพื่อช่วยให้ผู้ที่เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยได้มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงภายใต้โครงการบ้านมั่นคง โดยจัดสรรงบประมาณผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภายใต้หลักคิดที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน องค์กรชุมชน และขบวนการองค์กรชุมชน สามารถจัดการตนเอง โดยผ่านกระบวนการจัดการด้านต่างๆ อาทิ การจัดทำข้อมูลสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัย การวางแผน การระดมทุน พัฒนากองทุนร่วมกัน เรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ การแก้ไขปัญหาที่ดิน การออกแบบและการวางผังชุมชน การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค การบริหารงานก่อสร้างบ้าน การแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย และการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ที่ครอบคลุมมิติในด้านต่างๆ ทั้งที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน โดยการเปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมที่สำคัญในการออกแบบการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง และประสานเชื่อมโยงสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักวิชาการ ในฐานะที่เป็นหุ้นส่วนหนึ่งของการพัฒนา

นับตั้งแต่เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2546 – 2556 สถาบันฯ ได้อนุมัติโครงการและงบประมาณโครงการบ้านมั่นคงสะสมตั้งแต่ปี 2546 ถึงสิ้นเดือนกันยายน 2558 เป็นจำนวนเงิน 6,859.58 ล้านบาท เป็นงบประมาณสนับสนุนพัฒนาครอบครัวเขต/เมืองที่มีโครงการที่ได้รับการอนุมัติ จำนวน 73 จังหวัด 312 เมือง/เขต 933 โครงการ 1,817 ชุมชน 97,781 ครัวเรือน

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพการขับเคลื่อนงานการจัดการที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนแออัด และผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การพัฒนาการทำงาน และขอขอบคุณเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นต่างๆ พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่เป็นต้นเรื่องในการแบ่งปันประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ของชุมชนและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

สำนักงานบ้านมั่นคง
พฤศจิกายน 2558

สารบัญ

	หน้า
สถานการณ์และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนเมือง	5
1. สภาพปัญหาชุมชนแออัดและชุมชนผู้มีรายได้น้อย	5
2. นโยบายการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ: ผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อย	6
3. นโยบายรัฐและการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยผ่านโครงการบ้านมั่นคง	7
การสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยของรัฐบาล ตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง	9
1. ความเป็นมาของโครงการบ้านมั่นคง	9
2. วัตถุประสงค์ของโครงการ	9
3. ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน	10
4. ทิศทางสำคัญในการดำเนินงาน	10
5. รูปแบบการพัฒนา	10
6. กลไกสำคัญในการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง	11
7. กระบวนการสำคัญในการดำเนินการโครงการบ้านมั่นคง	12
8. กลุ่มเป้าหมาย	13
9. กรอบงบประมาณและหลักเกณฑ์ในการสนับสนุน	13
10. ทิศทางการทำงานบ้านมั่นคงปี 2558	15
ผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคงปี 2558	18
1. การอนุมัติงบประมาณโครงการบ้านมั่นคงที่มีสถานะดำเนินการ	18
2. ภาพรวมการเบิกจ่ายงบประมาณ ปี 2558	19
3. การดำเนินงานด้านสินเชื่อโครงการบ้านมั่นคง	25
4. การสอบทาน	25
5. การสำรวจข้อมูลเมือง	26
6. การดำเนินโครงการกองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน	28
7. การแก้ไขกรณีปัญหาเร่งด่วน: การพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ริมคลอง	30
8. โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเมือง: การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน “บ้านมากกว่าคำว่าบ้าน”	40
9. ปฏิบัติการซ่อมสร้างที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภค: โครงการโรงเรียนนายช่างใหญ่	43
ปัญหา ข้อติดขัด และข้อเสนอแนะ	56

สถานการณ์ และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา เรื่องที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนเมือง

1. สภาพปัญหาชุมชนแออัดและชุมชนผู้มีรายได้น้อย

นับตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนฐานการผลิตจากภาคเกษตรสู่การพัฒนาภาคอุตสาหกรรมที่ทันสมัยในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ส่งผลให้เกิดการอพยพของประชากร และเกิดการขยายตัวของชุมชนเมืองอย่างรวดเร็ว การขาดระบบการจัดการที่ดินที่สามารถรองรับเรื่องที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มประชากรผู้มีรายได้น้อยในเมือง ซึ่งมีอยู่อย่างกระจุกกระจายทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมทั้งในเขตเมืองต่างๆ ทั่วประเทศ ก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมและขาดการพัฒนา ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมด้านที่อยู่อาศัย นำมาสู่ปัญหาต่างๆ ดังนี้

1) การพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาของประเทศไทย ได้ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ความยากจนที่รุนแรงขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนาระหว่างพื้นที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นไปอย่างไม่มีแบบแผน รวมถึงความไม่เท่าเทียมในเรื่องการบริการพื้นฐาน นอกจากนี้ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจยังส่งผลให้ปัญหาความยากจนเพิ่มขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจหดตัว

2) การเจริญเติบโตของเมืองได้ก่อให้เกิดความแออัด ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด ชุมชนบุกรุก กระจุกกระจายในเมืองต่างๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและเมืองต่างๆ ทั่วไป เนื่องจากการขาดการจัดการด้านที่ดินอย่างเหมาะสมที่จะสามารถรองรับการอยู่อาศัยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับกลุ่มระดับล่างของเมือง ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลที่อยู่อาศัยของประชากรในเมืองของการเคหะแห่งชาติในปี 2543 พบว่า มีชุมชนแออัดรวมทั้งชุมชนบุกรุกและชุมชนรายได้น้อยอื่นๆ ในเมืองต่างๆ ทั่วประเทศเป็นจำนวนถึง 5,500 ชุมชน มีจำนวนครัวเรือน 1,500,000 ครัวเรือน คิดเป็นจำนวนประชากรสูงสุดถึง 6,750,000 คน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนจนที่อยู่กระจัดกระจายนอกชุมชนที่อยู่อาศัยในลักษณะห้องเช่ารวม ลูกจ้างโรงงาน กรรมกรก่อสร้าง อยู่แบบเร่ร่อน อาศัยอยู่ประมาณ 370,000 ครัวเรือน หรือประมาณ 1,500,000 คน รวมทั้งสิ้นเป็นคนจนในชุมชนแออัด 1,870,000 ครัวเรือน ประมาณ 8,250,000 คนเมื่อเทียบกับประชากรเมืองทั้งหมดแล้วสัดส่วนคนจนในชุมชนแออัดสูงถึงร้อยละ 37

3) จากการสำรวจข้อมูลชุมชนแออัดทั่วประเทศในระหว่างเดือนธันวาคม 2550 – เมษายน 2551 โดยสำนักงานบ้านมั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ร่วมกับเครือข่ายชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงทั่วประเทศ พบว่า ชุมชนผู้มีรายได้น้อยทั้งหมด 6,334 ชุมชน 1,630,447 ครัวเรือน มีผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยจำนวน 728,639 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 44.69 ของชุมชนผู้มีรายได้น้อยทั้งหมด โดยพื้นที่กรุงเทพฯ มีจำนวนผู้เดือดร้อนสูงสุด จำนวน 225,440 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 31.99 ของจำนวนผู้เดือดร้อนทั้งหมด เมื่อจำแนกประเภทความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยออกเป็นกลุ่มๆ ได้แก่ ชุมชนบุกรุก/กลุ่มบุกรุก กลุ่มเช่าที่ปลูกบ้านเอง กลุ่มห้องเช่า และกลุ่มบ้านเช่า พบว่า ร้อยละ 40.95 คือ กลุ่มเช่าที่ปลูกบ้านเอง รองลงมา ร้อยละ 30.29 คือ ชุมชนบุกรุก/กลุ่มบุกรุก หากจำแนกประเภทเจ้าของที่ดินที่ชุมชนเข้าไปใช้ที่ดินเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของรัฐ จำนวน 2,900 ชุมชน คิดถึงร้อยละ 47 โดยที่ดินของรัฐที่ชุมชนเข้าไปอยู่อาศัยสูงสุด 5 ลำดับแรก คือ (1) ราชพัสดุ จำนวน 822 ชุมชน (2) สาธารณะ จำนวน 738 ชุมชน (3) กรม

ชลประทาน จำนวน 417 ชุมชน (4) การรถไฟแห่งประเทศไทย จำนวน 386 ชุมชน และ (5) กรมการขนส่งทางน้ำ และพาณิชย์นาวี จำนวน 216 ชุมชน เจ้าของที่ดินที่ชุมชนอาศัยรองลงมา คือ ที่ดินเอกชน จำนวน 1,821 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 29 องค์กรศาสนา จำนวน 1,159 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 19 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จำนวน 147 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 2

4) ปัจจุบันชุมชนแออัดรวมทั้งชุมชนผู้มีรายได้น้อยต่างๆ ประสบปัญหาหลายด้าน ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการอยู่อาศัย ที่สำคัญคือปัญหาการขาดความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย 3,750 ชุมชน เป็นจำนวนครัวเรือน 1,140,000 ครัวเรือน หรือประมาณ 5,130,000 คน เป็นกลุ่มที่อยู่ในที่ดินของรัฐ วัด เอกชน หรือที่ผสมมีปัญหาไล่ที่ในระดับต่างๆ ทั้งที่อยู่ในระหว่างการไล่รื้อ และมีข่าวว่าจะมีการไล่รื้อ รวม 445 ชุมชน ประมาณ 200,000 ครัวเรือน

5) การรื้อย้ายชุมชนที่ผ่านมา จากการพัฒนาโครงการของเอกชนหรือโครงการพัฒนาของรัฐได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในเรื่องของรายได้ กลุ่มสังคมที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยชุมชนที่ถูกรื้อย้ายมักจะต้องอยู่ในที่ใหม่ที่ไกลออกไป ต้องสร้างที่อยู่ใหม่ อยู่ไกลจากแหล่งงานเดิม สถานการศึกษาของเด็กก่อให้เกิดการเพิ่มรายจ่ายทั้งการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ต้องจ่ายค่าเดินทางเพิ่มขึ้นและค่าใช้จ่ายอื่นๆ โดยเฉพาะชาวบ้านต้องจ่ายเพิ่มประมาณเดือนละ 3,000 บาท/ครอบครัว ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงมากเมื่อเทียบกับรายได้และที่สำคัญคือสูญเสียความสัมพันธ์ของกลุ่มสังคมเดิม

ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมด้านที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมีสาเหตุที่สำคัญ ดังนี้

1) การขาดนโยบายส่งเสริมเรื่องการพัฒนาที่อยู่อาศัยของประชาชนในชาติ ซึ่งเป็นสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐานที่ที่ทุกคนควรมีสิทธิที่จะได้รับ หรือมีโอกาสที่จะมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง

2) ปัญหาการรวมศูนย์การบริหารจัดการพัฒนาเมือง ที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยหน่วยงานส่วนกลาง ทำให้ประชาชนและท้องถิ่นไม่มีบทบาทในการจัดการพัฒนาเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัยของตนเอง

3) การที่คนจนมีอาชีพและรายได้ที่ไม่แน่นอนและไม่สม่ำเสมอ ทำให้ไม่มีกำลังทรัพย์พอที่จะนำมาใช้จ่ายสำหรับเรื่องที่อยู่อาศัยต่ำ คนจนเหล่านี้จึงไม่สามารถมีที่อยู่อาศัยที่ดีและมั่นคง ตามราคาที่อยู่อาศัยกำหนดไว้ในตลาดอสังหาริมทรัพย์

4) ระบบเศรษฐกิจมหภาคที่ส่งเสริมการลงทุนขนาดใหญ่ ทำให้เกิดระบบที่อยู่อาศัยที่ไม่เป็นทางการเพิ่มมากขึ้น

5) การขาดระบบขาดเงินเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยที่ครอบคลุมและให้โอกาสคนทุกกลุ่มเข้าถึง

6) ผลกระทบจากการพัฒนาเมือง และการพัฒนาเมืองที่ไม่มีแผนและทิศทางที่แน่ชัด

7) ปัญหาการพัฒนาชุมชนชนบทที่ล้มเหลวและไม่เท่าเทียม ทำให้คนในชนบทไม่สามารถ มีชีวิตที่ดี มีรายได้ และโอกาสที่หลากหลายเหมาะสม ทำให้คนจนในชนบทไม่น้อยจำเป็นต้องทิ้งถิ่นฐาน และเคลื่อนย้ายอพยพสู่ชุมชนเมือง

8) ปัญหาการจัดการเรื่องที่อยู่อาศัยในมิติการเป็นสินค้า และสร้างระบบปัจเจกขนาดใหญ่ที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ผ่านการจัดการเรื่องที่อยู่อาศัย และการขาดมิติการสร้างชุมชนและสังคม¹

2. นโยบายการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ: ผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

นอกเหนือปัญหาสภาพชุมชนแออัดและการไม่มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงแล้ว ผลกระทบจากนโยบายของรัฐบางโครงการได้ส่งผลให้เกิดการโยกย้ายชุมชน และทำให้ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยได้อย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเช่น นโยบายการจัดระเบียบคลองทั่วกรุงเทพมหานคร ซึ่งกรุงเทพมหานครได้เสนอแผนต่อ

¹สมสุข บุญยะบัญชา, “ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมด้านที่อยู่อาศัย”, (เพิ่งอ้าง)

คณะรักษาความมั่นคงแห่งชาติ (คสช.) เพื่อจัดทำแผนบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ โดยจะมีการเชื่อมโยงการแก้ไขปัญหาร่วมกับทุกภาคส่วน สำหรับลำคลองที่อยู่ในขอบข่ายการพัฒนา มี 9 สายคลอง ได้แก่ คลองลาดพร้าว คลองเปรมประชากร คลองบางเขน คลองสามวา คลองลาดบัวขาว คลองบางซื่อ คลองประเวศบุรีรมย์ คลองพระโขนง และคลองพระยาราชนนตรี มีความยาวรวม 128.37 กิโลเมตร มีบ้านเรือนรูกล้าคู คลอง รวม 12,037 หลังคาเรือน จำนวน 16,881 ครัวเรือน มีประชากรที่ได้รับผลกระทบรวม 68,087 ราย

รายชื่อสายคลองหลัก	ระยะทาง (กม.)	หลังคาเรือน	ครัวเรือน	ประชากร (คน)
1. คลองลาดพร้าวและคลองสอง	24.50	6,365	9,548	37,524
2. คลองเปรมประชากร	24.72	4,334	6,501	25,549
3. คลองบางเขน	11.26	63	-	307
4. คลองสามวา	12.36	177	37	520
5. คลองลาดบัวขาว	9.55	85	8	258
6. คลองบางซื่อ	8.00	726	486	2,556
7. คลองประเวศบุรีรมย์	13.71	223	234	1,124
8. คลองพระโขนง	10.56	26	15	75
9. คลองพระยาราชนนตรี	13.71	38	52	174
รวม	128.37	12,037	16,881	68,087

- หมายเหตุ: 1. ข้อมูลสายคลองลำดับที่ 1 – 2 ได้มาจากการสำรวจข้อมูลรายครัวเรือนของ พอช. ร่วมกับ สอช. ภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑล และเครือข่ายสายคลอง
2. ข้อมูลสายคลองลำดับที่ 3 – 9 เป็นข้อมูลจากสำนักระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร

3. นโยบายรัฐและการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยผ่าน “โครงการบ้านมั่นคง”

รัฐบาลได้มีนโยบายการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมือง โดยให้ดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 โดยเฉพาะผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดและชุมชนบุกรุก เพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนคนจนในเมือง ดังนี้

1) ที่ผ่านมารัฐบาลได้ให้ความสำคัญและมุ่งเน้นให้เกิดการแก้ไขปัญหาความมั่นคงในการอยู่อาศัยของชุมชนแออัด/ชุมชนบุกรุก โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 เห็นชอบโครงการพัฒนาความมั่นคงที่อยู่อาศัยคนจนในชุมชนแออัด โครงการ “บ้านมั่นคง” ตามที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เสนอ โดยให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ 10 โครงการนำร่อง และให้ความเห็นชอบตามแผนปฏิบัติการโครงการ “บ้านมั่นคง” ปี 2547 ซึ่งเป็นการขยายผลการดำเนินโครงการจากปี 2546 ในอีก 42 เมือง/เขตทั่วประเทศ 15,016 ครัวเรือน 174 ชุมชน ซึ่งโครงการดังกล่าวเป็นโครงการสำคัญโครงการหนึ่งที่ตอบสนองนโยบายแก้ไขปัญหาค่าความยากจนอย่างบูรณาการของรัฐ เนื่องจากแนวทางในการดำเนินโครงการ “บ้านมั่นคง” เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นอย่างจริงจังในทุกกระบวนการพัฒนา ใช้ชุมชนที่เป็นเจ้าของปัญหาเป็นตัวตั้ง และพัฒนาโดยยึดพื้นที่เป็นหลักที่ให้ชุมชนและท้องถิ่นเป็นแกนและเชื่อมโยงกับหน่วยงาน/ภาคีพัฒนาต่างๆ ให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างครอบคลุมในแต่ละพื้นที่เมือง/เขต เป็นการพัฒนาอย่างบูรณาการที่คำนึงถึงมิติการพัฒนาอย่างรอบด้านของชุมชนทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อมและการจัดระบบสวัสดิการของชุมชนให้คนจนมีคุณภาพ

ชีวิตที่ดีขึ้น เกิดระบบการดูแลคนจนที่จนที่สุด ผู้สูงอายุ เด็กที่ไม่มีผู้ดูแล คนเร่ร่อน โดยชุมชนทั้งนี้ในการดำเนินโครงการมุ่งให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นกระบวนการในการสร้างองค์ความรู้ เชื่อมโยงการเรียนรู้อย่างกว้างขวางทั่วประเทศ เพื่อสร้างกำลังความสามารถและความพร้อมในการแก้ปัญหาและการพัฒนาโดยชุมชนและท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่

2) การสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาล การดำเนินโครงการบ้านมั่นคง นับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา คณะรัฐมนตรีทุกรัฐบาลรับทราบความคืบหน้าและผลการดำเนินงาน ทำให้ตระหนักเห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัด ส่งผลให้มีมติจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการบ้านมั่นคงอย่างต่อเนื่อง ทำให้โครงการบ้านมั่นคงมีการขยายผลการดำเนินงานไปในทิศทางที่เน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนและท้องถิ่น นำไปสู่ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของเมืองร่วมกัน ในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา ได้รับวงเงินจัดสรรงบประมาณการพัฒนาสาธารณูปโภค อุดหนุนที่อยู่อาศัย พัฒนาระบบเมืองและบริหารจัดการจากรัฐบาล รวม 6,515.49 ล้านบาท สำหรับสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยให้กับชุมชนแออัดรวม 107,551 ครัวเรือน รายละเอียดดังตาราง

ปีงบประมาณ	งบจัดสรร (ล้านบาท)	เป้าหมาย (ครัวเรือน)	มติคณะรัฐมนตรี
2546	146.625	1,506	14 ม.ค. 2546 เห็นชอบโครงการบ้านมั่นคง
2547	593.404	9,389	4 ก.ย. 2546 อนุมัติแผนปฏิบัติการโครงการบ้านมั่นคงปี 2547 และแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาชุมชนแออัด "บ้านมั่นคง" (พ.ศ. 2548 - 2550)
2548	220.00	2,900	
2549	120.00	1,500	2 ต.ค. 2548 อนุมัติแผนปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดโครงการบ้านมั่นคง พ.ศ. 2548 - 2551 วงเงินอุดหนุนทั่วไป 19,367 ล้านบาท เป้าหมาย 300,000 ครัวเรือน (ไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ)
2550	1,275.60	18,750	12 ธ.ค. 2549 อนุมัติหลักการ แผนปฏิบัติการโครงการบ้านมั่นคง ปี 2550 - 2554 จำนวน 200,218 หน่วย วงเงินรวม 13,613 ล้านบาท (ปรับแผนยังไม่ได้รับการจัดสรร)
2551	1,700.00	25,000	
2552	1,244.00	18,295	16 มิ.ย. 2552 เห็นชอบหลักการสนับสนุนงบประมาณโครงการบ้านมั่นคง และปรับเพิ่มเงินอุดหนุนจากหน่วยละ 68,000 บาท เป็นหน่วยละ 80,000 บาท
2553	680.00	8,500	6 มิ.ย. 2552 และ 13 ต.ค. 2552 เห็นชอบใช้งบโครงการไทยเข้มแข็ง 2555 สำหรับโครงการบ้านมั่นคง เพื่อใช้เป็นสินเชื่อ วงเงิน 6,000 ล้านบาท (ได้รับจัดสรร 3,000 ล้านบาท)
2554	186.00	2,325	
2555	174.93	2,200	
2556	174.93	2,200	
2557	-		

ปีงบประมาณ	งบจัดสรร (ล้านบาท)	เป้าหมาย (ครัวเรือน)	มติคณะรัฐมนตรี
2558	-		
รวม	6,515.49	92,565	

การสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ผู้มีรายได้น้อยของรัฐบาล ตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง

1. ความเป็นมาของโครงการบ้านมั่นคง

โครงการบ้านมั่นคง เกิดขึ้นจากการดำเนินงานในโครงการนำร่อง 10 โครงการที่คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบดำเนินการในปี 2546 ในวงเงินงบประมาณ 146 ล้านบาท โดยให้ดำเนินการจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาตามแนวทางบ้านมั่นคงใน 10 เมือง เพื่อจัดทำแผนพัฒนาความมั่นคงในการอยู่อาศัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัดอย่างเร่งด่วน มีเป้าหมายสำคัญเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัด (คนจนเมือง) และมีแนวทางหลักในการดำเนินงานโดยให้ชุมชนและขบวนการองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในการดำเนินการ ตลอดจนประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีพัฒนาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับนโยบาย ซึ่งรัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณโดยมอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ร่วมกับขบวนการองค์กรชุมชนขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การดำเนินโครงการบ้านมั่นคง นับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา คณะรัฐมนตรีทุกรัฐบาล ให้ความสำคัญและผลการดำเนินงาน ส่งผลให้มีมติจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการบ้านมั่นคงอย่างต่อเนื่อง ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ได้รับวงเงินจัดสรรงบประมาณการพัฒนาสาธารณูปโภค อุดหนุนที่อยู่อาศัย พัฒนาระบบเมืองและบริหารจัดการจากรัฐบาล รวม 6,515.49 ล้านบาท สำหรับสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยให้กับชุมชนแออัดรวม 107,551 ครัวเรือน

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

1) เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาความยากจนด้านที่อยู่อาศัยของคนจนในเมืองที่อยู่ในชุมชนแออัด/ชุมชนรายได้น้อยรวมทั้งคนเร่ร่อนอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ เกิดการแก้ปัญหาที่ตรงกับความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาความมั่นคงในการอยู่อาศัยและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยคนจนมีการรวมกลุ่มและจัดการพัฒนาด้านองค์กรชุมชนเอง

2) เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างบูรณาการที่เป็นรูปธรรมครอบคลุมการพัฒนาทั้งมิติด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ สวัสดิการและความเข้มแข็งของชุมชน

3) เพื่อเกิดการแก้ปัญหาชุมชนแออัด/ชุมชนบุกรุกอย่างเป็นระบบเป็นเมือง ๆ (Cities Without Slums : Area Based)

4) เพื่อให้เกิดพื้นที่รูปธรรม รูปแบบการจัดการร่วมกันของพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะแนวนอนของชุมชนและท้องถิ่น หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถเชื่อมโยงการพัฒนา กับหน่วยงานต่างๆ และสัมพันธ์กับแผนยุทธศาสตร์จังหวัด โดยเกิดกระบวนการทำงาน เรียนรู้และพัฒนาาร่วมกันของทุกภาคส่วนที่อยู่ในแต่ละเมือง

5) เพื่อให้เกิดการใช้กระบวนการดำเนินงานเป็นเครื่องมือในการสร้างความพร้อม สร้างความรู้ ความสามารถให้กับกลไกท้องถิ่น และรองรับการกระจายอำนาจให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดกลไกการทำงานของพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมที่มีความต่อเนื่อง สามารถจัดการพื้นที่ของตนเองได้อย่างยั่งยืน

6) เพื่อให้เกิดการปรับปรุง/ผ่อนปรนกฎระเบียบที่เคยเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาชุมชนแออัด ให้เอื้อต่อการพัฒนาทั้งด้านการจัดการที่ดิน การก่อสร้าง การพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ ให้เป็นการสนับสนุน ยืดหยุ่น เอื้อต่อการพัฒนาความมั่นคงในการอยู่อาศัยและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนจน

3. ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน

ตามที่ รัฐบาลได้มีนโยบายการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมือง โดยได้มอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ดำเนินการให้ดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 ถึงปัจจุบัน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดและชุมชนบุกรุก เพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัย และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนคนจนในเมือง และจากสภาพความยากจนด้านที่อยู่อาศัยของคนจนในเมือง ในการดำเนินงานมียุทธศาสตร์การดำเนินงาน คือ

- 1) ให้ชุมชนและเครือข่ายเป็น “เจ้าของโครงการ” ทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นและภาคีที่เกี่ยวข้อง
- 2) พอช. เป็นหน่วยงานกลางทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินการโครงการในระยะแรก เพื่อสร้างองค์ความรู้ รูปแบบ แนวทางและกระบวนการเรียนรู้ และถ่ายโอนภารกิจให้ท้องถิ่นและชุมชนร่วมกันดำเนินงานในระยะต่อไป
- 3) เชื่อมโยงแผนการแก้ปัญหาชุมชนแออัดให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนท้องถิ่น แผนจังหวัด และแผนการแก้ไขปัญหาความยากจน
- 4) โครงการบ้านมั่นคง เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและสร้างโอกาสการพัฒนาให้กับคนจนในเมืองทุกด้าน

4. ทิศทางสำคัญในการดำเนินงาน

- 1) เป็นการแก้ปัญหาทั้งเมือง ให้คนจน/คนเดือดร้อนมีโอกาสเข้าถึงและเป็นเจ้าของโครงการอย่างกว้างขวาง
- 2) พัฒนาและสร้างการเชื่อมโยงของชุมชน/เครือข่าย ให้เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนและขยายผลกระบวนการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย สู่การแก้ปัญหาทั้งเมือง
- 3) กระบวนการทำงานร่วมชุมชนท้องถิ่น พลัง 3 ประสาน : ชุมชน เครือข่าย และกรรมการเมือง
- 4) บ้านมั่นคง : บ้านที่มากกว่าคำว่าบ้าน เป็นการสร้าง/ฟื้นฟูการจัดการตนเองของชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง (มีคน มีการเชื่อมโยงชุมชน มีทุน มีการสร้างงานสร้างกิจกรรมการพัฒนาด้วยชุมชนเอง)
 - เกิดขบวนการชุมชนในรูปของเครือข่ายชุมชนเมือง ที่จะพลังสำคัญของการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น เชื่อมโยงเพื่อนชุมชนอื่นๆ ในเมือง และ การเชื่อมโยงเครือข่ายทุกระดับ
 - การพัฒนาชุมชนในอนาคต : มีกระบวนการพัฒนาชุมชน คุณภาพชีวิต อาชีพรายได้ สังคมสิ่งแวดล้อมชุมชนและเมือง โดยขบวนการชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน
 - เกิดกระบวนการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มออมทรัพย์/สหกรณ์ของชุมชน มีระบบการดูแลคน รักษาที่ดินและบ้าน และ ระบบการป้องกันความเสี่ยง

5. รูปแบบการพัฒนา

การพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนของคนจนในเมืองโดยการพัฒนาอย่างบูรณาการ รวมทั้งการสร้าง ความมั่นคงและพัฒนาเป็นชุมชนนำอยู่ มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีความมั่นคงและสวยงามนั้น มีรูปแบบการพัฒนาทาง

กายภาพได้หลากหลาย ตามความเป็นไปได้ในเรื่องที่ดิน ความสามารถในการผ่อนชำระคืน การจัดการของชุมชนเอง และการยอมรับร่วมกันในท้องถิ่นโดยให้ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ ที่ดิน และการพัฒนาด้านอื่นๆ ดังนี้

5.1 การพัฒนาความมั่นคงด้านกายภาพ อาจเป็นไปได้หลายรูปแบบ ได้แก่

1) การปรับปรุงชุมชนในที่ดินเดิม [On-site Improvement] เป็นการปรับปรุงชุมชนจากสภาพที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น แต่ยังคงรูปแบบของชุมชนเดิมอาศัยอยู่ในที่ดินเดิม เช่น ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค ทางเดินเท้า ไฟฟ้า น้ำประปา และสภาพแวดล้อมในชุมชน

2) การปรับผังชุมชนในที่ดินเดิม [Reblocking] เป็นการปรับปรุงรูปแบบชุมชนเดิมให้มีผังและโครงสร้างสาธารณูปโภคในพื้นที่เดิมได้ดีขึ้น โดยอาจมีการปรับหรือย้ายบ้านบางส่วนเพื่อจัดผังชุมชนใหม่ และพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ทางเดินเท้า ไฟฟ้า น้ำประปา ให้ดีขึ้น ซึ่งการปรับผังที่ดินถือได้ว่าเป็นการพัฒนาต่อเนื่องจากชุมชนเดิม ซึ่งเรื่องที่ต้องจัดการส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการจัดการแก้ไขปัญหาดินที่ต้องทำให้ถูกต้อง เปลี่ยนจากการบุกรุกเป็นการเช่าในระยะยาวเพื่อให้เกิดความมั่นคงในกรรมสิทธิ์การอยู่อาศัยระยะยาวเช่นกัน

3) การแบ่งปันที่ดิน [Land-Sharing] เป็นการแก้ไขปัญหาดินที่มีการเจรจาเพื่อประสานผลประโยชน์ร่วมกันกับเจ้าของที่ดิน เพื่อแบ่งปันที่ดินระหว่างชุมชนร่วมกับเจ้าของที่ดิน โดยเจ้าของที่ดินให้เช่าหรือขายที่ดินบางส่วนให้กับชุมชนในราคาที่คนในชุมชนสามารถจ่ายได้ เพื่อแลกกับการย้ายออกจากที่ดินในส่วนที่เจ้าของที่ดินต้องการใช้ การแก้ไขปัญหาดินโดยวิธีแบ่งปันจึงเป็นการสร้างความมั่นคงทางกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินอย่างถูกต้อง ซึ่งต้องมีการรื้อย้ายบ้านเรือนและการจัดผังการสร้างบ้านใหม่ให้สอดคล้องกับจำนวนที่ดิน

4) การก่อสร้างใหม่ทั้งชุมชน [Reconstruction] เป็นการรื้อย้ายภายในบริเวณเดิมจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง โดยชุมชนต้องก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ทั้งหมด และเป็นการแก้ไขปัญหาดินบุกรุกมาเป็นการเช่าที่ดินในระยะยาว ซึ่งเป็นข้อดีสำหรับคนในชุมชนที่ยังคงสามารถอาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนเดิมและใกล้สถานที่ทำงาน

5) การจัดปรับแลกที่ดินและก่อสร้างใหม่ [Land Exchange หรือ Land Readjustment]

6) การรื้อย้ายไปที่ดินใกล้เคียง [Relocation] เป็นการแก้ไขปัญหาดินที่อยู่อาศัยโดยการหาที่ดินใหม่ที่ชุมชนช่วยกันลงทุนซื้อร่วมกัน และย้ายชุมชนไปปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในที่ดินใหม่

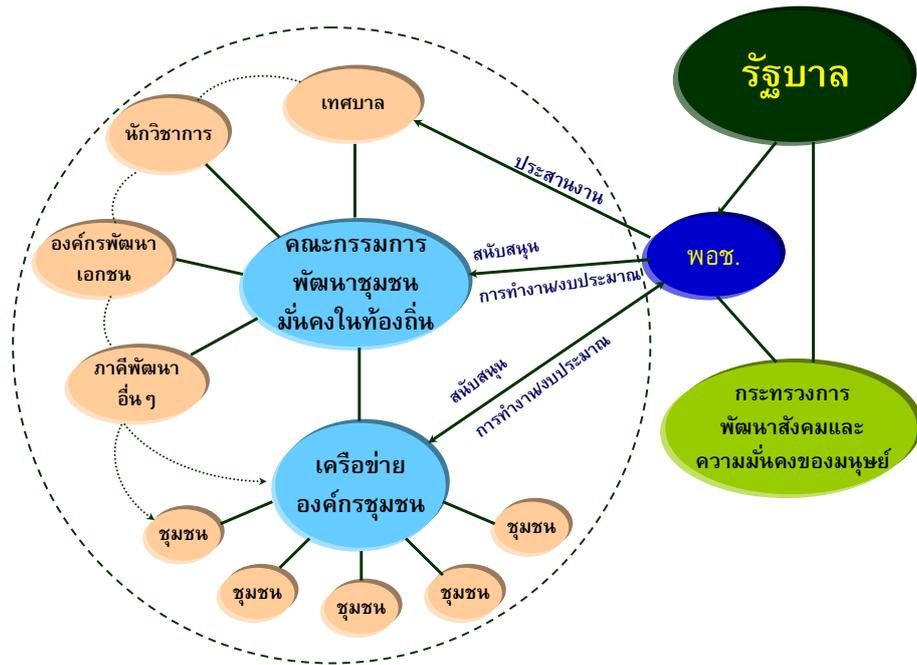
5.2 การสร้างความมั่นคงในที่ดิน ดำเนินการในรูปของการทำสัญญาเช่าระยะยาวในที่เดิมหรือที่ใหม่ หรือการซื้อที่ดินในชุมชนแออัดที่มีอยู่เดิมเพื่อสร้างชุมชนใหม่

5.3 การพัฒนาชุมชนทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จะต้องมีแผนที่แสดงถึงการพัฒนาความมั่นคงของชุมชนทางด้านสังคม อาชีพ การอยู่ร่วมกัน การจัดการด้านการเงิน การจัดระบบสวัสดิการดูแลผู้ยากไร้ในชุมชน การปลอดภัยเสถียรและการพัฒนาอื่นๆ ควบคู่กับการพัฒนาทางกายภาพ

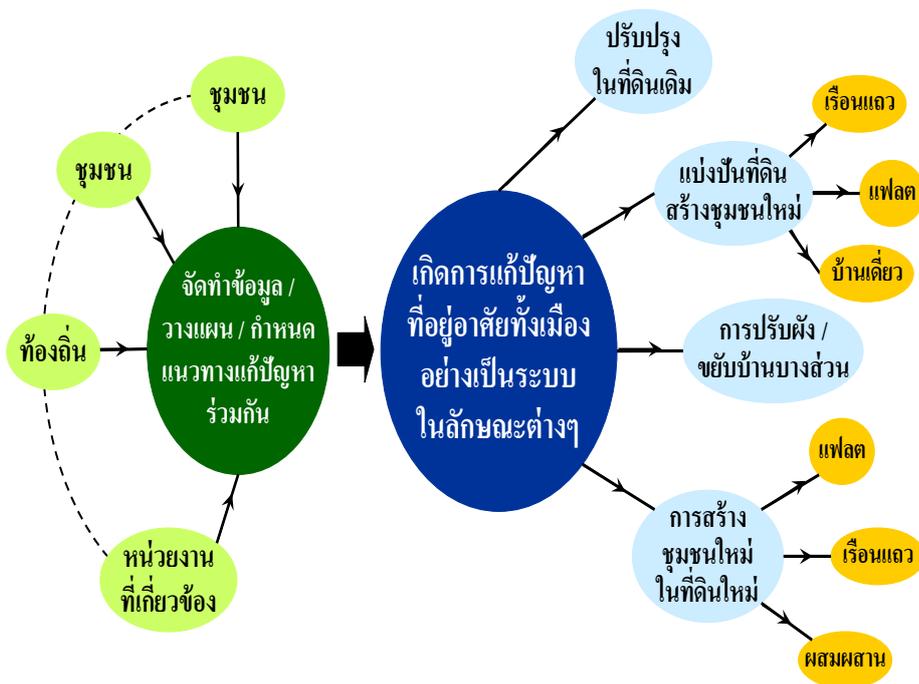
6. กลไกสำคัญในการดำเนินการโครงการบ้านมั่นคง

- *ขบวนการองค์กรชุมชน* องค์กรชุมชนทั้งระดับชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นกลไกหลักในการทำงานและการจัดการ ทั้งนี้ เพราะชุมชนเป็นเจ้าของปัญหาและรู้ความต้องการของตนเองและมีพลังอย่างหลากหลาย เช่น การออมทรัพย์ ช่างชุมชน เป็นต้น

- *คณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงระดับเมือง* เป็นกลไกที่เห็นภาพรวมของการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งเมือง มีองค์ประกอบของชุมชนที่ประสบปัญหา หน่วยงานท้องถิ่น เทศบาล เจ้าของที่ดิน สถาบันการศึกษา ฯลฯ มีบทบาทในการกำหนดทิศทาง วางแผนเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งเมือง สนับสนุนการทำงานขององค์กรชุมชน เพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย และเมืองเป็นกลไกกลางในการประสานงานเพื่อการพัฒนา แก้ไขปัญหาและประสานหน่วยงานอื่นๆ เพื่อสนับสนุนองค์กรชุมชน

รูปแบบการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนผู้มีรายได้น้อยทั้งเมือง

7. กระบวนการสำคัญในการดำเนินการโครงการบ้านมั่นคง

- 1) สํารวจข้อมูลเมือง เป็นปัจจัยสำคัญที่ชุมชนจะต้องร่วมกันสำรวจข้อมูลทุกครอบครัวที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลซึ่งนำไปสู่การวางแผนพัฒนาชุมชนทุกๆ เรื่อง
- 2) สร้างความเข้าใจ สร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชน
- 3) ตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นฐานการเงินของตัวเอง ได้เรียนรู้ระบบการจัดการร่วมกันและทำให้เกิดความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

- 4) การจัดสิทธิในที่อยู่อาศัย เป็นขั้นตอนสำคัญและต้องอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันโดยอาศัยข้อเท็จจริงจากข้อมูลร่วมกันสำรวจเป็นตัวตั้ง
- 5) ร่วมวางผัง ออกแบบบ้านตามใจผู้อยู่ ร่วมกันในการคิดที่จะสร้างชุมชนตามวิถีชีวิต และสังคม
- 6) ร่วมกันสร้างระบบสาธารณูปโภคและการสร้างบ้าน

8. กลุ่มเป้าหมาย

ในการดำเนินงานการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของนครชุมชนใช้ข้อมูลการสำรวจข้อมูลชุมชนที่เคือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยปี 2551 เป็นหลักในการทำงาน ซึ่งผลการสำรวจข้อมูลชุมชนผู้มีรายได้น้อยปี 2551 และผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคงถึงปัจจุบัน มีดังนี้

ภาค	ข้อมูลชุมชนผู้เดือดร้อนปี 2551			ดำเนินโครงการบ้านมั่นคงแล้ว (30 ก.ย. 2558)			
	เมือง/เขต	ชุมชน	ครัวเรือน	เมือง/เขต	ชุมชน	ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ (ครัวเรือน)
กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	143	1,948	296,251	67	332	28,209	9.52
กลางตอนบน	116	991	100,448	40	171	7,347	7.31
ตะวันตก	69	367	24,129	23	53	3,095	12.82
ตะวันออก	82	401	90,595	38	172	6,890	7.60
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	38	302	25,536	15	107	3,356	13.14
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	76	517	36,328	26	241	10,518	28.95
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้	61	406	25,787	16	121	9,632	37.35
ใต้บน	67	300	40,739	31	137	7,109	17.45
ใต้ล่าง	71	425	40,376	19	96	7,270	18.00
เหนือบน	52	390	6,581	15	203	5,051	76.75
เหนือล่าง	65	300	22,925	21	172	4,565	19.91
รวม	840	6,347	709,695	311	1,805	93,042	13.11

9. กรอบงบประมาณและหลักเกณฑ์ในการสนับสนุน

งบประมาณที่สนับสนุนในโครงการบ้านมั่นคง ประกอบด้วยงบประมาณแบบให้เปล่าและงบประมาณที่องค์กรต้องใช้งบ 4 ประเภท ดังนี้

1) **งบพัฒนาระบบสาธารณูปโภค** เป็นงบสนับสนุนเพื่อใช้ในการปรับปรุงพัฒนาชุมชน ซึ่งครอบคลุมการพัฒนาปรับปรุงด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และสิ่งแวดล้อม เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน บ่อบำบัดน้ำเสีย ท่อระบายน้ำ เอกลักษณะในชุมชน และการปรับภูมิทัศน์

2) งบอุดหนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย

2.1) งบอุดหนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัยโครงการบ้านมั่นคง เป็นงบสนับสนุนในการซ่อมแซมปรับปรุงบ้าน สมทบในการปลูกสร้างบ้าน สมทบซื้อที่ดิน ทำฐานราก

2.2) งบอุดหนุนพัฒนาที่อยู่อาศัยโครงการก่อสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราว เพื่อช่วยเหลือชุมชนที่ประสบปัญหาไฟไหม้ไล่ที่ เพื่อสนับสนุนให้คนในชุมชนได้อยู่ร่วมกันในชุมชน ไม่กระจัดกระจายเมื่อเกิดปัญหาและช่วยกันแก้ปัญหาเฉพาะหน้าสำหรับชุมชนที่ถูกไล่รื้อ

3) **งบบริหารจัดการปรับปรุงชุมชน 5 %** เป็นงบสนับสนุนการทำงานในชุมชนและภาคีเครือข่ายหรือหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชน เช่น การจัดซื้ออุปกรณ์เครื่องเขียน เครื่องใช้ในการบริหารจัดการของชุมชน ค่าใช้จ่ายในการพัฒนากลุ่ม การวางแผนและการบริหารงานก่อสร้าง การเชื่อมโยงขบวน การประสานงาน การศึกษาดูงาน การพัฒนาศักยภาพของคณะทำงาน

4) **งบพัฒนากระบวนเมือง** เป็นงบสนับสนุนกิจกรรมกระตุ้นให้เกิดกระบวนการดำเนินงานในการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคง เพื่อให้เกิดกระบวนการดำเนินงานในชุมชนเมือง มีการจัดทำแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยเป็นภาพรวมทั้งเมือง และการเชื่อมโยงกระบวนการทำงานระดับภาค ระดับประเทศ เพื่อสร้างการเรียนรู้ มีการพัฒนาระบบกลไกการทำงานของขบวน เกิดการศึกษาค้นคว้าวิจัย และสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง

หลักเกณฑ์การสนับสนุนในโครงการบ้านมั่นคง ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2546 ถึงปัจจุบัน มีรายละเอียดดังนี้

1) **งบพัฒนาระบบสาธารณูปโภค** มีหลักเกณฑ์การสนับสนุนงบประมาณ ดังนี้

ปีงบประมาณ 2546 - 2550 (ตั้งแต่เดือนมกราคม 2546 - 12 กุมภาพันธ์ 2550) กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาเป็น 3 ประเภท	
- การปรับปรุงในที่ดินเดิม	หน่วยละไม่เกิน 25,000 บาท
- การรื้อและสร้างใหม่ในที่ดินเดิม	หน่วยละไม่เกิน 45,000 บาท
- การรื้อย้ายไปที่ใหม่	หน่วยละไม่เกิน 65,000 บาท
ปีงบประมาณ 2550 - 2552 (ตั้งแต่ 20 กุมภาพันธ์ 2550 - 30 กันยายน 2552) ตามรายงานการประชุมคณะอนุกรรมการโครงการบ้านมั่นคง ครั้งที่ 2/2550 วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2550 มติคณะอนุกรรมการฯ อนุมัติตามที่เสนอ ดังนี้	
- การปรับปรุงในที่ดินเดิม	หน่วยละไม่เกิน 35,000 บาท
ปีงบประมาณ 2553 ตามรายงานการประชุมคณะอนุกรรมการโครงการบ้านมั่นคง ครั้งที่ 1 - 1 วันที่ 18 พฤศจิกายน 2552 มติคณะอนุกรรมการฯ อนุมัติตามที่เสนอ ดังนี้	
- การปรับปรุงในที่ดินเดิม	หน่วยละไม่เกิน 30,000 บาท
- การปรับปรุงในที่ดินใหม่	หน่วยละไม่เกิน 50,000 บาท

2) **งบอุดหนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย** หลักเกณฑ์การสนับสนุนงบประมาณ ดังนี้

2.1) อุดหนุนครัวเรือนละ 25,000 บาท

2.2) สนับสนุนเฉลี่ยต่อหลังไม่เกิน 18,000 บาท กรณีจำเป็นต้องทำบ้านพักชั่วคราวระหว่างการก่อสร้าง/ปรับปรุงชุมชนใหม่ ใช้เกณฑ์ 18,000 บาท/ครัวเรือน โดยพิจารณาตามแผนรื้อย้ายจริง

3) **งบสนับสนุนการบริหารจัดการปรับปรุงชุมชน (5%)** คัดจากงบประมาณร้อยละ 5 ของงบพัฒนาระบบสาธารณูปโภค มีหลักเกณฑ์การสนับสนุนงบประมาณ ดังนี้

ปีงบประมาณ	หลักเกณฑ์การสนับสนุน
2546 - 2549	งบประมาณร้อยละ 5 จากงบพัฒนาระบบสาธารณูปโภค
2550 - 2553	งบประมาณร้อยละ 5 จากงบพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ในวงเงินขั้นต่ำ 50,000 บาท แต่ไม่เกิน 200,000 บาท
2553 (18 พฤศจิกายน 2552) เป็นต้นไป	งบประมาณ ร้อยละ 5 จากงบพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ในวงเงินขั้นต่ำ 50,000 บาท แต่ไม่เกิน 500,000 บาท

4) งบประมาณสนับสนุนการพัฒนากระบวนเมือง คิดจากปริมาณงาน คุณภาพ ผลลัพธ์ของงาน เสนอต่อ คณะทำงานฯ พิจารณาตามความเหมาะสม

10. ทิศทางการทำงานบ้านมั่นคงปี 2558

10.1 เป้าหมาย

1. การพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงจำนวน 18,249 ครัวเรือน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะพื้นที่ ได้แก่ 1) การพัฒนาโครงการในพื้นที่ทั่วไป จำนวน 14,549 ครัวเรือน และ 2) การพัฒนาโครงการในพื้นที่สาย คลอง จำนวน 3,700 ครัวเรือน

2. เบิกจ่ายงบประมาณ จำนวน 2,000 ล้านบาท โดยการคลี่คลายการเบิกจ่ายโครงการเดิม แก้ไข ปัญหาด้านเอกสาร ด้านที่ดิน ก่อสร้าง และพื้นที่ปลูก

10.2 แนวทางสำคัญการทำงาน

1. สำรวจข้อมูลทั้งเมือง /สร้างเมืองต้นแบบ เน้นความเข้มข้นในการคัดกรองกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคน จนที่สุดในเมือง มีเป้าหมายพื้นที่สำรวจข้อมูล ดังนี้

ภาค	เมืองเข้มข้น	เมืองปานกลาง	เมืองใหม่	รวม
เหนือบน	7	13	125	145
เหนือล่าง	3	27	81	111
อีสานเหนือ	8	21	102	131
อีสานกลาง	8	32	76	116
อีสานใต้	9	16	103	128
กลาง	31	13	91	135
ตะวันตก	16	53	41	110
ตะวันออก	17	31	77	125
กรุงเทพฯ และปริมณฑล	7	30	76	113
ใต้บน	7	18	56	81
ใต้ล่าง	4	16	95	115
รวม	117	270	923	1,310

2. เน้นการใช้ที่ดินรัฐ ในการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคง

3. เป้าหมายการดำเนินการ โดยรวมใน 11 ภาค 38 จังหวัด 67 เมือง รวม 14,019 ครัวเรือน รายละเอียดแยกรายภาค ดังตาราง

ลำดับ	ภาค	จังหวัด	เมือง	ครัวเรือน
1	ตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	7	8	1,140
2	ตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้	5	10	2,691
3	ภาคเหนือตอนล่าง	2	3	1,043
4	ภาคเหนือตอนบน	3	6	651
5	ภาคตะวันตก	3	3	1,112

ลำดับ	ภาค	จังหวัด	เมือง	ครัวเรือน
6	ภาคใต้ตอนล่าง	1	6	1,180
7	ภาคเหนือตอนบน	3	6	651
8	ภาคกลาง	5	11	1,441
9	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	3	4	500
10	ภาคตะวันออก	7	8	840
11	กรุงเทพฯและปริมณฑล	3	8	2,000
รวม		38	67	14,019

4. การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการพัฒนาต่อยอด “บ้านที่มากกว่าคำว่าบ้าน” เพื่อนำไปสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน

5. เร่งรัดการเบิกจ่าย เน้นคุณภาพ/เบิกจ่ายตรงตามแผน โดยมีเป้าหมายการเบิกจ่ายงบประมาณบ้านมั่นคง ปี 2558 ดังนี้

แผนการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการบ้านมั่นคงประจำปีงบประมาณ 2558 (กลุ่มโครงการที่อนุมัติปี 2546 - 2557)

สำนักงานภาค	งบคงเหลือ ณ 30 กันยายน 2557	แผนเบิกจ่าย				
		ไตรมาสที่ 1	ไตรมาสที่ 2	ไตรมาสที่ 3	ไตรมาสที่ 4	รวม
สำนักงานบ้านมั่นคง	140,600,405.66	8,737,902.56	37,049,742.60	14,301,649.50	7,929,906.00	68,019,200.66
สำนักงานภาคกรุงเทพฯปริมณฑล	499,316,441.08	11,347,559.00	12,455,822.00	54,694,826.11	146,924,875.45	225,423,082.56
สำนักงานภาคกลาง	203,309,249.31	28,471,750.00	9,635,950.00	50,808,469.00	59,305,905.31	148,222,074.31
สำนักงานภาคตะวันตก	139,431,784.64	32,872,575.66	4,070,000.00	26,866,132.00	29,361,081.00	93,169,788.66
สำนักงานภาคตะวันออก	142,405,441.50	4,189,379.50	18,675,739.00	30,522,275.00	28,270,616.00	81,658,009.50
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	189,291,689.26	719,470.00	43,153,041.60	34,994,250.99	27,344,130.39	106,210,892.98
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้	137,720,792.45	37,150,359.15	53,665,468.30	22,108,475.00	40,353,990.00	153,278,292.45
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	47,061,114.91	25,578,672.91	4,203,042.00	10,837,500.00	21,675,000.00	62,294,214.91
สำนักงานภาคใต้ตอนบน	183,558,057.00	-	-	46,668,614.00	50,992,671.00	97,661,285.00
สำนักงานภาคใต้ตอนล่าง	160,399,460.00	28,120,149.50	17,203,023.00	36,617,293.30	33,011,862.20	114,952,328.00
สำนักงานภาคเหนือตอนบน	84,078,115.66	14,531,232.44	17,983,003.00	12,473,110.00	16,626,950.00	61,614,295.44
สำนักงานภาคเหนือตอนล่าง	161,586,191.00	5,587,174.50	6,515,135.00	23,385,956.50	68,199,725.00	103,687,991.00
รวม	2,088,758,742.47	197,306,225.22	224,609,966.50	364,278,551.40	529,996,712.35	1,316,191,455.47

แผนการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการบ้านมั่นคงประจำปีงบประมาณ 2558 (กลุ่มโครงการที่อนุมัติปี 2558)

สำนักงานภาค	เป้าหมาย ครัวเรือน	ประมาณการอนุมัติ	แผนเบิกจ่าย				
			ไตรมาสที่ 1	ไตรมาสที่ 2	ไตรมาสที่ 3	ไตรมาสที่ 4	รวม
สำนักงานภาคกรุงเทพมหานคร	2,000	144,500,000.00	-	-	14,450,000.00	28,900,000.00	43,350,000.00
สำนักงานภาคกลาง	987	71,310,750.00			7,131,075.00	14,262,150.00	21,393,225.00
สำนักงานภาคตะวันตก	1,112	80,342,000.00			8,034,200.00	16,068,400.00	24,102,600.00
สำนักงานภาคตะวันออก	840	60,690,000.00			6,069,000.00	12,138,000.00	18,207,000.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	1,140	82,365,000.00			8,236,500.00	16,473,000.00	24,709,500.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้	2,691	194,424,750.00			19,442,475.00	38,884,950.00	58,327,425.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	1,500	108,375,000.00			10,837,500.00	21,675,000.00	32,512,500.00
สำนักงานภาคใต้ตอนบน	1,200	86,700,000.00			8,670,000.00	17,340,000.00	26,010,000.00
สำนักงานภาคใต้ตอนล่าง	1,285	92,841,250.00			9,284,125.00	18,568,250.00	27,852,375.00
สำนักงานภาคเหนือตอนบน	851	61,484,750.00			6,148,475.00	12,296,950.00	18,445,425.00
สำนักงานภาคเหนือตอนล่าง	943	68,131,750.00			6,813,175.00	13,626,350.00	20,439,525.00
รวม	14,549	1,051,165,250.00	-	-	105,116,525.00	210,233,050.00	315,349,575.00

ผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง ปี 2558

ภายใต้แนวทางการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยดังกล่าว สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานจากคณะรัฐมนตรี เพื่อดำเนินโครงการบ้านมั่นคง โดยกระจายงบประมาณไปยังองค์กรชุมชนทั้งรูปแบบของงบให้เปล่าและสินเชื่อ เพื่อสร้างความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย และการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่างๆ ที่ต่อยอดจากเรื่องบ้าน เพื่อนำไปสู่การสร้างชุมชน สังคมที่เข้มแข็ง โดยมีผลการดำเนินงานสะสมตั้งแต่ปี 2546 – 2558 ดังนี้

1. การอนุมัติงบประมาณโครงการบ้านมั่นคงที่มีสถานะดำเนินการ

1) ภาพรวมการอนุมัติงบประมาณโครงการบ้านมั่นคงที่มีสถานะดำเนินการ ปี 2546 - 2558

การอนุมัติโครงการบ้านมั่นคง สถาบันฯ ได้อนุมัติโครงการและงบประมาณโครงการบ้านมั่นคงสะสม ตั้งแต่ปี 2546 ถึงสิ้นเดือนกันยายน 2558 เป็นจำนวนเงิน 6,859.58 ล้านบาท เป็นงบประมาณสนับสนุนพัฒนาครอบคลุมเขต/เมืองที่มีโครงการที่ได้รับการอนุมัติ จำนวน 73 จังหวัด 312 เมือง/เขต 933 โครงการ 1,817 ชุมชน 97,781 ครัวเรือน โดยเป็นงบสนับสนุนสาธารณูปโภคจำนวนเงิน 3,314.73 ล้านบาท งบอุดหนุนพัฒนาที่อยู่อาศัย จำนวนเงิน 1,637.65 ล้านบาท งบบริหารจัดการการปรับปรุงชุมชนจำนวน 144.93 ล้านบาท และงบศตจ. (บ้านกลาง/บ้านชั่วคราว) จำนวนเงิน 136.11 ล้านบาท รวมถึงได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของภาคีท้องถิ่น และขบวนองค์กรชุมชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมอย่างเป็นขบวนการ โดยสนับสนุนเป็นงบพัฒนากระบวนเมือง รวมทั้งส่วนกลางและพื้นที่ 11 ภาค จำนวนทั้งหมด 278 โครงการ จำนวนเงินรวม จำนวน 1,626.16 ล้านบาท การสนับสนุนงบประมาณ มีรายละเอียดประกอบ ดังนี้

- จำนวนเขต/เมือง ที่มีโครงการที่ได้รับการอนุมัติ 312 เขต/เมือง 73 จังหวัด
- จำนวนโครงการที่ได้รับการอนุมัติ 933 โครงการ
- จำนวนชุมชนครอบคลุม 1,817 ชุมชน
- จำนวนครอบครัว 97,781 ครัวเรือน

สามารถแยกเป็นพื้นที่ภาคที่ได้รับการอนุมัติ ดังนี้

ภาค	จังหวัด	เมือง	โครงการ	ชุมชน	ครัวเรือน	งบสนับสนุน สาธารณูปโภค	งบอุดหนุน พัฒนาที่อยู่อาศัย	งบบริหารจัดการ	งบบ้านกลาง, บ้านพักชั่วคราว คนไร้บ้าน	รวม
สำนักงานบ้านมั่นคง	1	1	3	-	200	2,000,000	27,422,750		7,000,000	36,422,750
ภาคเหนือตอนบน	7	15	71	203	5,051	140,231,940	77,175,000	7,730,675	3,272,142	228,409,758
ภาคเหนือตอนล่าง	6	21	49	172	5,458	221,868,680	111,025,000	9,692,180	42,075,190	384,661,050
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	6	15	42	107	3,356	124,135,268	52,835,000	4,919,053	2,721,461	184,610,782
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	6	26	120	241	10,518	389,343,452	197,526,584	16,268,585	2,363,000	605,501,620
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้	6	16	100	121	9,632	269,645,201	183,840,732	12,323,134	919,343	466,728,409
ภาคใต้ตอนบน	7	31	75	137	7,293	251,203,974	138,516,295	11,419,955	19,172,984	420,313,207
ภาคใต้ตอนล่าง	7	19	65	96	8,066	229,674,120	151,131,399	10,315,245	488,000	391,608,763
ภาคกรุงเทพปริมณฑล	4	67	230	344	29,560	932,280,920	329,903,015	39,388,157	47,708,278	1,349,280,370
ภาคตะวันออก	8	38	61	172	7,220	295,848,475	125,752,301	12,266,500	1,842,857	435,710,133
ภาคกลาง	9	40	82	171	8,022	310,329,740	170,100,000	13,370,817	7,447,943	501,248,500
ภาคตะวันตก	6	23	35	53	3,405	148,165,767	72,420,619	7,233,787	1,097,600	228,917,773
รวม	73	312	933	1,817	97,781	3,314,727,535	1,637,648,695	144,928,087	136,108,797	5,233,413,114

2) ผลการอนุมัติโครงการบ้านมั่นคง ปี 2558

จากผลภาพรวมการอนุมัติงบประมาณดังกล่าวข้างต้น สามารถจำแนกเฉพาะการอนุมัติงบประมาณในปี 2558 จำนวน 58 จังหวัด 63 เมือง 169 โครงการ ใน 230 ชุมชน รวมจำนวนผู้รับผลประโยชน์ 12,708 ครัวเรือน เป็นงบประมาณอุดหนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 879.61 ล้านบาท โดยจัดแยกเป็นรายภาคได้ดังนี้

ภาค	จังหวัด	เมือง	โครงการ	ชุมชน	ครัวเรือน	งบสนับสนุน สาธารณูปโภค	งบอุดหนุน พัฒนาที่อยู่ อาศัย	งบบริหารจัดการ	งบบ้านกลาง, บ้านพักชั่วคราว ,คนไร้บ้าน	รวม
สำนักงานบ้านมั่นคง	1	1	2	-	-	2,000,000			2,000,000	4,000,000
ภาคเหนือตอนบน	8	4	17	16	599	21,565,114	14,975,000	1,078,254	1,295,000	38,913,368
ภาคเหนือตอนล่าง	7	6	13	56	999	49,950,000	24,975,000	2,312,500	700,000	77,937,500
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	3	4	4	23	341	14,830,000	8,525,000	741,500		24,096,500
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	5	8	14	13	1,146	52,680,000	28,650,000	2,516,250	2,250,000	86,096,250
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้	3	5	17	-	1,209	30,000,000	30,225,000	1,530,000		61,755,000
ภาคใต้ตอนบน	4	11	19	37	1,483	58,670,000	36,940,000	2,933,500	2,100,000	100,643,500
ภาคใต้ตอนล่าง	2	2	12	12	1,301	34,393,800	32,525,000	1,719,690		68,638,490
ภาคกรุงเทพฯปริมณฑล	4	11	35	26	3,380	169,000,000	88,334,000	7,145,000	4,305,000	268,784,000
ภาคตะวันออก	5	5	6	45	822	38,240,000	20,550,000	1,891,500		60,681,500
ภาคกลาง	9	3	19	2	1,008	30,240,000	25,200,000	1,512,000	1,100,000	58,052,000
ภาคตะวันตก	7	3	11	-	420	17,680,000	10,770,000	859,000	700,000	30,009,000
รวม	58	63	169	230	12,708	519,248,914	321,669,000	24,239,194	14,450,000	879,607,108

2. ภาพรวมการเบิกจ่ายงบประมาณ ปี 2558

จากปัญหาข้อติดขัดเรื่องการเบิกจ่ายงบประมาณนำมาสู่การการดำเนินงานในส่วนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน คือ การแต่งตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจโครงการบ้านมั่นคงและที่ดินชนบท การแก้ไขระเบียบและพัฒนาระบบเบิกจ่ายเพื่อให้สอดคล้องกับการทำงานมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการปรับระบบการทำงานในระบบภาคให้ชัดเจนและมีระบบการติดตามอย่างเป็นประจำและสม่ำเสมอ

1. สถาบันฯ ได้ดำเนินการปรับปรุงระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์การเบิกจ่ายงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน พ.ศ. 2558 ประกาศ ณ วันที่ 16 มกราคม 2558 โดยเป็นการปรับปรุงการเบิกจ่ายงบประมาณต่อ 1 โครงการ ไม่เกิน 3 งวด และได้ดำเนินการแก้ไขคำสั่งสถาบันที่ ค 03/2558 เรื่องการมอบหมายอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการต่างๆ และการอนุมัติเบิกจ่ายงบประมาณเกี่ยวกับสินเชื่อและโครงการที่สนับสนุนองค์กรชุมชน (ฉบับที่ 2) ซึ่งเป็นการเพิ่มอำนาจการอนุมัติการเบิกจ่ายงบประมาณให้กับผู้จัดการสำนักงานภาค ผู้ช่วยผู้อำนวยการ และรองผู้อำนวยการ รวมถึงได้จัดให้มีบันทึกความร่วมมือด้านการพัฒนา กรณีการเบิกจ่ายเป็นเมือง และจังหวัด เพื่อเป็นเครื่องมือในการติดตาม พัฒนาการเบิกจ่ายกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการทำงานให้เกิดความชัดเจน รัดกุม

2. สถาบันฯ ได้แต่งตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจโครงการบ้านมั่นคงและที่ดินทำกินชนบท โดยมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลบริหารและตัดสินใจแผนการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการบ้านมั่นคงในแต่ละภาค และภาพรวมของสถาบัน รวมถึงคลี่คลายปัญหา อุปสรรค ข้อติดขัดของกฎระเบียบรวมถึงกระบวนการดำเนินงานที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานให้บรรลุเป้าหมายตามแผนการเบิกจ่าย โดยให้มีการรายงานผลการเบิกจ่ายต่อฝ่ายบริหารทุกเดือน รายละเอียดการติดตามเป็นรายภาคดังนี้

- ภาคกรุงเทพฯ และปริมณฑล และสำนักงานภาคตะวันออก วันที่ 3 มีนาคม 2558
- ภาคใต้ตอนบน และภาคใต้ตอนล่าง วันที่ 18 มีนาคม 2558
- ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

วันที่ 20 มีนาคม 2558

- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ ภาคเหนือตอนบน และภาคเหนือตอนล่าง วันที่ 8 เมษายน 2558

3. คณะอนุกรรมการบ้านมั่นคงและการจัดการที่ดินมีข้อเสนอแนะในการประชุมครั้งที่ 4/2558 เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2558 ให้มีการประชุมหารือแนวทางการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการบ้านมั่นคง ระบบการเบิกจ่ายงบประมาณมี 3 รูปแบบ คือ ระบบเบิกงบประมาณลงชุมชน ระบบเบิกงบประมาณลงเครือข่ายเมือง และระบบเบิกงบประมาณลงเครือข่ายจังหวัด ในการดำเนินการทั้ง 3 ระบบ มีเกณฑ์ กติกาในการพิจารณาเบิกจ่ายงบประมาณลงเครือข่ายระดับภาค ดังนี้ 1) พิจารณาโครงการที่สามารถเบิกจ่ายได้ตามปกติ แต่ไม่สามารถเบิกจ่ายงบประมาณได้ทันภายในรอบเดือนกันยายน 2558 ให้พิจารณาเบิกจ่ายงบประมาณลงเครือข่ายระดับภาค 2) กำหนดให้มีกลไกของผู้ที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันพิจารณาก่อนโอนงบประมาณลงชุมชน และให้มีผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน เจือปนในการเบิกจ่าย 5 ใน 5 โดยให้สำนักงานปฏิบัติการภาคจัดเก็บสมุดบัญชีธนาคารที่โอนงบประมาณลงเครือข่ายระดับภาค 3) ทุกภาควิเคราะห์โครงการจัดระบบงบประมาณที่คาดว่าจะลงเมือง จังหวัด เครือข่าย ระดับภาค และกลไกการบริหารจัดการ ระบบการตัดสินใจ การติดตาม พร้อมแผนการเบิกจ่ายงบประมาณในรูปแบบต่าง ๆ

4. สำนักงานบ้านมั่นคงได้ประชุมร่วมผู้จัดการสำนักงานปฏิบัติการภาคหรือเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชนที่ได้รับมอบหมาย เจ้าหน้าที่บริหารงานข้อมูลและกองเลขานุการเบิกจ่ายของชบวน สอช. ร่วมแลกเปลี่ยนรูปแบบและระบบการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการบ้านมั่นคง

5. สำนักงานบ้านมั่นคงได้ประชุมร่วมกับคณะทำงานสนับสนุนพื้นที่ด้านข้อมูล แผนงาน ติดตามผล เพื่อรายงานผลการดำเนินการด้านเบิกจ่ายทุกไตรมาส และสะท้อนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานพร้อมทั้งแก้ไข ปัญหา

6. สำนักงานบ้านมั่นคงร่วมกับสำนักงานภาคจัดทำแผนการเบิกจ่ายรายโครงการ/รายเดือน โดยมีผู้จัดการภาคกำกับติดตาม และรายงานสถานการณ์ทุกเดือน

7. พัฒนาโปรแกรมระบบปฏิบัติการบ้านมั่นคงเพื่อสนับสนุนการทำงานขบวนองค์กรชุมชนด้านการเบิกจ่ายให้สามารถเบิกจ่ายรูปแบบเมืองและจังหวัดได้รวดเร็วขึ้น

สำหรับปัญหาข้อติดขัดสำคัญที่ทำให้การเบิกจ่ายงบประมาณเป็นไปอย่างล่าช้า หรือดำเนินการต่อไม่ได้ในบางโครงการ อาทิ ปัญหาเรื่องที่ดิน คนทำงาน ดังนี้

1. โครงการที่อนุมัติส่วนใหญ่เป็นโครงการที่อยู่ในที่ดินของรัฐ เช่น ที่ดินการรถไฟ ที่ดินสาธารณะ กรมธนารักษ์ ซึ่งขั้นตอนในการปรับปรุงที่ดินเดิมต้องใช้ระยะเวลา

2. โครงการที่อยู่ระหว่างดำเนินการพัฒนา เช่น การฟื้นฟูกลุ่มออมทรัพย์ การประสานขอใช้ที่ดิน (ที่ดินการรถไฟ ที่ดินสาธารณะ ธนารักษ์) เนื่องจากติดปัญหาเรื่องที่ดิน การบริหารงานภายในกลุ่มออมทรัพย์ไม่มีคนทำงาน ปัญหาที่ดินรถไฟ การชลอโครงการในที่ดินสาธารณะซึ่งเป็นที่ดินที่ทำประชาคมไม่ผ่าน การเปลี่ยนแปลงผู้นำในโครงการทำให้สมาชิกขาดความเชื่อมั่นและขาดความเข้าใจในการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง จำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูขบวนการทำงานทุกระบบ ภาคีท้องถิ่นไม่เข้าใจในโครงการบ้านมั่นคง

จากปัญหาและแนวทางการแก้ไขดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้สามารถเบิกจ่ายงบประมาณได้มากกว่าปีงบประมาณก่อนหน้านี้นี้มากกว่าหนึ่งเท่าตัว สรุปยอดคงเหลือยกมา ณ วันที่ 30 กันยายน 2557 รวมทั้งสิ้น 2,578,230,152.47 บาท สามารถเบิกจ่ายงบประมาณรวมทั้งสิ้น 1,220,895,619.28 บาท คิดเป็น 47.35% ของยอดคงเหลือยกมา ดังนั้น คงเหลืองบประมาณรอเบิกจ่ายทั้งสิ้น 1,357,334,533.19 บาท โดยสามารถแยกรายภาคตามกลุ่มที่อนุมัติโครงการ ได้ดังนี้

❖ รายงานภาพรวมการเบิกจ่ายงบประมาณเงินสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงตั้งแต่ปี 2546-2558

สำนักงานบ้านมั่นคงได้สรุปยอดคงเหลือยกมา ณ วันที่ 30 กันยายน 2557 รวมทั้งสิ้น 2,578,230,152.47 บาท สามารถเบิกจ่ายงบประมาณรวมทั้งสิ้น 1,220,895,619.28 บาท คิดเป็น 47.35% ของยอดคงเหลือ ดังนั้นคงเหลืองบประมาณรอเบิกจ่ายทั้งสิ้น 1,357,334,533.19 บาท โดยสามารถแยกรายภาคได้ดังนี้

สำนักงานภาค	งบคงเหลือ ณ 30 กันยายน 2557				ผลการเบิกจ่ายงบประมาณประจำปี 2558					ร้อยละ เบิกจ่าย
	งบสนับสนุนพัฒนา ระบบ สาธารณูปโภค	งบพัฒนากระบวน เมือง	งบศตจ. ปฏิรูป ประเทศไทย	ผลการอนุมัติรวม	งบสนับสนุนพัฒนา ระบบสาธารณูปโภค	งบพัฒนากระบวน เมือง	งบศตจ. ปฏิรูป ประเทศไทย	ผลการเบิกจ่ายรวม	คงเหลือรอเบิกงวด ถัดไป	
สำนักงานบ้านมั่นคง	123,995,065.66	356,473,250.00	7,550,000.00	488,018,315.66	30,874,154.60	228,320,110.00	2,000,000.00	261,194,264.60	226,824,051.06	53.52
สำนักงานภาคกรุงเทพ ปริมณฑล	598,846,441.08		4,305,000.00	603,151,441.08	185,996,720.95	-	2,430,000.00	188,426,720.95	414,724,720.13	31.24
สำนักงานภาคกลาง	203,309,249.31		1,100,000.00	204,409,249.31	111,988,058.31	-	1,100,000.00	113,088,058.31	91,321,191.00	55.32
สำนักงานภาคตะวันตก	139,431,784.64		700,000.00	140,131,784.64	60,692,541.64	-	700,000.00	61,392,541.64	78,739,243.00	43.81
สำนักงานภาคตะวันออก	156,975,441.50		-	156,975,441.50	32,728,339.50	-	-	32,728,339.50	124,247,102.00	20.85
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนกลาง	189,291,689.26		2,250,000.00	191,541,689.26	111,798,359.26	-	2,250,000.00	114,048,359.26	77,493,330.00	59.54
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนใต้	158,824,292.45		-	158,824,292.45	94,906,701.45	-	-	94,906,701.45	63,917,591.00	59.76
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน	55,586,114.91		-	55,586,114.91	31,489,614.91	-	-	31,489,614.91	24,096,500.00	56.65
สำนักงานภาคใต้ตอนบน	169,433,057.00		2,100,000.00	171,533,057.00	105,108,042.00	-	2,100,000.00	107,208,042.00	64,325,015.00	62.50
สำนักงานภาคใต้ตอนล่าง	160,399,460.00		-	160,399,460.00	86,038,095.00	-	-	86,038,095.00	74,361,365.00	53.64
สำนักงานภาคเหนือตอนบน	84,078,115.66		1,295,000.00	85,373,115.66	55,026,190.66	-	1,295,000.00	56,321,190.66	29,051,925.00	65.97
สำนักงานภาคเหนือตอนล่าง	161,586,191.00		700,000.00	162,286,191.00	73,353,691.00	-	700,000.00	74,053,691.00	88,232,500.00	45.63
รวม	2,201,756,902.47	356,473,250.00	20,000,000.00	2,578,230,152.47	980,000,509.28	228,320,110.00	12,575,000.00	1,220,895,619.28	1,357,334,533.19	47.35

หมายเหตุ : โครงการของเครือข่ายสลัม 4 ภาค อยู่ที่สำนักงานบ้านมั่นคง

การเบิกจ่ายงบประมาณสามารถจำแนกตามกลุ่มปีที่อนุมัติโครงการได้ดังต่อไปนี้

❖ กลุ่มโครงการบ้านมั่นคงที่อนุมัติในปี 2546 -2556

รายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2557 ถึง 30 กันยายน 2558

สำนักงานภาค	งบสนับสนุนพัฒนาระบบ สาธารณูปโภคคงเหลือ ณ 30 กันยายน 2557	เบิกจ่าย 1 ตุลาคม 2557- 30 กันยายน 2558	คงเหลือหรือเบิกงวดถัดไป	ร้อยละเบิกจ่าย
สำนักงานบ้านมั่นคง	40,188,315.66	9,053,359.60	31,134,956.06	22.53
สำนักงานภาคกรุงเทพมหานคร	236,175,691.08	129,286,545.95	106,889,145.13	54.74
สำนักงานภาคกลาง	65,372,749.31	25,997,906.31	39,374,843.00	39.77
สำนักงานภาคตะวันตก	39,235,284.64	34,149,176.64	5,086,108.00	87.04
สำนักงานภาคตะวันออก	41,086,441.50	19,007,842.50	22,078,599.00	46.26
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	34,986,660.00	34,986,660.00	-	100.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้	81,151,792.45	78,989,201.45	2,162,591.00	97.34
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	31,489,614.91	31,489,614.91	-	100.00
สำนักงานภาคใต้ตอนบน	40,286,768.00	40,286,768.00	-	100.00
สำนักงานภาคใต้ตอนล่าง	10,559,220.00	10,559,220.00	-	100.00
สำนักงานภาคเหนือตอนบน	28,867,247.66	28,867,247.66	-	100.00
สำนักงานภาคเหนือตอนล่าง	34,751,691.00	34,751,691.00	-	100.00
รวม	684,151,476.21	477,425,234.02	206,726,242.19	69.78

หมายเหตุ : โครงการของเครือข่ายสลัม 4 ภาค อยู่ที่สำนักงานโครงการบ้านมั่นคง

❖ กลุ่มโครงการบ้านมั่นคงที่อนุมัติในปี 2557

รายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2557 ถึง 30 กันยายน 2558

สำนักงานภาค	งบประมาณคงเหลือ ณ 30 กันยายน 2557			ผลการเบิกจ่ายงบประมาณ 1 ตุลาคม 2557-30 กันยายน 2558			คงเหลือ รอเบิกงวดถัดไป	ร้อยละ เบิกจ่าย
	งบสนับสนุนพัฒนา ระบบสาธารณูปโภค	งบพัฒนากระบวน เมือง	รวมงบคงเหลือ	งบสนับสนุนพัฒนา ระบบสาธารณูปโภค	งบพัฒนากระบวน เมือง	รวมเบิกจ่าย		
สำนักงานบ้านมั่นคง	47,372,750.00	323,742,910.00	371,115,660.00	11,967,410.00	216,922,010.00	228,889,420.00	142,226,240.00	61.68
สำนักงานภาคกรุงเทพมหานคร	118,500,750.00		118,500,750.00	30,792,175.00		30,792,175.00	87,708,575.00	25.98
สำนักงานภาคกลาง	80,984,500.00		80,984,500.00	59,337,852.00		59,337,852.00	21,646,648.00	73.27
สำนักงานภาคตะวันตก	70,887,500.00		70,887,500.00	21,866,950.00		21,866,950.00	49,020,550.00	30.85
สำนักงานภาคตะวันออก	55,207,500.00		55,207,500.00	13,720,497.00		13,720,497.00	41,487,003.00	24.85
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	70,458,779.26		70,458,779.26	50,614,799.26		50,614,799.26	19,843,980.00	71.84
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้	15,917,500.00		15,917,500.00	15,917,500.00		15,917,500.00	-	100.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	-		-	-		-	-	
สำนักงานภาคใต้ตอนบน	44,727,789.00		44,727,789.00	32,875,724.00		32,875,724.00	11,852,065.00	73.50
สำนักงานภาคใต้ตอนล่าง	81,201,750.00		81,201,750.00	47,064,250.00		47,064,250.00	34,137,500.00	57.96
สำนักงานภาคเหนือตอนบน	17,592,500.00		17,592,500.00	13,330,000.00		13,330,000.00	4,262,500.00	75.77
สำนักงานภาคเหนือตอนล่าง	49,597,000.00		49,597,000.00	30,387,000.00		30,387,000.00	19,210,000.00	61.27
รวม	652,448,318.26	323,742,910.00	976,191,228.26	327,874,157.26	216,922,010.00	544,796,167.26	431,395,061.00	55.81

หมายเหตุ : โครงการของเครือข่ายสลัม 4 ภาค อยู่ที่สำนักงานโครงการบ้านมั่นคง

❖ กลุ่มโครงการบ้านมั่นคงที่อนุมัติในปี 2558

รายงานผลอนุมัติและเบิกจ่ายงบประมาณโครงการบ้านมั่นคง ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2557 ถึง 30 กันยายน 2558

สำนักงานภาค	ผลการอนุมัติประจำปี 2558				ผลการเบิกจ่ายงบประมาณประจำปี 2558					ร้อยละ เบิกจ่าย
	งบสนับสนุน พัฒนาระบบ สาธารณูปโภค	งบพัฒนา กระบวนเมือง	งบศตจ. ปฏิรูป ประเทศไทย	ผลการอนุมัติรวม	งบสนับสนุน พัฒนาระบบ สาธารณูปโภค	งบพัฒนา กระบวนเมือง	งบศตจ. ปฏิรูป ประเทศไทย	ผลการเบิกจ่าย รวม	คงเหลือรอเบิก งวดถัดไป	
สำนักงานบ้านมั่นคง	36,434,000.00	32,730,340.00	7,550,000.00	76,714,340.00	9,853,385.00	11,398,100.00	2,000,000.00	23,251,485.00	53,462,855.00	30.31
ภาคกรุงเทพและ ปริมณฑล	244,170,000.00		4,305,000.00	248,475,000.00	25,918,000.00		2,430,000.00	28,348,000.00	220,127,000.00	11.41
ภาคกลาง	56,952,000.00		1,100,000.00	58,052,000.00	26,652,300.00		1,100,000.00	27,752,300.00	30,299,700.00	47.81
ภาคตะวันตก	29,309,000.00		700,000.00	30,009,000.00	4,676,415.00		700,000.00	5,376,415.00	24,632,585.00	17.92
ภาคตะวันออก	60,681,500.00			60,681,500.00	-			-	60,681,500.00	-
ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนกลาง	83,846,250.00		2,250,000.00	86,096,250.00	26,196,900.00		2,250,000.00	28,446,900.00	57,649,350.00	33.04
ภาคตะวันออก เฉียงเหนือตอนใต้	61,755,000.00			61,755,000.00	-			-	61,755,000.00	-
ภาคตะวันออก เฉียงเหนือตอนบน	24,096,500.00			24,096,500.00	-			-	24,096,500.00	-
ภาคใต้ตอนบน	84,418,500.00		2,100,000.00	86,518,500.00	31,945,550.00		2,100,000.00	34,045,550.00	52,472,950.00	39.35
ภาคใต้ตอนล่าง	68,638,490.00			68,638,490.00	28,414,625.00			28,414,625.00	40,223,865.00	41.40
ภาคเหนือตอนบน	37,618,368.00		1,295,000.00	38,913,368.00	12,828,943.00		1,295,000.00	14,123,943.00	24,789,425.00	36.30
ภาคเหนือตอนล่าง	77,237,500.00		700,000.00	77,937,500.00	8,215,000.00		700,000.00	8,915,000.00	69,022,500.00	11.44
รวม	865,157,108.00	32,730,340.00	20,000,000.00	917,887,448.00	174,701,118.00	11,398,100.00	12,575,000.00	198,674,218.00	719,213,230.00	21.64

3. การดำเนินงานด้านสินเชื่อโครงการบ้านมั่นคง

สถาบันฯ ได้อนุมัติสินเชื่อโครงการบ้านมั่นคงสะสมตั้งแต่ปี 2546 – สิ้นเดือนกันยายน 2558 เป็นวงเงินรวม 5,723,303,161.80 ล้านบาท มีผู้รับประโยชน์ 375 องค์กร 1,833 ชุมชน 33,169 ครัวเรือน มีการเบิกจ่ายสะสมไปแล้วทั้งสิ้น 4,804,994,626.09 ล้านบาท รายละเอียดแยกภูมิภาค ดังนี้

สำนักงานภาค		ผู้รับประโยชน์			วงเงินอนุมัติ	วงเงินทำสัญญา	รวมเบิกจ่ายสะสมทั้งหมด	วงเงินคงเหลือ	
		องค์กร	ชุมชน	ครัวเรือน				รอเบิกจ่าย	ไม่ขอเบิก
1	กรุงเทพฯ ปริมณฑล	118	272	11,272	2,232,070,195.00	2,162,324,412.00	1,884,226,196.38	262,148,265.32	15,949,950.30
2	ตะวันออก	40	217	4,529	705,261,225.00	705,261,225.00	666,234,327.25	36,167,452.30	2,859,445.45
3	กลาง	44	271	3,110	558,538,927.00	558,538,927.00	437,210,744.88	121,028,346.12	299,836.00
4	ตะวันตก	23	129	1,435	270,302,793.00	210,619,009.00	166,592,556.20	41,636,781.00	2,389,671.80
5	เหนือตอนบน	16	121	1,033	175,444,987.00	175,444,987.00	171,706,596.00	3,655,924.00	82,467.00
6	เหนือตอนล่าง	18	121	2,133	336,208,394.00	321,659,994.00	268,100,764.00	50,189,230.00	3370000
7	ใต้บน	24	91	1,990	272,556,402.00	272,556,402.00	230,207,007.00	41,022,495.00	1,326,900.00
8	ใต้ล่าง	24	138	2,211	369,912,559.80	366,002,623.80	325,558,186.60	35,190,103.00	5,254,334.20
9	ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	17	206	1,623	252,600,542.00	252,600,542.00	237,001,187.00	10,393,313.00	5,206,042.00
10	ตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	33	205	2,949	416,571,904.00	347,911,884.00	312,872,435.00	30,085,433.00	4,954,016.00
11	ตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้	18	62	884	133,835,233.00	133,835,233.00	105,284,625.78	22,561,882.00	5,988,725.22
รวม		375	1,833	33,169	5,723,303,161.80	5,506,755,238.80	4,804,994,626.09	654,079,224.74	47,681,387.97

4. การสอบทาน

สำนักงานบ้านมั่นคงได้จัดให้มีการติดตามสอบทานโครงการ โดยตัวแทนขบวนองค์กรชุมชนร่วมกันกำหนดบทบาท ภารกิจของทีมพัฒนาระบบเบิกจ่าย ลงพื้นที่ติดตามสอบทานระบบการทำงานตามข้อตกลงของแต่ละภาค พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะให้การพัฒนาของภาคให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งสิ้น 33 เมือง/จังหวัด ผลจากการสอบทาน มีดังนี้

1. ทุกเมือง/จังหวัดมีโครงสร้างและการแบ่งบทบาทของคณะทำงานชัดเจน ทุกเมือง/จังหวัดมีระบบบัญชีการเงิน
2. มีระบบการบริหารจัดการ - ฐานข้อมูลเมือง/จังหวัดยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทุกเมือง/จังหวัดปฏิบัติตามกติกาการเบิกจ่ายที่กำหนด และมีผู้ทรงบัญชี 5 ใน 5
3. มีระบบในการจัดทำเอกสารอ้างอิงยังไม่สมบูรณ์ครบถ้วน เช่น มติการประชุม รายงานการดำเนินงานเชิงวิเคราะห์เมือง

รายชื่อพื้นที่ดำเนินการสอบทาน จำนวน 33 เมือง/ จังหวัด ประกอบด้วย

- 1) เครือข่ายจังหวัด กรุงเทพมหานคร (28 ชุมชน)
- 2) เครือข่ายจังหวัดสมุทรปราการ (20 กลุ่มองค์กร)
- 3) เครือข่ายจังหวัดอุดร (1 กลุ่มองค์กร)
- 4) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดชัยภูมิ
- 5) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดขอนแก่น
- 6) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดสกลนคร

- 7) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดยโสธร
- 8) เครือข่ายบ้านมั่นคงองค์กรชุมชนเมืองอุดรดิตถ์ (19 กลุ่มองค์กร)
- 9) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดพิจิตร
- 10) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดพิษณุโลก (14 กลุ่มองค์กร)
- 11) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดสุโขทัย (4 กลุ่มองค์กร)
- 12) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดเพชรบูรณ์ (3 กลุ่มองค์กร)
- 13) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดตาก (15 กลุ่มองค์กร)
- 14) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (6 กลุ่มองค์กร)
- 15) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดเพชรบุรี (6 กลุ่มองค์กร)
- 16) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดกาญจนบุรี (11 กลุ่มองค์กร)
- 17) เครือข่ายบ้านมั่นคงจังหวัดนครปฐม (8 กลุ่มองค์กร)
- 18) เครือข่ายจังหวัดชุมพร (4 กลุ่มองค์กร)
- 19) เครือข่ายจังหวัดนครศรีธรรมราช (8 กลุ่มองค์กร)
- 20) เครือข่ายจังหวัดกระบี่ (1 กลุ่มองค์กร)
- 21) เครือข่ายจังหวัดพังงา (1 กลุ่มองค์กร)
- 22) เครือข่ายบ้านมั่นคงอุทอง (1 กลุ่มองค์กร)
- 23) เครือข่ายองค์กรชุมชนสมณโกฏ จังหวัดอุตุทยา
- 24) เครือข่ายองค์กรชุมชนสระแกกรัง อุทัยธานี
- 25) กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนโพธาราม จังหวัดอุตุทยา
- 26) เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์วังน้อยมั่นคงอุตุทยา
- 27) เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนจำลองวิทย์
- 28) เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนชันสูตร
- 29) เครือข่ายองค์กรชุมชนชะแมบ
- 30) เครือข่ายองค์กรชุมชนลำตาเสา
- 31) เครือข่ายองค์กรชุมชนบ้านครัว
- 32) เครือข่ายองค์กรชุมชนหนองสามหาง
- 33) เครือข่ายองค์กรชุมชนศิรินทรวิไล (เขาตระกร้า)

5. การสำรวจข้อมูลเมือง

ในการประชุมคณะทำงานบ้านมั่นคงเมือง ครั้งที่ 2 /2557 เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2557 ได้พิจารณาเห็นชอบงบประมาณ “โครงการจัดทำฐานข้อมูลผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง” เพื่อสำรวจ สอบทานข้อมูลชุมชนแออัด และยืนยันจำนวนผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยของแต่ละเมือง/ชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินการสำรวจครอบคลุมเทศบาลนคร/เทศบาลเมือง /เทศบาลตำบล แบ่งเป็นเมืองที่อยู่ในกระบวนการทำงาน 654 เมือง และเมืองใหม่ จำนวน 546 เมือง รวมทั้งสิ้น จำนวน 1,200 เมือง/เขตงบประมาณโครงการ 14,565,000 บาท โดยมีระยะเวลาดำเนินการ 10 เดือน (ตั้งแต่มี.ค. – ธ.ค. 2557) โดยผู้เดือดร้อนในเมือง และเครือข่ายบ้านมั่นคงในเมือง จังหวัด/ภาคเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งต่อมาในการประชุมคณะกรรมการบ้านมั่นคงและการจัดการที่ดิน ครั้งที่ 1/2558 เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2558 ได้มีการอนุมัติขยายกรอบเวลาการสำรวจข้อมูลเมืองเพิ่มเติม 12 เดือน นับตั้งแต่เดือนมกราคม – ธันวาคม 2558

กระบวนการทำงานที่ผ่านมา เครือข่าย สอช. ในระดับภาค ได้ร่วมกับสำนักงานปฏิบัติการภาค กำหนดพื้นที่เป้าหมาย แผนการปฏิบัติการสำรวจข้อมูลเมืองร่วมกัน โดยแบ่งพื้นที่การสำรวจออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ เมืองเข้มข้น เมืองปานกลาง และเมืองใหม่

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่สำรวจข้อมูลเมือง

1. เมืองเข้มขันและเมืองปานกลาง เป็นเมืองที่มีโครงการบ้านมั่นคงบ้างแล้ว หรือเป็นเมืองที่มีผู้เดือดร้อน จำเป็นต้องเสนอโครงการเร่งด่วน

2. เมืองใหม่ 1) เป็นเมืองที่ยังไม่ได้มีการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง อยู่ในพื้นที่เทศบาลนคร/เมือง 2) พื้นที่เทศบาลตำบล พิจารณาจากความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ ฐานความหนาแน่น 500 คนขึ้นไป 3) เมืองที่อยู่ในเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ เช่น เมืองท่องเที่ยว เมืองหน้าด่าน เมืองที่อยู่ในพื้นที่โครงข่ายรถไฟ เป็นต้น

ในปี 2557 ได้คัดเลือกพื้นที่ดำเนินการสำรวจข้อมูล รวม 688 เมือง แบ่งเป็นเมืองเข้มขัน 124 เมือง ปานกลาง 301 เมือง และเมืองใหม่ 263 เมือง รวม 688 เมือง ต่อมาในการประชุมคณะทำงานสำรวจข้อมูลเมือง เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2558 ได้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่การสำรวจข้อมูลใหม่ โดยแบ่งเป็นเมืองเข้มขัน 117 เมือง ปานกลาง 270 เมือง และเมืองใหม่ 923 เมือง รวม 1,310 เมือง (รายละเอียดตามข้อมูลในตารางหน้า 13)

แนวทางปฏิบัติการสำรวจข้อมูล

1. เมืองเข้มขัน ทำแบบสำรวจครัวเรือน สรุปรายชื่อชุมชน จับพิกัดรายหลังคาเรือน จับพิกัดขอบเขตชุมชน/เมือง/ตำบล คีย์ข้อมูลเข้าโปรแกรม Housing หรือ Quantum

2. เมืองปานกลาง ทำแบบสำรวจครัวเรือน สรุปรายชื่อชุมชน มีรายชื่อผู้ประสานงาน จับพิกัดขอบเขตชุมชน/เมือง/ตำบล คีย์ข้อมูลการสำรวจในโปรแกรมเอ็กเซล

3. เมืองใหม่ มีแผนที่ตั้งชุมชนจากเทศบาล แบบสำรวจชุมชน 1 ชุด พร้อมชื่อผู้ประสานงานชุมชน/เมือง

ผลที่เกิดจากการสำรวจข้อมูลเมือง

1. ผลการสำรวจข้อมูลเมืองในแต่ละภาค นำไปสู่การจัดทำแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยของเมือง และเข้าสู่กระบวนการพัฒนาโครงการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคง ในปี 2557 จำนวน 37 เมือง 82 โครงการ จำนวน 260 ชุมชน รวม 9,756 ครัวเรือน และปี 2558 จำนวน 43 เมือง 88 โครงการ 159 ชุมชน 8,499 ครัวเรือน รวม 2 ปี อนุมัติโครงการไปแล้ว 80 เมือง 170 โครงการ จำนวน 419 ชุมชน รวม 18,255 ครัวเรือน

2. ในการดำเนินการมีการจัดประชุม เพื่อสร้างความเข้าใจคนทำงานทั้งในระดับทีมกลาง และคนทำงานในระดับภาค การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (work shop) การสำรวจข้อมูลเมือง เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละภาค และภาคีร่วม ซึ่งนำไปสู่การขยายผลในระดับภาค จังหวัด และเมือง ทำให้เกิดคนทำงานเชิงเทคนิค ใน 5 ภาคใหญ่ ประมาณ 90 คน และคนที่สามารถไปทำความเข้าใจต่อในพื้นที่ ประมาณ 180 คน

3. งบประมาณในการดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 3 หมวด ได้แก่ 1) งบประมาณในการจัด work shop เพื่อทำความเข้าใจระดับภาคและเป็นการเรียนรู้เครื่องมือ กระบวนการ วิธีการในการดำเนินการ 2) งบประมาณในการสำรวจข้อมูลเมือง และ 3) งบประมาณสำหรับกองเลขา (เป็นงบประมาณสำหรับการจัดประชุมทำความเข้าใจหนุนเสริมการทำงานในภาค เป็นต้น)

4. เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างขบวนชาวบ้าน หน่วยงานในท้องที่ มีการนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนแก้ปัญหาและพัฒนาเมืองร่วมกัน และเกิดการจัดตั้งคณะทำงานระดับเมือง

5. เกิดการบูรณาการทำงานร่วมกันของผู้เดือดร้อน เครือข่ายขบวนบ้านมั่นคง หรือ สอช. กับขบวนจังหวัด (สภาองค์กรชุมชน เครือข่ายสวัสดิการชุมชน เป็นต้น)

6. ผลจากการสำรวจข้อมูลนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ดิน เช่น การแก้ไขปัญหาที่ดินทั้งเมือง/จังหวัด

ข้อติดขัดในการดำเนินการ

จากการสรุปผลการดำเนินการร่วมกับเครือข่าย สอช. สรุปปัญหา ข้อติดขัดในการดำเนินการสำรวจข้อมูล ได้ดังนี้

1) การเริ่มต้นกระบวนการสำรวจข้อมูลค่อนข้างล่าช้า เนื่องจากการสร้างความเข้าใจในเป้าหมายผลลัพธ์ รวมถึงการทำความเข้าใจการใช้เครื่องมือในการดำเนินของแต่ละภาคใช้เวลาค่อนข้างมาก

2) เนื่องจากเป็นการสำรวจที่ใช้วิธีการ กระบวนการ และเครื่องมือแบบใหม่ เช่น การสำรวจโดยชาวบ้าน ร่วมกับหน่วยงานในท้องที่ การจับพิกัด และการจัดทำข้อมูลระบบ GIS จึงทำให้ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้และปรับข้อมูล เครื่องมือ ให้เหมาะสมต่อการนำไปปฏิบัติ (ในรูปแบบของการลงมือทำ เรียนรู้ และปรับแก้) จึงทำให้มีความผิดพลาด/ข้อติดขัด ทำให้การดำเนินการล่าช้า เช่น

- ท้องถิ่นไม่เข้าใจ ทำให้ต้องมีการพูดคุยทำความเข้าใจหลายครั้ง

- การอบรมการใช้เครื่องมือในการทำงาน เช่น ความเข้าใจไม่ตรงกันของแต่ละภาคในการจับพิกัด GPS และนำข้อมูลเข้าระบบ GIS โดยเฉพาะการนำข้อมูลเข้าระบบ GIS ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน จึงทำให้มีข้อติดขัดเชิงเทคนิค นำมาสู่การปรับกระบวนการทำงาน การสร้างความเข้าใจหลายครั้ง รวมถึงต้องมีการอบรมซ้ำ

- ความคาดเคลื่อนในการจับพิกัดตำแหน่งบ้าน

- ขอบเขตชุมชนไม่ชัดเจน

- อุปกรณ์ เครื่องมือในการสำรวจไม่เพียงพอ เช่น เครื่องจับพิกัด GPS

3) การสรุปข้อมูล จากข้อติดขัดเรื่องความเข้าใจไม่ตรงกัน ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือ ทำให้มีผลต่อการนำข้อมูลเข้าระบบ GIS ไม่สามารถทำได้ หรือมีความคลาดเคลื่อน เช่น ตำแหน่งบ้านไม่ตรงกับความเป็นจริง รูปภาพไม่ตรง คนทำข้อมูลไม่ชำนาญ มีความรู้ด้านทักษะโปรแกรมไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถจัดทำข้อมูลในระบบ GIS ได้ จึงประมวลสรุปข้อมูลภาพรวมทั้งหมดยังไม่ได้

6. การดำเนินโครงการกองทุนรักษาถิ่น รักษาบ้าน

สำนักงานบ้านมั่นคง ได้สรุปผลการดำเนินโครงการสวัสดิการเพื่อความมั่นคงของชุมชนในเรื่องที่อยู่อาศัย (กองทุนสวัสดิการ) วงเงินอนุมัติรวม 26,400,000 บาท ประกอบด้วยงบประมาณสนับสนุน 2 กองทุน และค่าใช้จ่ายการบริหารจัดการ 10% ของกองทุนกลาง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) งบประมาณสนับสนุนกองทุนสวัสดิการ (คน)

กองทุนสวัสดิการ ณ กันยายน 2558 ได้อนุมัติงบประมาณรวมทั้งสิ้น 1,400,000 บาท ดำเนินการเบิกจ่ายงบประมาณรวมทั้งสิ้น 1,340,000 บาท คงเหลือยังไม่เบิกจ่ายรวมทั้งสิ้น 60,000 บาท โดยสามารถแยกรายละเอียดได้ ดังนี้

ลำดับที่	ภาค	จำนวนกองทุน	อนุมัติ	เบิกจ่าย	คงเหลือ
1	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	17	340,000.00	320,000.00	20,000.00
2	กลาง	15	300,000.00	260,000.00	40,000.00
3	ตะวันตก	3	60,000.00	60,000.00	-
4	ตะวันออก	8	160,000.00	160,000.00	-
5	ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	1	20,000.00	20,000.00	-
6	ตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	3	60,000.00	60,000.00	-
7	ตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้	4	80,000.00	80,000.00	-
8	ใต้ตอนบน	1	20,000.00	20,000.00	-
9	ใต้ตอนล่าง	9	180,000.00	180,000.00	-
10	เหนือตอนบน	5	100,000.00	100,000.00	-
11	เหนือตอนล่าง	4	80,000.00	80,000.00	-
รวม		70	1,400,000.00	1,340,000.00	60,000.00

2) งบประมาณสนับสนุนกองทุนรักษาดินรักษาบ้าน

- รายงานผลการสมทบเข้ากองทุนรักษาดินรักษาบ้าน ณ กันยายน 2558 สมาชิกกองทุน จำนวน 116 กองทุน 15,446ครัวเรือน สมทบค่าบำรุงรายปีรวมทั้งสิ้น 111,300 บาท สมทบเข้ากองทุนรักษาดินรักษาบ้าน 50% จำนวน 5,574,393 บาท โดยสามารถแยกรายภาคได้ ดังนี้

ลำดับ	ภาค	จำนวนสมาชิก (กองทุน)	จำนวนครัวเรือน	ค่าบำรุงรายปี	สมทบเข้ากองทุน 50%	รวมทั้งสิ้น
1	กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	21	3,974	25,500.00	1,705,850.00	1,731,350.00
2	กลาง	33	2,312	30,600.00	741,105.00	771,705.00
3	ตะวันตก	9	692	7,200.00	210,400.00	217,600.00
4	ตะวันออก	11	1,373	9,300.00	387,000.00	396,300.00
5	ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	4	953	5,100.00	534,500.00	539,600.00
6	ตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	7	1,077	4,800.00	350,800.00	355,600.00
7	ตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้	2	458	2,400.00	120,900.00	123,300.00
8	ใต้ตอนบน	6	1,114	6,300.00	304,055.00	310,355.00
9	ใต้ตอนล่าง	10	1,578	9,000.00	619,050.00	628,050.00
10	เหนือตอนบน	5	842	4,500.00	260,743.00	265,243.00
11	เหนือตอนล่าง	5	906	5,100.00	312,590.00	317,690.00
12	เครือข่ายสลัม 4 ภาค	3	167	1,500.00	27,400.00	29,900.00
รวม		116	15,446	111,300.00	5,574,393.00	5,685,693.00

- รายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณสนับสนุนกองทุนรักษาดินรักษาบ้าน ณ กันยายน 2558 ได้อนุมัติงบประมาณช่วยเหลือสมาชิกกองทุนในกรณีเสียชีวิต 80 ราย กรณีเกิดภัยพิบัติ 738 ราย และกรณีทุพพลภาพ 19 ราย ดังนี้

การช่วยเหลือ	จำนวนผู้ได้รับผลประโยชน์	จำนวนเงินที่เบิกจ่ายแล้ว (บาท)
เสียชีวิต	80	1,086,887.20
ภัยพิบัติ	738	1,860,663.00
ทุพพลภาพ	19	111,989.00
รวม	837	3,059,539.20

3) รายงานผลการดำเนินงานงบประมาณสนับสนุนการบริหารจัดการโครงการ ณ กันยายน 2558 งบประมาณสำหรับการบริหารจัดการโครงการ จำนวน 2,640,000 บาท ได้ดำเนินการตั้งแต่วันที่เดือนกุมภาพันธ์ 2554 – กุมภาพันธ์ 2558 ซึ่งได้ดำเนินการเบิกจ่ายงบประมาณทั้งหมดแล้ว

7. การแก้ไขปัญหากรณีเร่งด่วน : การพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ริมคลอง

จากเหตุการณ์น้ำท่วมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในปี 2544 พบว่ามีบางพื้นที่ถูกน้ำท่วมเนื่องจากปัญหาการระบายน้ำตามคลองสายหลักต่างๆ ไม่คล่องตัว เนื่องจากมีการปลูกสร้างบ้านเรือนรุกล้ำเข้ามาในริมคลองทำให้ขนาดของคลองแคบลง จนกลายเป็นอุปสรรคการไหลของน้ำ จากการสำรวจอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่รุกล้ำคูคลองของสำนักระบายน้ำ กทม. พบว่ามีจำนวนคลองในพื้นที่กรุงเทพมหานครถูกบุกรุกจำนวน 1,161 สาย มีจำนวนครัวเรือนที่รุกล้ำคูคลอง 23,500 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 94,000 คน ซึ่งการก่อสร้างบ้านรุกล้ำคูคลองนอกจากส่งผลกระทบต่อการระบายน้ำแล้ว ยังพบว่าสภาพการอยู่อาศัยในชุมชนแออัดริมคลองมีสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม มีสิ่งผิดกฎหมายในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตผู้อยู่อาศัยในชุมชน

ในกรณีดังกล่าว นายกรัฐมนตรีได้มีข้อสั่งการในคราวประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2558 ได้กำหนดมาตรการจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด และการสร้างที่อยู่อาศัยรุกล้ำแนวลำคลองและทางระบายน้ำ ซึ่งมีการดำเนินโครงการนำร่องในคลองลาดพร้าว ต่อมาได้มีมติแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อเจรจากับประชาชนในพื้นที่ในการย้ายที่อยู่อาศัย โดยให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ให้แก่ประชาชนกลุ่มดังกล่าว โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับแนวทางการจัดระบบสาธารณูปโภคและผังเมืองด้วย

อย่างไรก็ตาม ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2546 – 2557 พอช. ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองลาดพร้าว (ลาดพร้าว บางบัว คลองสอง) และคลองเปรมประชากร จำนวน 30 ชุมชน 4,868 หลังคาเรือน โดยสร้างที่อยู่อาศัยแล้วเสร็จ 715 หลังคาเรือน และอยู่ระหว่างดำเนินการ คือ จัดระบบชุมชน จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และออกแบบบ้าน วางผังชุมชน จำนวน 4,153 หลังคาเรือน

กระบวนการและผลดำเนินการที่ผ่านมา

1. การสำรวจจัดทำข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่คูคลอง เครือข่ายขบวนชุมชนร่วมกับ พอช. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานเขต สำนักงานการระบายกรุงเทพมหานคร สำรวจข้อมูลชุมชนที่รุกล้ำพื้นที่ริมคลอง จำนวน 9 สายคลอง ผลจากการสำรวจข้อมูลพบระยะทางของคลองและผู้ได้รับผลกระทบ ดังตาราง

สถานการณ์การอยู่อาศัยรุกล้ำคูคลอง 9 สายคลอง				
9 สายคลองหลัก	ระยะทาง (กม.)	หลังคาเรือน	ครัวเรือน	ประชากร (คน)
1.คลองลาดพร้าว และคลองสอง	24.50	7,314	10,971	43,116
2.คลองเปรมประชากร	24.72	4,408	6,612	25,985
3.คลองบางเขน	11.26	63	-	307
4.คลองสามวา	12.36	177	37	520
5.คลองลาดบัวขาว	9.55	85	8	258
6.คลองบางซื่อ	8.00	726	486	2,556
7.คลองประเวศบุรีรมย์	13.71	223	234	1,124
8.คลองพระโขนง	10.56	26	15	75
9.คลองพระยาราชมนตรี	13.71	38	52	174
รวม	128.37	13,060	18,415	74,115

หมายเหตุ รวมจำนวนบ้านทั้งคลองลาดพร้าวและคลองเปรมประชากรมีจำนวน 11,722 หลังคาเรือน เกิดการสร้างบ้านเสร็จแล้ว 718 หลังคาเรือน ต้องมีการพัฒนาที่อยู่อาศัยสร้างบ้านอีก 11,004 หลังคาเรือน 16,506 ครัวเรือน

เบื้องต้นได้มีการกำหนดพื้นที่ดำเนินการนำร่องในปี 2558 – 2560 จำนวน 2 คลอง คือ 1) คลองลาดพร้าวและคลองสอง 2) คลองเปรมประชากร

2. การจัดทำแผนพัฒนา 3 ปี เพื่อให้การแก้ไขปัญหาชุมชนริมคลองเป็นไปตามแนวทางและข้อสั่งการพอช. จึงได้จัดทำแผนการดำเนินการแก้ไขปัญหาชุมชนริมคลองระยะ 3 ปี (2558 – 2560) ภายใต้โครงการแก้ไขปัญหาผู้ได้รับผลกระทบที่อยู่อาศัยริมคลองลาดพร้าวและคลองเปรมประชากร กรุงเทพมหานคร เพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกของชุมชนริมคลองและพัฒนาที่อยู่อาศัย ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และสิ่งแวดล้อมที่ดี มีรูปแบบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสามารถในการจ่ายของคนในชุมชน สร้างความมั่นคงและสิทธิการครอบครองที่ดินและที่อยู่อาศัยของชุมชน ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดแผนและทิศทางการพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างบูรณาการ โดยการเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สวัสดิการ ภายภาพสิ่งแวดล้อม มีการออมทรัพย์เพื่อการสร้างทุนของชุมชน และการพัฒนาความรู้ใหม่ๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน ประชาสังคม และองค์กรท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนริมคลองที่สอดคล้องกับการพัฒนาคลองตามวิถีดั้งเดิมของคนไทยริมคลอง

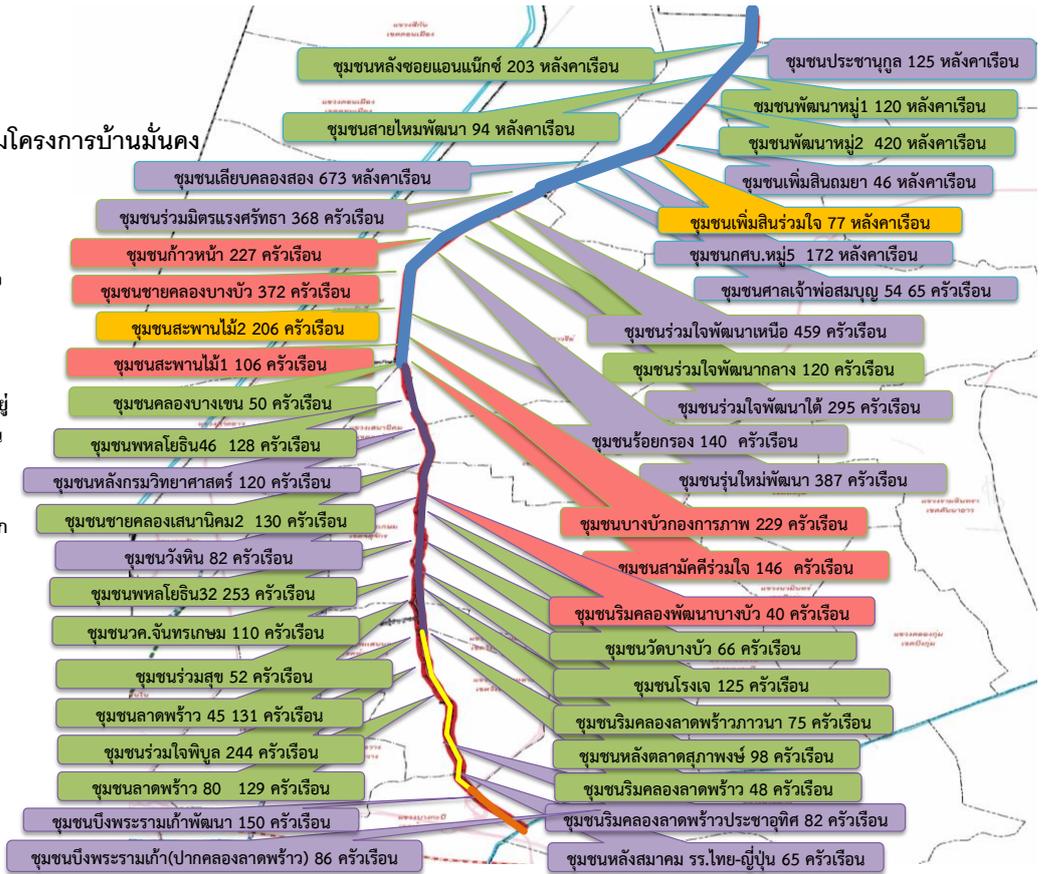
ผลลัพธ์ของโครงการ คือ ชุมชนริมคลองมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและที่ดิน มีการพัฒนาสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัย มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนเข้มแข็ง คลองและพื้นที่ริมคลองได้รับการพัฒนาทั้งประโยชน์ทั้งเรื่อง การระบายน้ำ การเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนและคนเมืองในย่านใกล้เคียงและการเป็นที่พักอาศัย สิ่งแวดล้อมคูคลองดีขึ้น ส่งผลต่อด้านภาพลักษณ์นโยบายการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การบูรณาการงานของหน่วยงานในการช่วยเหลือดูแลคนจนเพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยมีเป้าหมาย 66 ชุมชน 9,981 หลังคาเรือน ครอบคลุมผู้รับผลประโยชน์ 58,838 คน รายละเอียดดังตาราง

ปี	ชื่อคลอง	เขต	จำนวนชุมชน	จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนประชากรที่ได้รับประโยชน์
2558	เปรมประชากร / ลาดพร้าวและ	จตุจักร หลักสี่ ดอนเมือง สายไหม บางเขน	24	3,800	22,401
2559	คลองสอง	จตุจักร หลักสี่ ดอนเมือง สายไหม บางเขน ลาดพร้าว	16	2,811	16,571
2560		จตุจักร หลักสี่ ดอนเมือง วังทองหลาง ห้วยขวาง	26	3,370	19,866
รวม	2 คลอง	8 เขต	66	9,981	58,838

พื้นที่ที่ดำเนินการตามโครงการบ้านมั่นคง
คลองลาดพร้าว

- มีสัญญาเช่าและปรับปรุงเสร็จเรียบร้อย 6 ชุมชน
- มีสัญญาเช่า ออกแบบวางผังอยู่ระหว่างการปรับปรุง 2 ชุมชน
- ออกแบบวางผังและมีข้อตกลงการเช่า 16 ชุมชน
- สร้างความเข้าใจจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ 19 ชุมชน

การพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองในการแก้ไขปัญหาการรุกคืบคูคลอง

พื้นที่ที่ดำเนินการตามโครงการบ้านมั่นคงคลองเปรมประชากร

- ปรับปรุงแล้วมีสัญญาเช่าแล้ว 2 ชุมชน
- มีสัญญาเช่าออกแบบผัง อยู่ระหว่างปรับปรุง 2 ชุมชน
- มีการออกแบบวางผังมีข้อตกลงการเช่า 13 ชุมชน
- สร้างความเข้าใจจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ 16 ชุมชน

3. กรอบแนวคิดในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ริมคลอง จากสภาพปัญหาการบุกรุกพื้นที่ริมคลองใน กรุงเทพมหานคร 9 คลองหลัก 1,161 คลองย่อย มีผู้บุกรุกจำนวน 23,500 คน จำนวนประชากร 94,000 คน ผลจากการสร้างบ้านรูก้ำคูคลองทำให้ขัดขวางการระบายน้ำ คุณภาพชีวิตย่ำแย่ สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาสังคม และสิ่งผิดกฎหมาย จากสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นนำมาสู่การผนึกกำลังร่วมกันของหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ในการกำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหา มาตรการ และรูปแบบการแก้ไขปัญหาร่วมกัน สรุปได้ดังนี้

- นโยบายการแก้ไขปัญหา “คืนความสุขให้คนคลอง”
- 1) คืนคลองให้สาธารณะ เช่น ทางจักรยาน เว้นทางวิ่งออกกำลังกาย
 - 2) ชุมชนมีส่วนร่วมและมีทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง
 - 3) พัฒนามากกว่าคำว่าบ้าน เช่น การทำเรื่องสวัสดิการ สิ่งแวดล้อม และอาชีพ เป็นต้น
 - 4) การใช้ประโยชน์จากคลอง เช่น การสัญจรทางน้ำ เชื่อมต่อรถไฟฟ้า ระบบระบายน้ำจาก กทม. เป็นต้น

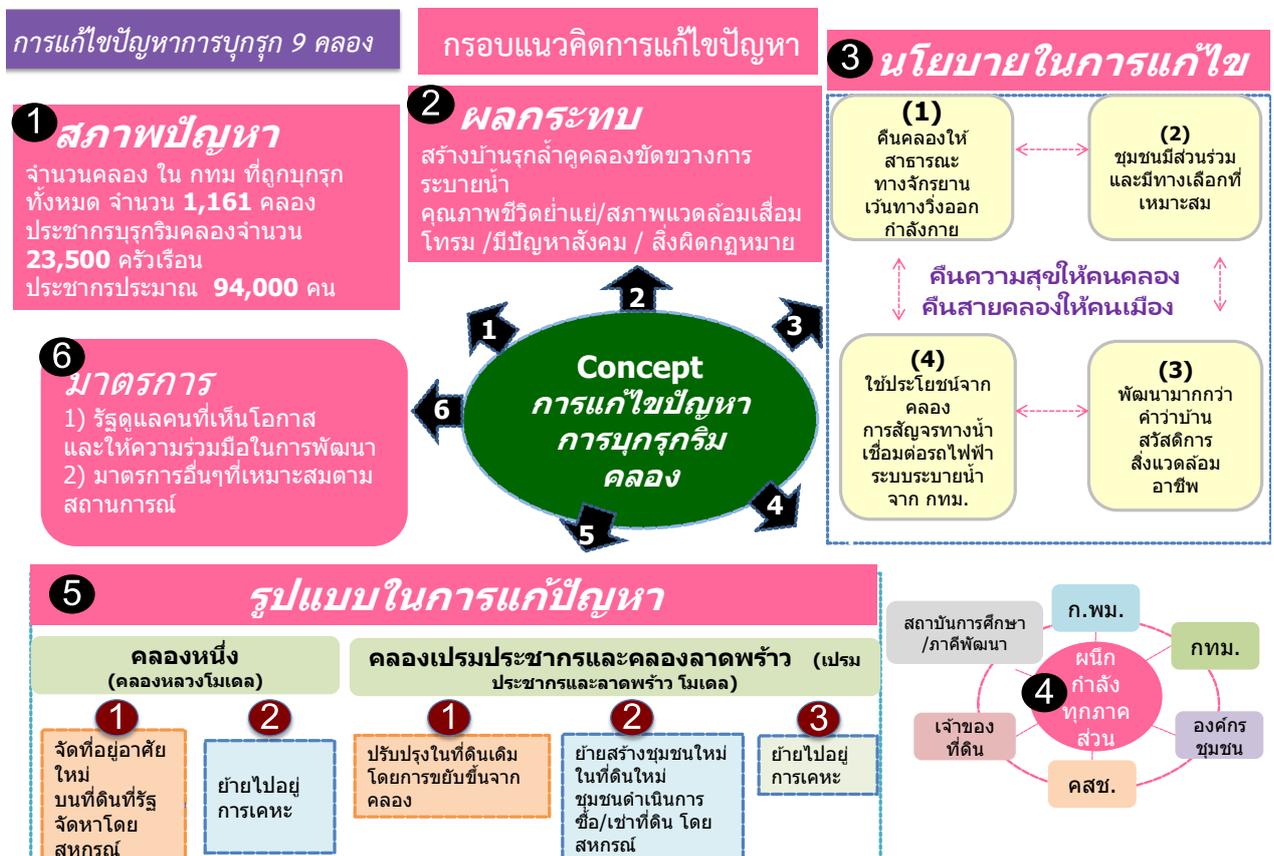
รูปแบบในการแก้ไขปัญหา

- 1) คลองหนึ่ง (คลองหลวงโมเดล) ซึ่งเป็นจัดที่อยู่อาศัยใหม่บนที่ดินที่รัฐจัดหาให้ ดำเนินการโดยสหกรณ์ และย้ายไปอยู่ในที่อยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติ

- 2) คลองเปรมประชากรและคลองลาดพร้าว (เปรมประชากรและลาดพร้าวโมเดล) มี 3 รูปแบบ คือ หนึ่ง การปรับปรุงในที่ดินเดิมโดยการขยับขึ้นจากคลอง สอง ย้ายสร้างชุมชนใหม่ โดยชุมชนดำเนินการซื้อ/เช่าที่ดินโดยสหกรณ์ สาม ย้ายไปอยู่ในที่อยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติ

มาตรการ มี 2 ด้าน ได้แก่ 1) รัฐดูแลคนที่เห็นโอกาสและให้ความร่วมมือในการพัฒนา 2) มาตรการอื่นๆ ที่เหมาะสมตามสถานการณ์

ภาควิธีร่วมพัฒนา “ผนึกกำลังทุกภาคส่วน” ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรุงเทพมหานคร องค์กรชุมชน คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) หน่วยงานเจ้าของที่ดิน และสถาบันการศึกษา/ภาคีพัฒนา

4. การดำเนินการ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับนโยบาย และระดับพื้นที่ โดยมีขั้นตอนและกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

1) ระดับนโยบาย ได้แก่ จัดตั้งกลไกคณะกรรมการระดับชาติ จัดทำข้อมูลคล่องให้เป็นปัจจุบัน โดยการศึกษาวิจัยและพัฒนา รูปแบบการอยู่อาศัยของชุมชนริมคลองที่เหมาะสม รวมถึงรูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะริมคลองและระบบสัญจรทางน้ำ จัดทำนโยบาย แผนงาน มาตรการ ประสานผู้เกี่ยวข้อง และประกาศนโยบายวาระแห่งชาติ เรื่องการพัฒนาชุมชนริมคลอง

2) ระดับพื้นที่ ได้แก่ ชี้แจงทำความเข้าใจประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ริมคลอง จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์/สหกรณ์ จัดตั้งทีมงานระดับชุมชน วางระบบชุมชน สำรวจข้อมูลชุมชนแออัดริมคลอง/ ออกแบบปรับปรุงที่ดินเดิมจัดหาที่ดินรองรับกรณีรื้อย้าย (กรณีพัฒนาในที่ดินเดิมไม่ได้ ต้องหาที่ดินรองรับ) เสนอขอรับการอนุมัติงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการ วางแผนสร้างที่พักชั่วคราว/ บริหารงานก่อสร้าง/ เบิกจ่ายงบประมาณ/ ก่อสร้าง พัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิต ฝึกอบรมด้านอื่นๆ

5. การศึกษาและออกแบบแนวทางการพัฒนาพื้นที่ริมคลอง พอช. ร่วมกับหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ อาทิ หน่วยงานเจ้าของที่ดิน สถาบันการศึกษา องค์กรชุมชน ได้ริเริ่มการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการใช้พื้นที่ริมคลองขึ้น เพื่อสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เกิดแนวทางและรูปธรรมของการพัฒนาที่อยู่อาศัย และการพัฒนาพื้นที่ริมคลอง อาทิ การจัดการเชิงพื้นที่ การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างระบบชุมชนกับระบบรัฐอย่างเหมาะสม เป็นต้น โดยมีแนวทางการศึกษาเพื่อฉายให้เห็นทิศทางการพัฒนาพื้นที่ริมคลองซึ่งครอบคลุมเนื้อหาสองด้าน ประกอบด้วย

(1) การคืนพื้นที่สาธารณะริมคลองสู่เมือง หมายถึง การศึกษาเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองเชิงสาธารณะในมิติต่างๆ โดยครอบคลุมการศึกษา 5 ด้านหลัก ได้แก่ หนึ่ง การใช้พื้นที่ริมน้ำเพื่อสาธารณะประโยชน์ของเมือง สอง การเชื่อมต่อทางสัญจรเมืองทางน้ำและทางเลือก ได้แก่ การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบจักรยาน การศึกษาพัฒนาระบบขนส่งมวลชนทางน้ำและทางเลือก โดยทั้งหมดมีความเชื่อมโยงกับระบบการคมนาคมที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน สาม การเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจของชุมชน ภายใต้สภาพแวดล้อมเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป สี่ แนวทางการจัดการน้ำ ระบายน้ำ และรูปแบบตลิ่งในทางวิศวกรรม ห้า การให้แนวทางการพัฒนา (scenario) เพื่อใช้ในการตัดสินใจระดับนโยบาย ได้แก่ มิติสัมพันธ์ของการป้องกันตลิ่งกับความสามารถในการปรับตัวของชุมชน

สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ศึกษาเป็นนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้รวมตัวกันในนาม “ภาคีเครือข่ายสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาพื้นที่ริมคลองสอง – ลาดพร้าว” ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยศรีปทุม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ซึ่งต่อมามีสถาบันการศึกษาอื่นเข้าร่วมเพิ่มเติม ได้แก่ สถาบันอาศรมศิลป์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เป้าหมายของเครือข่ายฯ คือ การสนับสนุนในการสร้างความเข้าใจฐานสภาพการณ์ของพื้นที่ ทั้งในเชิงกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนจนถึงการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้ของพื้นที่ริมคลองต่อระบบเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และเสนอทางเลือกในการตัดสินใจต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ริมคลองตามความเร่งด่วนของรัฐบาล พื้นที่เป้าหมาย คือ ชุมชนริมคลองสอง – ลาดพร้าว ระยะทาง 24.5 กิโลเมตร 36 ชุมชน จำนวน 6,091 หลังคาเรือน โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อสร้างฐานข้อมูลการอยู่อาศัยริมน้ำ สานการณ์การใช้ที่ดินของพื้นที่ริมน้ำ สังคม – เศรษฐกิจของผู้อยู่อาศัยพื้นที่ริมน้ำ ระบบการระบายน้ำ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2) เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาพื้นที่ริมคลอง โดยมี scenario ที่หลากหลาย ทั้งด้านการใช้พื้นที่สาธารณะ การเชื่อมต่อกับระบบขนส่งมวลชน การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ตลอดจนถึงโมเดลในการอยู่อาศัยริมน้ำในสถานการณ์ต่างๆ

3) เพื่อสร้าง platform ในการทำงานที่เป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่ ในการสื่อสารระหว่างภาคส่วน โดยการสร้างพื้นที่เจรจาแลกเปลี่ยน ตลอดจนถึงการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างฉันทามติร่วมกันในการแก้ปัญหาการอยู่อาศัยและการใช้พื้นที่ริมคลอง

โดยการดำเนินการแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาหน้าที่ของคลองที่มีต่อเมือง รูปแบบการพัฒนา และกิจกรรมที่คลองควรรองรับระบบเมือง และสร้างโจทย์การพัฒนาพื้นที่ร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ และชุมชนริมคลอง ระยะที่ 2 การออกแบบพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมคลอง ซึ่งข้อมูลที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นข้อมูลเบื้องต้นจากการศึกษาในระยะที่ 1

การศึกษาในระยะแรก เป็นการจัดทำแนวความคิดภาพรวมการพัฒนาพื้นที่ริมคลอง ระบบเมือง และที่อยู่อาศัย โดยมีเนื้อหาการศึกษาเป็น cluster คู่ขนานกันไป 3 ด้าน ประกอบด้วย

1. โครงการศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาพื้นที่ริมคลองเพื่อส่งเสริมระบบเมือง: กรณีพื้นที่ริมคลองสอง – ลาดพร้าว โดย มหาวิทยาลัยศรีปทุม และ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) การศึกษาการพัฒนาพื้นที่ริมคลองที่เกี่ยวข้องระบบเมือง ได้แก่ ความสัมพันธ์ของพื้นที่สาธารณะของเมืองกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนริมคลอง (หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ เป็นการศึกษาภาพรวมระบบเมืองคลองสามารถเป็นอะไรได้บ้าง ในมุมมองของวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และผังเมือง ถ้าไม่มองในเชิงวิศวกรรมศาสตร์ที่มองเพียงแค่เรื่องการระบายน้ำ)

2) การศึกษาและจำลอง scenario ของอุทกภัยที่มีผลต่อการจัดการและกำหนดคุณลักษณะทางการภาพของพื้นที่ริมนี้

2. โครงการศึกษาแนวทางการป้องกันน้ำท่วมด้วยการออกแบบโครงข่ายเชิงนิเวศน์: ริมคลองลาดพร้าว โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นการศึกษารูปแบบการวางผังชุมชน และภูมิทัศน์ริมคลอง เพื่อระบบนิเวศน์และการป้องกันตลิ่ง การพัฒนาพื้นที่สาธารณะริมคลองเพื่อการนันทนาการ

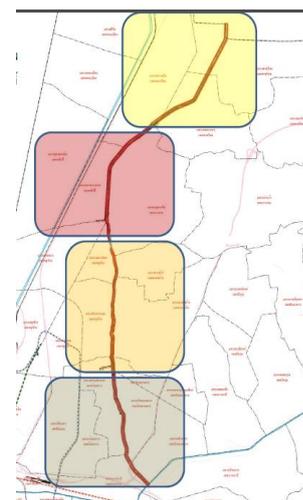
ในการศึกษาใช้แนวคิดในเรื่องของการอยู่ร่วมกันของชุมชน คลอง และเมือง โดยมุ่งเน้นศึกษาระบบเมืองที่สัมพันธ์กับระบบสังคม – เศรษฐกิจ ในแต่ละช่วงคลอง ได้แก่ ประชากร ภูมิศาสตร์ การใช้ที่ดินเมือง การระบายน้ำ โดยแบ่งภาพรวมเมืองออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มที่มีระบบเมืองแบบหนาแน่นน้อย เริ่มจากจุดตัดบริเวณประตูระบายน้ำคลองสองใต้ – จุดเชื่อมต่อสถานีรถไฟฟ้าสายสีเขียว N 21 (มีโอกาสในการพัฒนาพื้นที่)

2. กลุ่มที่มีระบบเมืองแบบพาณิชยกรรม เริ่มจากจุดเชื่อมต่อสถานีรถไฟฟ้าสายสีเขียว N 21 – จุดตัดระหว่างคลองบางเขนกับคลองบางบัว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาเมือง เช่น รถไฟฟ้าสายสีเขียว สายสีชมพู มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินโดยรอบ

3. กลุ่มที่มีระบบเมืองแบบหนาแน่นปานกลาง เริ่มจากจุดตัดคลองบางเขนกับคลองบางบัว – จุดตัดบริเวณวัดลาดพร้าว มีรถไฟฟ้าผ่านหลายสาย มีการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบ และมีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ในที่ดินหนาแน่น

4. กลุ่มที่มีระบบเมืองแบบหนาแน่นสูง เริ่มจากจุดตัดคลองบริเวณวัดลาดพร้าว – สุดสายคลองลาดพร้าว

แนวการพัฒนาริมคลองพื้นที่ ชุมชน คลอง เมือง

จุดตัดรถไฟฟ้าที่:
 รถไฟฟ้าสายสีเขียว สถานีสะพานใหม่
 อ.พหลโยธิน บริเวณตลาดยิ่งเจริญ
 ชุมชน ชุมชน กสบ หมู่ 5 และชุมชนร่วม
 มิตรแรงศรัทธา

จุดตัดรถไฟฟ้าที่:
 รถไฟฟ้าสายสีชมพู สถานีราช
 ภัฏพระนคร เข้ามอินทรา
 ชุมชน ชุมชนร้อยกรอง

จุดตัดรถไฟฟ้าที่:
 รถไฟฟ้าสายสีเขียว สถานีบางบัว
 อ.พหลโยธิน
 ชุมชน ชุมชนด้านล่างชุมชนสามัคคีร่วมใจ

จุดตัดรถไฟฟ้าที่:
 รถไฟฟ้าสายสีเหลือง สถานี
 ภาวนา ตลาดพร้าว

★ จุดเชื่อมต่อ รถ
 รถไฟฟ้า เรือ

12

แนวการพัฒนาริมคลองพื้นที่ ชุมชน คลอง เมือง

**จุดธรรมชาติ
 สมบูรณ์ที่:**
 ชุมชน ชุมชน
 เพิ่มสินร่วมใจ

จุดธรรมชาติสมบูรณ์ที่
 ชุมชนบางบัวสะพานไม้

**จุดธรรมชาติ
 สมบูรณ์ที่:**
 ชุมชนพระราม
 เก้า (โครงการ
 บ้านมั่นคง)

★ **จุดธรรมชาติสมบูรณ์เพิ่ม
 พื้นที่สีเขียว**

13

6. การเจรจาต่อรองลดแนวระยะความกว้างของคลองลาดพร้าว เดิมสำนักการระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร ได้กำหนดความกว้างของคลองลาดพร้าว (รวมแนวร่องน้ำและขอบเขื่อน) ตามนโยบายของ

รัฐบาล 38 เมตร เท่ากันหมดทั้งสายคลอง ซึ่งที่ผ่านมาชุมชนและสถาบันการศึกษาได้พยายามต่อร่องเพื่อลดระยะแนวคลองลง โดยใช้ผลการสำรวจและผลการศึกษาวิจัย ตลอดจนการออกแบบแนวทางการพัฒนาเป็นเครื่องมือการต่อร่อง ส่งผลให้มีการพิจารณาและกำหนดแนวเขตใหม่ถึงสองครั้ง ผลมีดังนี้

คลองลาดพร้าว 4 ช่วง	ความยาวช่วงคลอง	ความกว้างคลองลาดพร้าว (รวมแนวร่องน้ำและขอบเขื่อน)		
		สำนักการระบายน้ำกำหนดตามนโยบาย	สำนักการระบายน้ำกำหนดวันที่ 21 ส.ค. 2558	สำนักการระบายน้ำกำหนดใหม่วันที่ 1 ต.ค. 2558
ช่วงที่ 1 ถนนสายไหม ถึง คลองบางเขน	10 กม.	38 เมตร	38 เมตร	38 เมตร
ช่วงที่ 2 คลองบางเขน ถึง คลองบางซื่อ	7 กม.	38 เมตร	25 – 35 เมตร	28 – 38 เมตร
ช่วงที่ 3 คลองบางซื่อ ถึง ถนนประดิษฐ์มนูธรรม	4.5 กม.	38 เมตร	23 – 28 เมตร	>25 เมตร
ช่วงที่ 4 ถนนประดิษฐ์มนูธรรม ถึง เขื่อนเดิม(คลองแสนแสบ)	0.5 กม.	38 เมตร	18 – 20 เมตร	20-35 เมตร

การกำหนดระยะความกว้างของคลองมี 3 ครั้ง โดยครั้งหลังสุดเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2558 ใช้หลักการจัดการน้ำ/การระบายน้ำ กว้างสุด 38 เมตร แคบสุด 25 เมตร ทั้งนี้ รวม 3 เมตรที่เป็นสันเขื่อนข้างละ 1.50 เมตร โดยมีเงื่อนไขที่รับทราบภายในของหน่วยงาน คือ พื้นที่ที่ดำเนินการปรับปรุงที่อยู่อาศัยแล้วหรือพื้นที่ที่ได้ดำเนินการเช่าที่ดินแล้ว จะเว้นและกันออกจากแนวเขตการสร้างเขื่อน ซึ่งผลการกำหนดแนวเขต/ระยะความกว้างของคลองดังกล่าวนี้ครอบคลุมชุมชนตลอดสายคลอง จำนวน 43 ชุมชน

จากการกำหนดระยะความกว้างของคลองดังกล่าว ส่งผลให้มีชุมชนที่ต้องโยกย้ายจากคลองไปจัดหาที่อยู่ใหม่จำนวนทั้งสิ้น 6 ชุมชน จำนวน 1,256 หลังคาเรือน ทั้งนี้ ชุมชนที่สามารถจัดที่อยู่อาศัยในที่เดิมและมีการดำเนินการแล้ว ซึ่งจะต้องเว้นและกันออกจากแนวเขตการก่อสร้างตามข้อตกลง ดังนี้

- 1) ชุมชนที่มีสัญญาเช่าและปรับปรุงเสร็จเรียบร้อยแล้ว 6 ชุมชน
- 2) ชุมชนที่มีสัญญาเช่า มีการออกแบบวางผังและอยู่ระหว่างการดำเนินการปรับปรุง จำนวน 2 ชุมชน
- 3) ชุมชนที่ออกแบบวางผัง และมีข้อตกลงการเช่าแล้ว จำนวน 16 ชุมชน
- 4) ชุมชนที่สร้างความเข้าใจจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 19 ชุมชน

7. การดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยริมคลอง ในปี 2558 ได้ดำเนินการออกแบบวางผังและมีแนวทางการพัฒนาชุมชนคลองเปรมประชากร (ดอนเมือง/หลักสี่) จำนวน 675 ครัวเรือน และอนุมัติงบประมาณสาธารณูปโภคซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการก่อสร้างในคลองลาดพร้าว (คลองสอง) 248 ครัวเรือน

8. การผลักดันแผนงบประมาณปี 2559 – 2561 ได้มีการจัดทำแผนเสนองบประมาณจากรัฐในการดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยพื้นที่ริมคลอง (อยู่ในกระบวนการเสนอเพื่อพิจารณา) ระยะเวลา 3 ปี (2559 – 2561) แบ่งเป็นงบพัฒนาระบบสาธารณูปโภค/ที่อยู่อาศัย งบช่วยเหลือดูแลผู้ได้รับผลกระทบ สินเชื่อพัฒนาที่อยู่อาศัย และงบดำเนินการ รายละเอียดดังตาราง

เงินอุดหนุน จากรัฐ	รายละเอียด	เป้าหมาย/แผนงบประมาณ			จำนวน รวม
		ปี	2559	2560	
		เป้า	3,810	4,696	2,498
1. งบประมาณระบบ สาธารณูปโภค/ที่อยู่ อาศัย เฉลี่ย ครัวเรือนละ 80,000 บาท	<ul style="list-style-type: none"> • อุดหนุนเพื่อ ถมดิน/ปรับพื้นที่ /จัดระบบ สาธารณูปโภคพื้นฐาน ไฟฟ้า ประปา ถนน ท่อ ระบาย/บ่อพัก ภายในโครงการ • อุดหนุนสำหรับการพัฒนา/ปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้ เกิดความมั่นคง 	304.80	375.68	199.84	880.32
2. งบช่วยเหลือ ดูแลผู้ได้รับ ผลกระทบ เฉลี่ย ครัวเรือนละ 80,000 บาท	<ul style="list-style-type: none"> • จัดที่พักชั่วคราว เสริมโครงสร้างฐานล่าง แบ่งเบา ภาระต้นทุนค่าก่อสร้างซึ่งต้องดำเนินการในพื้นที่แคบ แบ่งเบาภาระกรณีที่ต้องจัดหาที่ใหม่ • แบ่งเบาภาระ/ดูแลผู้ให้ความร่วมมือ/รับ ผลกระทบเนื่องจากเป็นนโยบายเร่งด่วน 	304.80	375.68	199.84	880.32
3. สินเชื่อพัฒนาที่ อยู่อาศัย เฉลี่ย ครัวเรือนละ 250,000 บาท	<ul style="list-style-type: none"> • จัดซื้อที่ดิน/สร้าง/ปรับปรุงที่อยู่อาศัย • วงเงินสินเชื่อครัวเรือนไม่เกิน 300,000 บาท โดย ชุมชนต้องออมเงินสมทบไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 (<i>กรณี คลองผ่องปรนเงินออมสมทบเหลือร้อยละ 5</i>) 	952.50	1,174.00	624.50	2,751.00
4. งบดำเนินการ	<ul style="list-style-type: none"> • สำรวจ วิจัย เตรียมชุมชน ออกแบบ ติดตาม ประเมินผล บริหารจัดการ 	30	50	20	100
รวมงบประมาณ		1,592.10	1,975.36	1,044.18	4,611.64

ทั้งนี้ ในการนำเสนอ “งบช่วยเหลือดูแลผู้ได้รับผลกระทบ ครัวเรือนละ 80,000 บาท” ภาพรวมทั้ง โครงการกรอบงบประมาณ จำนวน 880.32 ล้านบาท เหตุผลความจำเป็นในการเสนอของงบประมาณในส่วนนี้ เนื่องจากเป็นนโยบายเร่งด่วน จึงมีความจำเป็นต้องเร่งดำเนินการ และผลกระทบครอบคลุมทั้งกลุ่มบ้านในคลอง และบ้านที่อยู่บนบก ซึ่งต้องมีการแบ่งปันที่ดินเพื่อให้สามารถรองรับการจัดระเบียบการอยู่อาศัยทั้งหมด

ฐานที่มาของงบประมาณ มีดังนี้

1) ความจำเป็นในการจัดหาที่พักชั่วคราว ระหว่างการพัฒนาปรับปรุง

2) การปรับปรุงในที่เดิม ต้นทุนการก่อสร้างสูง สถานที่ก่อสร้างคับแคบ และจำเป็นต้องสร้างฐานล่างที่ มั่นคง เพื่อป้องกันผลกระทบจากการทรุดตัวของตลิ่ง

3) ลดภาระการจัดหาที่อยู่อาศัยในเรื่องสินเชื่อ เนื่องจากนโยบายเร่งด่วน ทำให้สมาชิกออมเงินไม่ทัน จึง ต้องใช้สินเชื่อเพิ่มขึ้น และการย้ายออกไปจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ มีแนวโน้มว่าจำเป็นต้องซื้อที่ดินเอกชนซึ่งมีราคาสูง

แผนปฏิบัติการโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองเพื่อรองรับนโยบายรัฐบาลในการแก้ไขปัญหา (ปี 2559 – 2561) งบประมาณรวมเป้าหมาย 11,004 ครัวเรือน กรอบงบประมาณ 4,611.64 ล้านบาท รายละเอียด ดังนี้

1) ปี 2559 จำนวน 3,810 ครัวเรือน งบประมาณรวม 1,592.10 ล้านบาท ใช้งบประมาณโครงการบ้าน มั่นคงที่ พอช. ดำเนินงาน

2) ปี 2560 – 2561 ให้รัฐบาลพิจารณาจัดสรรงบประมาณในแผนงบประมาณประจำปี

ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการทำงานที่ผ่านมา

1) ด้านกฎหมายและนโยบาย

- ความไม่ชัดเจนในความกว้างของขนาดคลองของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน และแต่ละหน่วยงานถือกฎหมายคนละฉบับ
 - ขาดกลไกที่มีเอกภาพในการควบคุมสั่งการ
- 2) ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การประสานงานและการผนึกกำลังผู้เกี่ยวข้อง
 - การแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างหน่วยงานหลักและหน่วยงานสนับสนุน
- 3) ด้านชุมชน
- ชุมชนขาดความมั่นใจและมีปัญหาการเมืองระดับท้องถิ่นแทรกแซง
 - กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบขัดขวางการดำเนินงาน

แผนการดำเนินการในระยะต่อไป

1. แผนปฏิบัติการการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองในการแก้ไขปัญหาการรुक้าคลอง ปี 2559 -

2561

ปี	คลอง	เขต	ชุมชน	หลังคาเรือน	ประชากร
2559	เปรมประชากร ลาดพร้าว	จตุจักร หลักสี่ ดอนเมือง สายไหม บางเขน	26	3,810	22,460
2560	เปรมประชากร ลาดพร้าว	หลักสี่ จตุจักร ดอนเมือง ลาดพร้าว บางเขน สายไหม	28	4,696	27,683
2561	เปรมประชากร ลาดพร้าว	หลักสี่ จตุจักร ดอนเมือง วังทองหลาง ห้วยขวาง	20	2,498	14,726
รวม	2 คลอง	7 เขต	74	11,004	64,869

2. การจัดการคลัสเตอร์ปัญหาข้อติดขัด มีประเด็นปัญหาและแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้

ประเด็น	ภารกิจที่ต้องดำเนินการ
1. กลุ่มต่อต้านซึ่งเป็นกลุ่มเสียประโยชน์ และ กลุ่มที่หวังความนิยมทางการเมือง	1. ประสานงานฝ่ายความมั่นคง ช่วยดำเนินการ 2. ตั้ง ศปก. ส่วนหน้า
2. กลุ่มชุมชนที่รอความชัดเจนเรื่องนโยบาย/สับสนเพราะการสื่อสารของหน่วยงานที่ไม่ตรงกัน	1. รัฐบาลประกาศ “นโยบายการพัฒนาคลอง” 2. ประกาศแนวเขต/ระยะความกว้างของคลอง 3. ตั้งคณะขับเคลื่อนร่วมของหน่วยงานทั้งส่วนกลางและระดับเขต ซึ่งมีองค์ประกอบจากหน่วยงานหลัก อาทิ สำนักงานระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร กรมธนารักษ์ และ พอช.
3. แนวเขตและระยะความกว้างของคลอง	1. ประกาศข้อตกลงและเงื่อนไข ที่หน่วยงานตกลงร่วมกัน ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2558
4. แผนงานและงบประมาณโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง	1. รวบรวมคณะกรรมการอำนวยการฯ พิจารณาเห็นชอบ 2. นำเสนอ ครม. เห็นชอบ

ข้อเสนอเชิงนโยบายแก้ไขปัญหาชุมชนริมคลอง

- ให้รัฐบาลจัดตั้งงบประมาณสมทบกองทุนการพัฒนาคลองอย่างมีระบบและส่งเสริมให้เป็นนโยบายแห่งชาติ

- ให้มีตัวแทนเครือข่ายชุมชนริมคลองเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง โดยเน้นให้คนอยู่กับคลองอย่างยั่งยืนและส่งเสริมให้เป็นนโยบายแห่งชาติ

- แนวทางการพัฒนาของชุมชนริมคลองมีการปรับขยับบ้านที่รูก้ำในคลองขึ้นมาอยู่บนแนวเขตที่ดิน โดยมีการปรับระบบการอยู่อาศัยให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น โดยยึดหลักคนอยู่กับคลองได้อย่างยั่งยืน

- ให้มีการผลักดันการพัฒนาในการแก้ไขปัญหาเรื่องคลองอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงคมนาคม คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำ และที่สำคัญให้เครือข่ายชาวบ้านชุมชนริมคลองมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ริมคลองทุกขั้นตอน

8. โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเมือง: การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน “บ้านที่ให้มากกว่าคำว่าบ้าน”

การขยายกิจกรรมการพัฒนาจากที่อยู่อาศัยสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ของชุมชน ในช่วงผ่านมามีชุมชนที่ทำโครงการบ้านมั่นคงแล้วได้ขยายกิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ ที่นอกเหนือจากการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย หรือที่เรียกกันว่า “บ้านที่ให้มากกว่าคำว่าบ้าน” เพื่อให้คนจนในเมืองมีชุมชนที่มั่นคง มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ครอบคลุมมิติด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ผ่านโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเมือง ซึ่งมีรายละเอียดโครงการ และข้อมูลประเด็นการพัฒนา ดังนี้

โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเมือง เป็นโครงการเพื่อส่งเสริมและยกระดับการดำเนินงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนเมืองอย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานบ้านมั่นคงจึงได้จัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนเมืองขึ้น เพื่อให้เครือข่ายองค์กรชุมชนเมืองได้ต่อยอดการพัฒนาจากโครงการบ้านมั่นคงในเมืองที่มองมิติที่หลากหลายและมากกว่าคำว่าบ้าน เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงกันระหว่างชุมชนในเมืองและท้องถิ่น ในการคิดค้นพัฒนางานในระดับเมือง รวมถึงเพื่อเป็นการสร้างการเชื่อมโยงกองทุนระหว่างเมืองกับเมือง เมืองกับชนบท ชุมชนกับชุมชน การเชื่อมโยงทุนจากหลายฝ่าย เพื่อให้เกิดการรวมคนและรูปแบบของกองทุนหมุนเวียนของเมือง ที่จะ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเมืองในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ขบวนองค์กรชุมชนเมืองได้ยกระดับ ต่อยอดงานพัฒนาจากโครงการบ้านมั่นคงในระดับเมืองสู่คุณภาพชีวิตในหลากหลายมิติ เช่น การพัฒนาด้านการใช้พลังงานทดแทน การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาระดับอาชีพ รายได้ของคนในเมืองอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน เป็นต้น

2. เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงกันระหว่างชุมชนในเมือง

3. เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงการทำงานของชุมชนกับภาคีท้องถิ่น ให้มีการพัฒนาและคิดค้นกิจกรรมการพัฒนาเมืองในด้านอื่นๆ

4. เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงกองทุนระหว่างเมืองกับเมือง เมืองกับชนบท ชุมชนกับชุมชน และการเชื่อมโยงทุนจากหลายฝ่าย ในรูปแบบของกองทุนหมุนเวียนของเมือง โดยการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย

5. เพื่อให้เกิดกลไกการทำงานระดับเมือง/ระดับเครือข่ายที่มีการทำงานที่ต่อเนื่อง

6. เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพในการบริหารจัดการของเมือง

การดำเนินงานโครงการ

สนับสนุนงบประมาณให้กับเครือข่ายองค์กรชุมชนระดับเมือง/ระดับเครือข่าย เพื่อดำเนินกิจกรรมการพัฒนาตามวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยองค์กรที่เสนอต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. องค์กรผู้เสนอต้องเป็นองค์กรที่เกิดจากการเชื่อมโยง รวมกลุ่มของชุมชนในระดับเมือง/ระดับเครือข่าย

2. องค์กรผู้เสนอต้องมีการร่วมลงทุนของสมาชิกที่จะดำเนินกิจกรรม/โครงการที่ชัดเจน
3. ต้องเป็นเมืองที่มีการเชื่อมโยงกับกองทุนเมือง และมีการบริหารจัดการกองทุนที่เปิดเผย โปร่งใส และต้องนำเสนอระบบบริหารจัดการกองทุน กิจกรรมของเมืองนั้นๆ
4. เมืองที่นำเสนอโครงการต้องรายงานสถานะทางการเงินของเมือง (กองทุนเมือง) รวมถึงปัญหาข้อติดขัด และแนวทางการแก้ไขปัญหาของเมือง ให้คณะทำงานพิจารณา
5. องค์กรผู้เสนอต้องได้รับการรับรองมาจากแต่ละขบวน

คุณสมบัติองค์กรผู้เสนอโครงการ

1. องค์กรผู้เสนอโครงการต้องเป็นองค์กรที่มีการเชื่อมโยงการทำงาน ในระดับเมือง/เครือข่าย และมีการเปิดกว้างในการรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือ เข้ามาอยู่ในขบวนการแก้ไขปัญหา
2. องค์กรผู้เสนอต้องได้รับการรับรองมาจากแต่ละขบวน และต้องมีการร่วมลงทุนของสมาชิกที่จะดำเนินกิจกรรม/โครงการที่ชัดเจน
3. ต้องเป็นเมืองที่มีการเชื่อมโยงกับกองทุนเมืองและมีการบริหารจัดการกองทุนที่เปิดเผย โปร่งใส และต้องนำเสนอระบบบริหารจัดการกองทุน กิจกรรมของเมืองนั้นๆ
4. เมืองที่นำเสนอโครงการต้องรายงานสถานะทางการเงินของเมือง (กองทุนเมือง) รวมถึงปัญหาข้อติดขัด และแนวทางการแก้ไขปัญหาของเมืองให้คณะทำงานพิจารณา

ลักษณะกิจกรรม

1. เป็นกิจกรรมสร้างขบวนให้เข้มแข็งในวิถีคิด โดยเกิดจากการเป็นผู้ให้ทั้งแบ่งปันกับคนในขบวน แบ่งปันกับคนในสังคม ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนมากขึ้น และเป็นการเปลี่ยนวิถีคิดของขบวนที่จะเป็นแค่ผู้รับ เป็นการคิดกลับให้เป็นผู้ให้แก่คนอื่นมากขึ้น
2. เป็นกิจกรรมที่ช่วยในการขับเคลื่อนการทำงานในการแก้ปัญหาเมืองใหม่ ทำให้เกิดการตื่นตัวในพื้นที่ และเป็นการดึงผู้เดือดร้อนให้เข้ามาอยู่ในขบวนการแก้ไขปัญหา

การสนับสนุนงบประมาณ

- กองทุน 100 ล้าน เป็นการสนับสนุนให้เปล่า ไม่เกินเมืองละ 1 ล้านบาท โดยให้แต่ละเมืองจ่ายเงินสมทบบำรุงรายปีๆ ละ 600 บาท อย่างต่อเนื่องทุกปี (เพื่อสะท้อนความเป็นสมาชิก) ในกรณีที่เป็นกิจกรรมที่เครือข่ายระดับเมือง/พื้นที่เสนอความต้องการที่จะนำเสนอโครงการแต่ยังไม่มีประสบการณ์ในกิจกรรม ให้การสนับสนุนโครงการละไม่เกิน 500,000 บาท

- กองทุน 200 ล้าน เป็นการสนับสนุนให้เกิดการต่อยอดจากกองทุน 100 ล้านบาทแรก ที่เป็นการดำเนินโครงการในระดับเมือง/ชุมชน เป็นกองทุนหมุนเวียนให้ยืม ไม่มีดอกเบี้ย ต้องชำระคืนกองทุนเต็มจำนวนระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี (คืนทุน) โดยในแต่ละปีเมืองต้องสมทบเงินบำรุงกองทุน 1% (พร้อมต้นเงิน) จากเงินที่เมืองยืมไปจากกองทุน โดยสมทบอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยมีเงื่อนไขการนำเสนอโครงการต่อคณะทำงานพิจารณาดังต่อไปนี้

- เมืองต้องจัดทำแผนงาน/โครงการที่ได้มีการศึกษาความเป็นไปได้ วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนของการดำเนินโครงการ ต้นทุนความรู้ของชุมชน ความร่วมมือกับท้องถิ่น แผนการลงทุน แผนการคืนทุน (ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของงบโครงการที่เป็นทุนประเดิม)

- แผนในการต่อยอดการทำงานในอนาคต รวมถึงวิธีการบริหารโครงการ ที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมือง ท้องถิ่น

ระยะเวลาโครงการ

5 ปี (มิถุนายน 2557 – มิถุนายน 2562)

ตัวชี้วัดโครงการ

1. เกิดการยกระดับ ต่อยอดงานพัฒนาจากโครงการบ้านมั่นคงในระดับเมืองสู่คุณภาพชีวิตในหลากหลายมิติ เช่น การพัฒนาด้านการใช้พลังงานทดแทน การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาระดับอาชีพ รายได้ของคนในเมืองอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน
2. เกิดการเชื่อมโยงกันระหว่างชุมชนในเมือง
3. เกิดการเชื่อมโยงการทำงานของชุมชนกับภาคีท้องถิ่นในเมือง ในการพัฒนาและคิดค้นกิจกรรมการพัฒนาเมืองในด้านอื่นๆ
4. เกิดการเชื่อมโยงกองทุนระหว่างเมืองกับเมือง เมืองกับชนบท ชุมชนกับชุมชน และการเชื่อมโยงทุนจากหลายฝ่าย ในรูปแบบของกองทุนหมุนเวียนของเมือง โดยการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย
5. เกิดกลไกการทำงานระดับเมือง/ระดับเครือข่าย ที่มีการทำงานที่ต่อเนื่อง
6. เกิดการดำเนินงานการพัฒนาที่หลากหลายมิติอย่างกว้างขวาง ที่มีคุณภาพและปริมาณพอสมควร
7. เกิดการจัดการความรู้ในการดำเนินงานขององค์กรชุมชนในระดับเมือง
8. เครือข่ายองค์กรชุมชนระดับเมือง/ระดับเครือข่ายได้รับการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการการเงิน โครงการ ที่มีประสิทธิภาพ

ผลการดำเนินการที่ผ่านมา

การดำเนินการที่ผ่านมาได้มีการประชุมคณะทำงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเมือง จำนวน 2 ครั้ง มีการนำเสนอโครงการเพื่อพิจารณาอนุมัติงบประมาณ รวม 10 โครงการ แบ่งเป็นโครงการที่เสนอเพื่อยืมเงิน จำนวน 1 โครงการ วงเงินงบประมาณ 7,200,000 บาท และขอรับการสนับสนุนงบประมาณแบบให้เปล่า จำนวน 9 โครงการ งบประมาณที่เสนอรวม 4,996,000 บาท องค์กรผู้เสนอประกอบด้วยองค์กรจากเครือข่าย สอช. เครือข่ายสลัม 4 ภาค และเครือข่ายสิทธิชุมชนภาคใต้ แบ่งตามประเภทของโครงการได้ดังนี้

1. การเสนอเพื่อขอยืมเงิน จำนวน 1 โครงการ คือ โครงการพลังงานแสงอาทิตย์สำหรับหลังคา (Roof Top PV System) งบประมาณ 7,200,000 บาท

2. ขอรับการสนับสนุนงบประมาณแบบให้เปล่า จำนวน 9 โครงการ แบ่งเป็นโครงการด้านการส่งเสริมอาชีพ และการจัดการสิ่งแวดล้อม งบประมาณรวม 4,996,000 บาท

- 1) โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเมืองนครสวรรค์ งบประมาณ จำนวน 950,000 บาท เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนจนเมืองและสร้างรายได้ผ่านกิจกรรมพัฒนา สร้างเครื่องมือการพัฒนาชุมชนด้านช่างชุมชน และอาชีพ

- 2) โครงการหนุนเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอาชีพของเครือข่ายสิทธิชุมชนภาคใต้ งบประมาณ จำนวน 500,000 บาท มีเป้าหมายในการสนับสนุนให้เครือข่ายฯ เกิดกลุ่มอาชีพ เพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกภายในกลุ่มและแกนนำ หนุนเสริม เชื่อมโยงระหว่างชุมชนเครือข่ายฯ สมาชิก และกลุ่มกรณีปัญหาอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านต่างๆ ในการจัดการบริหารภายในองค์กรเครือข่ายฯ เกิดงานทางเลือก เกิดกลุ่มอาชีพภายในชุมชนและเครือข่ายฯ เพื่อให้สมาชิกได้รับรู้ทิศทางการพัฒนาอาชีพของชุมชนในเมืองให้เกิดความยั่งยืนและมั่นคง

- 3) โครงการส่งเสริมและพัฒนา กลุ่มอาชีพชุมชนริมทางรถไฟขอนแก่น โดยเครือข่ายสลัม 4 ภาค มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดกลุ่มอาชีพ สมาชิกกลุ่มมีรายได้ เพียงต่อค่าเช่าที่ดิน สมาชิกในชุมชนได้บริโภคน้ำ สะอาด และราคาถูก เกิดการรวมกลุ่มของสมาชิกที่ว่างงาน และมีผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เสนอขอรับ งบประมาณ จำนวน 500,000 บาท

- 4) โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเมือง เครือข่ายสลัมพระราม 3 งบประมาณ จำนวน 255,000 บาท เพื่อยกระดับต่อยอดงานพัฒนาจากโครงการบ้านมั่นคงในระดับเมืองสู่การพัฒนาระดับอาชีพ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายของคนในเมือง อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน เกิดการเชื่อมโยงอย่างเข้มแข็งกันระหว่างชุมชนภายใน เครือข่ายสลัมพระราม 3 เกิดกลไกการทำงานระดับเครือข่าย มีการทำงานที่ต่อเนื่อง มีคุณภาพและปริมาณพอสมควรเพื่อให้เป็นในช่องทางในการแก้ไขปัญหาการชำระหนี้ที่อยู่อาศัย เพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการ

5) โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเมือง เครือข่ายชุมชนริมทางรถไฟสายใต้ - ตะวันตก งบประมาณ จำนวน 500,000 บาท เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เครือข่ายชุมชนริมทางรถไฟได้ยกระดับต่อยอดงานพัฒนาจากโครงการบ้านมั่นคงในระดับเมือง สู่การพัฒนายกระดับอาชีพ เพิ่มรายได้ลดรายจ่ายของคนในเมือง อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน เกิดการเชื่อมโยงอย่างเข้มแข็งกันระหว่างชุมชนภายในเครือข่ายริมทางรถไฟ เกิด กลไกการทำงานระดับเครือข่าย มีการทำงานที่ต่อเนื่อง มีคุณภาพและปริมาณพอสมควร เกิดการจัดการเรียนรู้ใน การดำเนินงานขององค์กรเครือข่าย เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพในการบริหารจัดการของเครือข่ายชุมชน เสนอขอรับ โครงการเกษตรอินทรีย์ผสมผสาน งบประมาณ 495,000 บาท เพื่อให้คนไร้บ้านได้ตระหนักในคุณค่า และศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง สร้างความปลอดภัยและความมั่นคงทางอาหารของคนไร้บ้าน มีอาชีพและรายได้ ที่มั่นคง มีศักยภาพในการดูแลตนเองในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย สุขภาพหรือค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และเพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจในการรวมกลุ่มแก่คนไร้บ้าน

6) โครงการสวนเกษตรคนเมือง (ปลอดภัยพิช) งบประมาณ จำนวน 520,000 บาท เพื่อให้ชุมชน และเครือข่าย เกิดรายได้และอาชีพพร้อมกัน ใช้พื้นที่ส่วนร่วมให้เกิดกิจกรรมและรายได้ร่วมกัน พัฒนาคุณภาพชีวิต ในชุมชนและเครือข่าย หนุนเสริมกลุ่มอาชีพทำอาหารของแม่บ้านด้านวัตถุดิบที่ปลอดภัย

7) โครงการปลูกผักไฮโดรโปนิค สูตรอินทรีย์ เครือข่ายสลัม 4 ภาค งบประมาณ จำนวน 1,000,000 บาท เพื่อใช้พื้นที่ว่างเปล่าและทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ สร้างกลุ่มอาชีพ สร้างรายได้ให้กับชุมชนสมาชิก เครือข่าย พัฒนาคุณภาพชีวิต และเป็นการปรับภูมิทัศน์ในชุมชนให้น่าอยู่ เป็นผลให้เกิดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย

8) โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเครือข่ายพัฒนาชุมชนเมืองสุรินทร์ งบประมาณ จำนวน 1,000,000 บาท เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนจนเมือง และการเชื่อมโยงทุกประเด็นงานในเมืองผ่านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ ยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม จากการประชุมทั้ง 2 ครั้ง ยังไม่ได้มีการอนุมัติงบประมาณแก่โครงการใด ทั้งนี้ คณะอนุกรรมการมีมติให้องค์กรผู้เสนอโครงการดำเนินการตามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของคณะทำงานและนำเสนอ ในครั้งต่อไป

9. ปฏิบัติการซ่อมสร้างที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภค : โครงการโรงเรียนนายช่างใหญ่

เนื่องจากปัจจุบันบ้านมั่นคงหลายโครงการประสบกับปัญหาการดำเนินโครงการและบริหารจัดการงาน ก่อสร้างไม่ได้ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โครงการที่ไม่สามารถก่อสร้างได้ทันทีหลังจากที่ได้รับอนุมัติ งบประมาณ ส่งผลให้มีการเปลี่ยนสิทธิ์ เนื่องจากสมาชิกบางส่วนเกิดความไม่มั่นใจ ลาออก สมาชิกส่วนที่เหลือล้ม หลัการ กติกา รวมทั้งแผนการทำงานเดิม ส่งผลให้เกิดข้อติดขัดในการดำเนินโครงการ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ การเบิกจ่ายงบประมาณไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้น เพื่อแก้ไขจุดอ่อนต่างๆ เหล่านี้ ฝ่ายสนับสนุนงาน ออกแบบและก่อสร้าง สำนักงานบ้านมั่นคง และเครือข่ายช่างชุมชน จึงได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการบริหารจัดการ งานก่อสร้างโครงการบ้านมั่นคง โดยใช้ชื่อการปฏิบัติการครั้งนี้ว่า “โครงการโรงเรียนนายช่างใหญ่” ซึ่งใช้ ระยะเวลาในการดำเนินการโดยรวมประมาณ 10 - 15 วัน โดยเป็นการลงไปทำกระบวนการอย่างรวดเร็ว เบ็ดเสร็จ ตั้งแต่การลงไปทำความเข้าใจสมาชิก สร้างกติกาการอยู่ร่วมกัน จัดเก็บข้อมูล ออกแบบแนวทางการ พัฒนา นำแนวทางการพัฒนานำเสนอต่อคณะกรรมการเมือง เพื่อขอความเห็นชอบ และสร้างให้เห็นรูปธรรมเพื่อ สร้างความมั่นใจให้กับสมาชิกและหน่วยงานท้องถิ่น โดยการปฏิบัติการดังกล่าวเป็นการทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ทำ เพียงส่วนหนึ่ง และให้ชุมชนดำเนินการต่อในส่วนที่เหลือเอง

แนวคิดสำคัญ: ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ

หลักการสำคัญของบ้านมั่นคง คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนและเมือง ซึ่งเริ่มตั้งแต่ร่วมคิด ร่วม ตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมกันรับผิดชอบ เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วทั้งสมาชิกและคณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคง เป็นผู้มีรายได้น้อย ไม่มีความรู้ ประสบการณ์ และไม่มีความเป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการโครงการก่อสร้าง บ้าน หากแต่เป็นการบริหารโดยชาวบ้านผ่านการเรียนรู้ศึกษาดูงานจากโครงการรุ่นพี่ และได้รับคำแนะนำจากพี่

เลี้ยง เจ้าหน้าที่ ดังนั้น ในการทำงานจึงย่อมมีปัญหา อุปสรรค และเกิดความผิดพลาดในการตัดสินใจขึ้นได้ ซึ่งถ้าหากการตัดสินใจทำโดยใครคนใดคนหนึ่ง เมื่อมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นหมายถึงคนๆ นั้นมีความผิด แต่ถ้ามีการคิดตัดสินใจ และทำร่วมกันแล้ว คำว่ารับผิดชอบร่วมกันก็จะตามมา ระบบนี้จึงเป็นการป้องกันการกล่าวโทษกันและการตัดสินใจโดยใครคนใดคนหนึ่ง

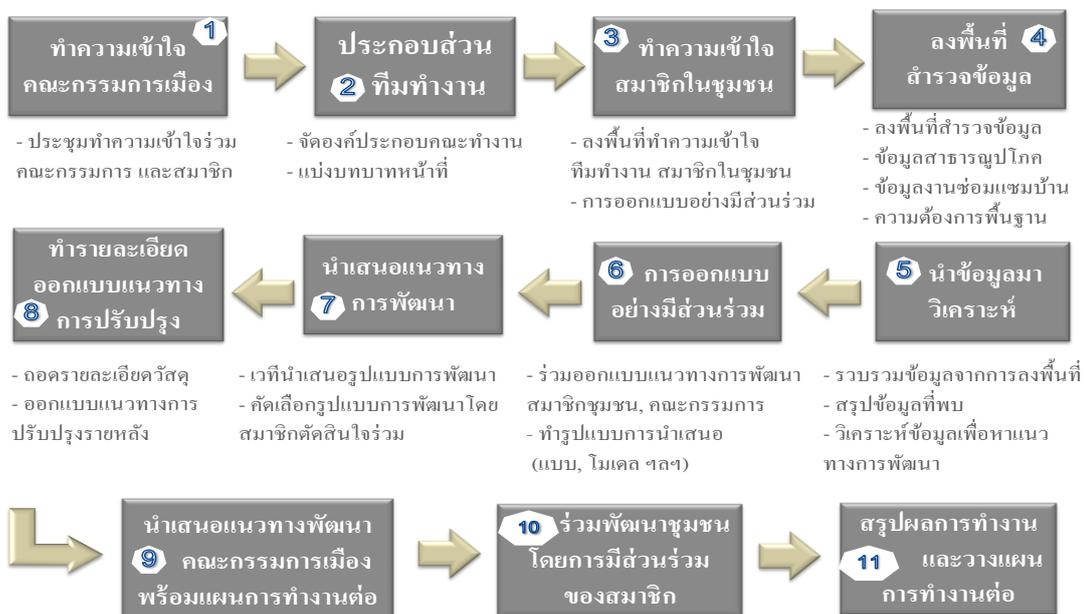
วัตถุประสงค์

1. ผู้เข้าร่วมเข้าใจหลักการบ้านมั่นคง ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และเห็นกระบวนการขั้นตอนการทำงานของโครงการบ้านมั่นคงทั้งหมด
2. เป็นโรงเรียนฝึกวิถีคิด วิธีการทำงาน ตลอดจนการแก้ไขปัญหาจากการทำงานให้กับทีมช่างชุมชน โดยผ่านการคิด วางแผน ลงมือทำ สรุปผลการทำงาน รวมถึงวางแผนการทำงานต่อยอดได้ภายใต้ภาวะความกดดันในรูปแบบต่างๆ
3. สร้างพื้นที่รูปธรรมที่เกิดจากความสำเร็จร่วม อันเป็นพื้นที่ต้นแบบในการทำงานร่วมกัน
4. เกิดกลไกการทำงานร่วมในการบริหารจัดการโครงการในระดับเมือง และภาค

เป้าหมาย

1. เกิดทีมงานที่มีความเข้าใจหลักการบ้านมั่นคง มีขั้นตอนและกระบวนการทำงานภายใต้หลักการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ สามารถนำหลักคิดไปประยุกต์เป็นวิธีการปฏิบัติได้ ทั้งการปรับปรุงในที่เดิม และการก่อสร้างในที่ใหม่
2. เกิดการพัฒนาศักยภาพ ยกระดับการทำงานของช่างชุมชน สอช. เมือง/ภาค เป็นครูช่าง พี่เลี้ยง ที่เป็นผู้ออกแบบกระบวนการบริหารจัดการและดำเนินการก่อสร้าง และสามารถเคลื่อนไปช่วยงานโครงการอื่นในเมือง/ภาคได้
3. เกิดพื้นที่รูปธรรมอ้างอิงระบบการทำงาน และเป็นพื้นที่เรียนรู้ ศึกษาดูงานให้กับโครงการอื่น
4. เกิดคู่มือเพื่อเป็นแนวทางการทำงานโครงการบ้านมั่นคงช่วงหลังการอนุมัติโครงการ หรือที่เรียกว่า “ขาลง” จากการรวบรวมประสบการณ์การทำงานบริหารจัดการและก่อสร้างภายใต้หลักการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ

กระบวนการ

กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมปฏิบัติการ

ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย แกนนำชุมชน/เมือง ผู้เดือดร้อน ขบวน สอช. ในเมือง/ภาค (ทีมช่าง ทีมพัฒนา ขบวน ทีมข้อมูล ทีมบริหารจัดการ) หน่วยงานท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานภาคี และเจ้าหน้าที่ พอช. ซึ่งประกอบด้วย วิศวกร สถาปนิก เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน เจ้าหน้าที่ข้อมูล/เบิกจ่าย ผู้จัดการภาค เป็นต้น

พื้นที่ดำเนินการ

ในปีที่ผ่านมาได้มีการนำรูปแบบการปฏิบัติการบริหารจัดการงานก่อสร้างในรูปแบบของโรงเรียนนายช่างใหญ่ไปดำเนินการใน 5 พื้นที่ ได้แก่ 1) เมืองชนบท จังหวัดขอนแก่น 2) เมืองปากนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช 3) ชุมชนน้อยเมืองโนน จังหวัดอุดรธานี 4) ชุมชนดงแคนใหญ่ จังหวัดยโสธร และ 5) เมืองท่าเรือพระแท่น จังหวัดกาญจนบุรี สรุปประเด็นเด่นๆ และผลที่เกิดของแต่ละพื้นที่ได้ดังนี้

1. เมืองชนบท จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่นำร่องในการเป็นโรงเรียนฝึกนายช่างรุ่นใหม่ รวมทั้งช่างพี่เลี้ยง และครูช่าง ผ่านหลักสูตร “โรงเรียนนายช่างใหญ่” เพื่อผลิตทีมช่างของภาคอีสานกลางให้เข้าใจหลักการของบ้านมั่นคง และเห็นภาพกระบวนการทำงานตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงขั้นตอนการก่อสร้างบ้านและสาธารณูปโภค โดยใช้พื้นที่เมืองชนบทเป็นพื้นที่ปฏิบัติการของช่างจากจังหวัดต่างๆ ภายในภาค โดยมี วิศวกร สถาปนิก พอช. และช่างชุมชน สอช. ที่มีประสบการณ์จากในภาค และภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคเหนือ ร่วมเป็นครู/พี่เลี้ยง ใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติการ 15 วัน

การปฏิบัติการแบ่งออกเป็น 2 ช่วงใหญ่ๆ คือ ช่วงแรก วันที่ 1 – 10 เน้น “การพูด” คอย เพื่อสร้างความเข้าใจแก่คนในเมือง ผ่านคณะกรรมการเมือง การประกอบทีมทำงาน การทำความเข้าใจกับสมาชิกในชุมชน ตลอดจนการพูดคุยสอบถามความต้องการพัฒนาชุมชนของตนเอง การสำรวจข้อมูลทางด้านกายภาพ วิเคราะห์ข้อมูล ถอดรายละเอียดวัสดุ กำหนดงบประมาณ สร้างเกณฑ์กติกาต่างๆ ออกแบบแนวทางการพัฒนาชุมชน และนำเสนอคณะกรรมการเมือง เพื่อรับทราบแนวทางและให้คำชี้แนะและสนับสนุนการทำงาน ช่วงที่ 2 วันที่ 11 – 15 เป็นช่วง “ลงมือทำ” คือ ปฏิบัติการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคที่ชุมชนน้อยพัฒนา และการก่อสร้างบ้านที่ชุมชนโนนสวรรค์

การปฏิบัติการมีผู้เข้าร่วมราว 150 คน มีองค์ประกอบมาจาก ทีมช่าง สอช. จากภาคอีสานตอนกลาง ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันตก มาทั้งในฐานะช่างอาสาที่มาฝึกเป็นพี่เลี้ยง และครูช่าง ปฏิบัติการร่วมกับนักเรียนโรงเรียนนายช่างจากภาคอีสานตอนกลางและคนในพื้นที่ ผลการปฏิบัติงานสามารถจัดได้เป็น 4 เรื่อง คือ

1) การปรับปรุงระบบสาธารณสุขปโภค เป็นพื้นที่ต้นแบบของการลงแรงของสมาชิกในชุมชน เมือง เครือข่าย สอช. ภาค และ สอช. (ช่างชุมชน) จากภาคอื่นๆ มาร่วมเรียนรู้และร่วมกันทำระบบสาธารณสุขปโภค โดยการทำท่อระบายน้ำในชุมชน ซึ่งแต่เดิมชุมชนมีแผนที่จะจ้างผู้รับเหมามาดำเนินการ แต่จากการทดลองทำแล้วพบว่าชาวบ้าน และช่างในชุมชนสามารถดำเนินการเองได้ และมีราคาถูกกว่าการจ้างผู้รับเหมาเกือบครึ่งหนึ่ง จึงมีการขยายผลไปสู่การวางระบบระบายน้ำในพื้นที่บริเวณอื่นในชุมชนโดยการบริหารจัดการและแรงงานในชุมชนแทนผู้รับเหมาที่ได้วางแผนไว้แต่แรก

2) การปรับปรุง ซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ได้ดำเนินการปรับปรุงบ้านตัวอย่างในชุมชน จำนวน 5 หลัง เป็นบ้านผู้ยากไร้ 1 หลัง และบ้านสมาชิก 4 หลัง โดยเป็นการร่วมแรงกันทำงานของสมาชิกในชุมชน นักเรียนช่าง และช่างอาสาจากภายนอก จุดเด่นการปรับปรุงอยู่ที่การออกแบบบ้านให้เหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวัน และเหมาะกับวัยของผู้อยู่อาศัย เช่น การสร้างห้องน้ำที่ไม่ลื่น ปรับเปลี่ยนบ้านจากบ้าน 2 ชั้นเป็น 1 ชั้น เนื่องจากบ้านเดิมผู้พักต้องรื้อสร้างใหม่ และเดิมเจ้าของบ้านไม่ได้ใช้ประโยชน์จากชั้น 2 ของบ้าน รวมทั้งบ้านหลังนี้มีคนแก่และคนพิการ เป็นต้น

ปรับปรุงบ้านผู้ยากไร้

สำหรับบ้านผู้ยากไร้ ซึ่งได้รับความเห็นพ้องว่าเป็นผู้ที่ยากจนที่สุดในชุมชน แม้จะไม่ได้เป็นสมาชิกแต่ก็ควรได้รับสิทธิ์ในการช่วยเหลือ และเป็นการให้โอกาสให้มีที่ยืนในสังคม โดยเทศบาลเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่ง สมาชิกและทีมช่างร่วมลงแรงปลูกสร้างบ้าน เดิมเป็นบ้านไม้ได้ถูกสูงมีสภาพเก่าผุพัง จนต้องรื้อสร้างใหม่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับบ้านเดิม แต่มีสภาพใหม่ดูสวยงาม และมีความมั่นคงกว่าเดิม พร้อมทั้งทำห้องน้ำ ใช้งบประมาณมากกว่า 50,000 บาท

3) สร้างความเชื่อมั่น สร้างคน สร้างทีมงานในพื้นที่ สำหรับเมืองชนบท นอกจากประสบความสำเร็จในเรื่องการเปลี่ยนวิถีคิดของแกนนำและสมาชิกที่คิดว่าชาวบ้านไม่มีกำลังความสามารถในการพัฒนาระบบสาธารณสุขปโภคได้ จนนำไปสู่การพัฒนาระบบสาธารณสุขปโภคด้วยแรงงานในชุมชน รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกในโครงการ ซึ่งเดิมไม่เชื่อว่าโครงการบ้านมั่นคงมีจริง และเป็นโครงการหลอกหลวง จากการทำงานร่วมกัน

และการชิมชั้บจากการที่มีเพื่อนจากพื้นที่อื่นๆ เข้าไปช่วยทำงานในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดทีมทำงานของเมืองราว 10 คน เป็นช่าง/ทีมอาสาออกไปช่วยงานในพื้นที่อื่นๆ จนกลายเป็นกำลังหลักของภาคอีสานตอนกลาง

4) เกิดการทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น เดิมหน่วยงานท้องถิ่นให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนโครงการ บ้านมั่นคงในระดับหนึ่ง แต่เมื่อมีการปฏิบัติการดังกล่าว ทำให้ท้องถิ่นเข้าใจบทบาทการหนุนเสริมขบวนชุมชนมากขึ้น ทั้งในเรื่องของการเป็นผู้ร่วมในการออกแบบการทำงาน อำนวยความสะดวกต่างๆ ทั้งในเรื่องของเครื่องมือ เจ้าหน้าที่ และงบประมาณ โดยเฉพาะในส่วนของบ้านผู้ยากไร้จำนวนหนึ่งหลัง ท้องถิ่นได้จัดงบประมาณเข้ามาดูแลในบ้านหลังดังกล่าว รวมทั้งยังร่วมกับ สอช. เมืองชนบทขับเคลื่อนงานในพื้นที่และภายนอก

2. เมืองปากนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นโครงการที่ดำเนินการต่อจากเมืองชนบท ได้นำจุดอ่อนจากเมืองชนบทมาปรับใช้ เช่น เรื่องระยะเวลาในการปฏิบัติการที่ทั้งขบวนชุมชนและเจ้าหน้าที่บางส่วนมองว่าใช้เวลานานไป มีบางขั้นตอนที่สามารถลดระยะเวลาหรือข้ามขั้นตอนไปได้ ดังนั้น เวลาในการปฏิบัติการจึงเหลือเพียง 10 วัน และได้มีการแบ่งการทำงานออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกเน้นการทำงานทำความเข้าใจและจัดทำข้อมูล สร้างกติกากการคัดเลือกบ้าน จัดทำข้อมูลละเอียดในหลังที่ต้องการปรับปรุง ออกแบบแนวทางการปรับปรุง โดยใช้กำลังจากทีมช่างและเครือข่าย สอช. ในจังหวัด และช่างของเมืองเข้ามาสมทบ ช่วงนี้เป็นทั้งการฝึก เรียนรู้การทำงานร่วมกันของนายช่างจากโครงการรุ่นพี่ที่มาเป็นที่เลี้ยงให้กับช่างในพื้นที่ ช่วงที่ 2 เป็นการลงมือปฏิบัติการปรับปรุงซ่อมแซมซึ่งมีทีมช่างพี่เลี้ยงจากภาคกลางและตะวันตกเข้ามาสมทบ

เมืองปากนครได้มีการสำรวจข้อมูลเมืองและอนุมัติโครงการเมื่อปี 2557 เนื่องจากหลักของเมืองนี้ คือ การปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้กับสมาชิก ซึ่งได้มีการคัดเลือกพื้นที่ที่มีความพร้อม (เรื่องคนทำงาน และความเข้าใจในแนวคิด วิธีการ และกระบวนการทำงานในครั้งนี่) จึงได้ข้อสรุปว่าจะดำเนินการในพื้นที่นาร่อง 2 ชุมชน คือ ชุมชนบางตาजू และชุมชนบางหน้าบ้าน รวมปรับปรุงบ้าน 7 หลัง นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับเมืองอบรมเชิงปฏิบัติการในด้านการจัดเอกสารให้กับคณะกรรมการด้วย ผลที่เกิดจากการดำเนินการ มีดังนี้

1) การปรับปรุงที่อยู่อาศัยสมาชิกบ้านมั่นคงจำนวน 7 หลัง ชุมชนบางตาजूย 2 หลัง ชุมชนบางหน้าบ้าน 5 หลัง โดยส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงบ้านบางส่วน เช่น ผนังบ้าน ห้องน้ำ เป็นต้น สำหรับชุมชนบางตาजूยมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างบ้าน ผนัง หลังคา

2) เกิดคนทำงานในพื้นที่ ในการทำงานช่วงแรกแม้ว่าจะเป็นเครือข่าย สอช. ในจังหวัดและภาคเป็นกำลังหลัก แต่ในช่วงของการดำเนินการก่อสร้าง เริ่มมีช่างและคนในพื้นที่ออกมาทำงานกันมากขึ้น ทั้งในส่วนของการทำงานผู้ร่วมออกแบบและลงแรงในการปรับปรุงบ้าน และกลุ่มแม่บ้านที่มาอบรมการจัดทำเอกสาร และการเบิกจ่ายงบประมาณ จนเห็นคนทำงานและเกิดทีมทำงานด้านต่างๆ ของเมืองลุกขึ้นมาทำงานในพื้นที่ของตัวเองและเป็นตัวแทนของภาคออกไปช่วยเหลือเพื่อในชุมชนอื่นและภาคอื่น

3) ตอกย้ำวัฒนธรรมการลงแรงช่วยเหลือกัน เมืองปากนครเป็นชุมชนชาวประมงอยู่สองริมฝั่งแม่น้ำปากนครและคลองย่อยต่างๆ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง รับจ้าง บางส่วนค้าขาย ในชุมชนจึงมีความหลากหลายของคนวัยต่างๆ ในช่วงที่ปรับปรุงบ้านจึงมีเพื่อนบ้านในระแวกใกล้เคียงออกมาช่วยกันเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่การเคลื่อนย้ายวัสดุจากถนนเข้ามายังบ้านที่ปรับปรุง ซึ่งต้องแบกหามเดินลัดเลาะไปตามซอยแคบๆ และช่วงของการลงแรงปรับรูป บ้านบางหลังมีเพื่อนบ้านมาช่วยกันร่วม 20 คน ทั้งที่ไม่ได้บอกกล่าว เมื่อเห็นหรือได้ข่าวก็มาช่วยกันเอง กลุ่มแม่บ้านแม้ว่าบางคนจะไม่ถนัดเรื่องช่าง แต่ก็มาช่วยกันประกอบอาหารเลี้ยงคนที่มาช่วยงาน เช่นเดียวกับที่แกนนำ สมาชิกจากบางหมู่บ้านที่ยังไม่ได้ดำเนินการแต่ก็ยังมาช่วยเพื่อนก่อนด้วยความเต็มใจ

4) การติดตั้งระบบเมือง ในการปฏิบัติการครั้งนี้ได้มีการติดตั้งระบบเมืองควบคู่ไปกับการปรับปรุงบ้าน โดยเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชนทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่พื้นที่และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานบ้านมั่นคง และผู้จัดการภาค เข้ามาจัดโครงสร้างคณะทำงานและระบบงานให้ลงตัวมากขึ้น มีคนทำงานกล่องงานต่างๆ ที่ชัดเจน เห็นตัว

คนทำงานจริง เจ้าหน้าที่การเงิน ข้อมูลและเบิกจ่าย รวมทั้งแกนนำที่มีประสบการณ์ มาอบรมให้ความรู้เรื่องการ จัดทำ จัดเก็บเอกสาร และการเบิกจ่ายงบประมาณ ทำให้งานด้านต่างๆ เดินไปพร้อมกันได้

5) เกิดการขับเคลื่อนงานโดยภาคประชาชน ซึ่งก่อนหน้านี้แทบจะเรียกได้ว่าเทศบาลและเครือข่ายจังหวัด เป็นแกนหลักร่วมกับแกนนำในพื้นที่เพียงไม่กี่คนในการขับเคลื่อนงานบ้านมั่นคงของเมืองปากนคร จาก การปฏิบัติการครั้งนี้ได้มีการปล่อยถ่ายเนื้องานบางส่วนไปที่คณะกรรมการคนอื่นๆ โดยเทศบาลเป็นผู้หนุนเสริมการ ทำงานของขบวนการชุมชน

3. ชุมชนน้อยเมืองโนน จังหวัดอุดรธานี เป็นชุมชนที่ได้มีการอนุมัติโครงการมาแล้วหลายปี แต่ยังไม่ สามารถดำเนินการต่อได้ เพราะไม่มีคนทำงานในพื้นที่ จึงใช้ปฏิบัติการครั้งนี้ในการสร้างคนทำงาน และสร้างความ เชื่อมั่นต่อโครงการบ้านมั่นคง โดยมีหน่วยงานท้องถิ่นร่วมกับเครือข่าย สอช. ทีมช่างอาสาของภาคอีสานกลางเป็น กำลังสำคัญในการปฏิบัติการ นอกจากนี้ พื้นที่แห่งนี้ยังถูกวางให้เป็นโรงเรียนและการทดสอบการทำงานของทีม ช่างรุ่นใหม่ของภาคอีสานกลาง ที่ผ่านการอบรมและฝึกปฏิบัติจากโรงเรียนนายช่างใหญ่จากเมืองชนบท โดยมีทีม ช่างที่เลี้ยงจากในภาคอีสานเหนือ อีสานกลาง อีสานใต้ และภาคอื่นๆ อาทิ ภาคกลาง ตะวันตก และภาคเหนือ

ด้วยข้อจำกัดและปัญหาในพื้นที่ คือ ไม่มีความเชื่อมั่นใจตัวโครงการ ไม่มีคนทำงาน จึงมีเป้าหมายที่ คาดหวังจากการปฏิบัติการครั้งนี้ในการสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ท้องที่ ท้องถิ่น โดยคนจาก คนจากภายนอกเป็นที่เลี้ยง เกิดรูปธรรมการปรับปรุงที่อยู่อาศัย การฟื้นฟูวัฒนธรรมการลงแขกทำงาน เพื่อเป็น การลดต้นทุนในการปรับปรุงบ้านและเกิดการช่วยเหลือกันด้านการเงินในชุมชน โดยแบ่งการปฏิบัติการออกเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเป็นการประชุมทำความเข้าใจทั้งระดับเมือง และชุมชน ลงพื้นที่สำรวจข้อมูล ออกแบบแนวทางการ ทำงานและการพัฒนาพื้นที่ สร้างกติกาการคัดเลือกบ้านที่จะดำเนินการปรับปรุง สร้างทีมงานในพื้นที่และ นำเสนอต่อคณะกรรมการเมือง หลังจากนั้นเว้นระยะประมาณ 1 สัปดาห์ ก่อนที่จะเริ่มปฏิบัติการซ่อมสร้างในช่วง ที่ 2 ผลจากการดำเนินการ มีดังนี้

1) การปรับปรุงที่อยู่อาศัย จำนวน 23 หลัง จากผู้เข้าร่วมโครงการ 40 ครัวเรือน ซึ่งถือว่าการ ดำเนินการในปริมาณที่มาก เนื่องจากให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความจำนงค์ ซึ่งได้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบ้าน ผู้ด้อยโอกาส จำนวน 5 หลัง บ้านสมาชิกที่ช่างอาสาช่วยปรับปรุงจำนวน 12 หลัง และบ้านที่เจ้าของบ้านเป็น ผู้ดำเนินการเอง 6 หลัง

2) การสร้างกติกาด้านการเงิน และการคัดเลือกบ้านเข้าร่วมโครงการ สำหรับงบประมาณในการปรับปรุง เป็นงบบุद्धหนุนจาก พอช. หลังละ 25,000 บาท ซึ่งทางชุมชนได้มีมติว่าตัดเงินหลังละ 2,000 บาทเข้ากองทุนกลาง เพื่อเป็นเงินช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสให้ได้มีทุนมากกว่าคนอื่นในการปรับปรุงบ้านของตัวเอง ดังนั้น งบดำเนินการ ปรับปรุงของบ้านสมาชิกทั่วไปที่พอจะมีกำลังทรัพย์ จึงไม่เกิน 23,000 บาท ส่วนบ้านผู้ด้อยโอกาสหลังละไม่เกิน 50,000 บาท ส่วนที่เกินเจ้าของบ้านเป็นผู้掏เงินเอง นอกจากนี้ยังได้มีการร่วมสร้างกติกาคัดเลือกบ้านที่จะ ดำเนินการปรับปรุงเป็นตัวอย่าง ซึ่งเน้นบ้านสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ สำหรับบ้านผู้ด้อยโอกาสต้องเป็นคนที่ ยากจนที่สุด เป็นคนชรา ไม่มีคนส่งเสียเลี้ยงดู บ้านทรุดโทรมจำเป็นต้องปรับปรุงเร่งด่วน ส่วนบ้านสมาชิกเลือก จากความสมัครใจ ความพร้อม และมีคนมาร่วมทำงานกับทีมช่างอาสา อย่างไรก็ตาม ที่ชุมชนแห่งนี้ทำให้ทีม ทำงานได้บทเรียนในการคัดเลือกบ้านเพื่อดำเนินการนำร่องว่าไม่ควรเลือกบ้านจำนวนมาก และควรเป็นบ้านของ คนที่ยากจนจริงๆ เพราะว่างบสนับสนุนจาก พอช. ให้เฉพาะในส่วนของค่าวัสดุแต่ไม่มีค่าแรง ซึ่งคนที่พอมีเงิน สามารถหาเงินมาจ่ายค่าแรงทำเองได้ภายหลัง แต่คนที่ไม่มีเงินจะรับภาระมากกว่า เป็นต้น

3) เกิดต้นแบบชุดตัดสินใจ ในการทำงานครั้งที่ผ่านมา การตัดสินใจมักจะอยู่ที่เจ้าหน้าที่หรือเจ้าของพื้นที่ แต่ในครั้งนี้ได้มีการชุดหรือทีมตัดสินใจขึ้น เพื่อคลี่คลายปัญหาหรือตัดสินใจเรื่องต่างๆ โดยมีองค์ประกอบจากตัวแทนท้องถิ่น ท้องที่ คณะกรรมการชุมชน เมือง ทีมช่าง และเจ้าหน้าที่ และคณะทำงานชุดนี้ ได้ร่วมกันตัดสินใจคลี่คลายเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยไม่ได้เป็นการตัดสินใจโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทำให้เกิดการรับรู้ และตัดสินใจร่วมจากทุกภาคส่วน

4) บททดสอบจากปัญหาจริงในพื้นที่ ทีมบริหารจัดการและข้อมูลเป็นทีมใหม่ที่ผ่านการฝึกจากโรงเรียนนายช่างที่เมืองชนบท ประกอบด้วยความพร้อมและไม่พร้อมและไม่มีคนทำงานจากในพื้นที่ กำลังหลักในการทำงานจึงมาจากคนข้างนอก จึงไม่รู้ข้อมูลในพื้นที่มากนัก ทำให้เกิดปัญหาข้อติดขัดหลายประการ ทีมต้องทำงานภายใต้ความกดดันจากปัญหาต่างๆ อาทิ ไม่มีคนทำงานจากในพื้นที่ พื้นที่ไม่ได้ติดต่อร้านวัสดุไว้วงหน้า วัสดุไม่ได้มาตรฐาน วัสดุส่งล่าช้า การจัดระบบวัสดุและการสั่งของ จำนวนบ้านมีมากเกินไปในขณะที่กำลังคนทำงานมีน้อย ไม่รู้ข้อมูลสมาชิก ทำให้คัดเลือกบ้านผิดเป้าหมาย (โดยส่วนใหญ่เป็นบ้านคนพอมีกำลังทำเองได้) เจ้าของบ้านบางหลังไม่อยู่ร่วมในการปรับปรุง ฯลฯ

5) ความร่วมมือจากท้องถิ่น ถือได้ว่าท้องถิ่นให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่ซึ่งมาร่วมปฏิบัติการในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง อำนวยความสะดวกต่างๆ ระหว่างปฏิบัติการ ทั้งเรื่องเครื่องมือ เครื่องจักร ตลอดจนจนเรื่องอำนวยความสะดวกในการทำงาน และด้านอื่นๆ

4. ชุมชนดงแคนใหญ่ จังหวัดยโสธร ชุมชนนี้ได้รับการอนุมัติงบประมาณยังไม่ถึง 10 วัน ก็เริ่มปฏิบัติการปรับปรุงชุมชนในทันที ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่เริ่มดำเนินการได้เร็วที่สุด ที่มาของการดำเนินการนี้ เนื่องจากต้องการสร้างต้นแบบการทำงานเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในโครงการบ้านมั่นคงให้กับผู้เดือดร้อนในตำบลดง

แคนใหญ่ที่มีสภาพเป็นชุมชนแออัด และอยู่ในสถานะผู้บุกรุกที่ดินตกสำรวจ เครือข่ายเมือง จังหวัด และภาค จึงต้องการทำโครงการปฏิบัติการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและที่อยู่อาศัย เพื่อสร้างสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกในชุมชน รวมทั้งพื้นที่ในเมืองอีก 2 แห่ง และเป็นการสร้างต้นแบบในการสร้างคน สร้างรูปธรรม และการจัดการ

การปฏิบัติการในครั้งนี้ แคนนำ เครือข่าย ชักชวน ช่าง และสมาชิกในชุมชนมาช่วยกันสร้างรูปธรรมให้เห็นเป็นตัวอย่าง สร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกคนอื่นๆ ด้วยการปรับปรุงบ้านผู้ด้อยโอกาส 1 หลัง ขยับและสร้างห้องครัว ห้องน้ำ ของสมาชิก 1 ครอบครัวที่สละพื้นที่ให้กับการทำระบบสาธาฯ ในชุมชน และการทำถนนพร้อมท่อระบายน้ำ 1 เส้นทาง ในเวลา 6 วัน โดยมีทีมช่างอาสาจากอีสานกลาง (เมืองชุมแพ เมืองชนบท จ. ขอนแก่น/ชุมชนสะอาดอีสาน จ.มหาสารคาม และเครือข่ายช่างจังหวัดยโสธร) รวม 7 คน ทำงานร่วมกับสมาชิก ช่างในพื้นที่ เครือข่ายจังหวัด และเจ้าหน้าที่ ผลที่เกิดจากการทำงาน สรุปได้ดังนี้

1) ย้ายครัวบ้านผู้เสียสละ เพื่อเปิดถนนให้เชื่อมต่อกัน ถนนในซอยย่อยหลายสายไม่เชื่อมต่อกับถนนสายหลักของชุมชน เพราะมีบ้านและสิ่งปลูกสร้างตั้งขวางอยู่หลายหลัง ซึ่งในช่วงการออกแบบการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ได้มีการพูดคุยกันว่าควรมีการปรับขยับบ้านบางหลัง เพื่อให้ถนนได้ทะลุถึงกัน ซึ่งแต่เดิมนั้นเจ้าของบ้านไม่ยอมรื้อย้ายบ้านของตัวเอง เพราะไม่ต้องการเสียที่ดินและเงินในการทำงาน จนกระทั่งมีคณะกรรมการคนหนึ่งยอมเสียสละให้ดำเนินการในพื้นที่ของตัวเองเพื่อเป็นตัวอย่าง จึงเป็นที่มาของการทุบห้องครัวของนางบุญหลาย เพื่อเปิดทางให้ถนนในซอยได้ทะลุถึงกัน การทำงานในวันแรกมีแต่เจ้าของบ้านและทีมช่างจากภายนอก แต่ในวันต่อมาเริ่มมีเพื่อนบ้านมาช่วยเพิ่มมากขึ้น จนทำให้งานรื้อย้ายและก่อสร้างห้องครัวใหม่ พร้อมทำถนนแล้วเสร็จภายใน 4 วัน (สำหรับห้องครัวยังต้องทำในส่วนของรายละเอียดเพิ่มเติมบางส่วน เช่น การฉาบผนัง เป็นต้น

2) ลงแรงช่วยกันซ่อมแซมปรับปรุงบ้านผู้ด้อยโอกาสและเพื่อนสมาชิกคนอื่นๆ นอกจากบ้านผู้เสียสละแล้ว ยังมีการปรับปรุงซ่อมแซมบ้านผู้ด้อยโอกาส 1 หลัง และบ้านสมาชิกที่มีความเดือดร้อนเร่งด่วนอีก 3 หลัง รวมเป็น 5 หลัง ซึ่งเพิ่มเติมจากเป้าหมายเดิมที่วางแผนไว้ว่าจะทำทั้งหมด 2 หลัง โดยเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนหลังคา และเปลี่ยนผนังบ้าน โดยมีเพื่อนบ้านในชุมชนมาช่วยกันทำงาน

3) การออกแบบกระบวนการโดยคนในพื้นที่/ภาคเป็นหลัก เจ้าหน้าที่เป็นผู้หนุนเสริม ในการปฏิบัติการครั้งที่ผ่านมามีเจ้าหน้าที่จะเป็นหลักในการออกแบบกระบวนการ และการจัดเตรียมงาน แต่สำหรับดวงคนใหญ่เจ้าของพื้นที่ร่วมกับทีมช่างของภาคอีสานกลางเป็นหลักในการทำงาน ทั้งออกแบบกระบวนการและควบคุมจัดการให้งานเดินไปได้ตามแผนที่วางไว้ รวมทั้งเป็นผู้ตัดสินใจคลี่คลายปัญหา สำหรับทีมงานซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นเครือข่ายในเมืองและจังหวัด มีเพียงช่างภายนอก เช่น จากเมืองชนบท เมืองชุมแพ และจังหวัดมหาสารคามเข้าไปร่วมเพียงไม่กี่คน แต่ก็ยังถือว่าเป็นทีมจากภาคเดียวกัน งานนี้นอกจากบทบาทเรื่องการควบคุมการก่อสร้างให้ได้มาตรฐานแล้ว ในกระบวนการอื่นๆ นั้นเป็นบทบาทของทีมพื้นที่เป็นหลัก เจ้าหน้าที่แทบจะไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับเลย

4) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการทำงาน สรุปได้ดังนี้

- เกิดการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยโดยชุมชนเป็นตัวตั้ง เครือข่ายเป็นผู้หนุนเสริม จนกระทั่งนำไปสู่การหนุนเสริมจากท้องถิ่น ท้องที่

- สมาชิกในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงเกิดความเชื่อมั่นในโครงการบ้านมั่นคง เห็นได้จากการที่สมาชิกมาช่วยเพื่อนบ้านปรับปรุงบ้าน และสอบถามการเข้าร่วมโครงการ มีการออมเงินเพิ่ม และสมาชิกรายอื่นเตรียมการรองรับการปรับปรุงบ้านของตนเอง

- เกิดความร่วมมือในการปรับปรุงที่อยู่อาศัย และคนทำงานในพื้นที่ด้านการก่อสร้าง และการจัดการด้านเอกสารและการเงิน

- เกิดรูปธรรมตัวอย่างของการเสียสละแบ่งปันพื้นที่ส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม จากการที่สมาชิกยอมขยับบ้านของตัวเองเพื่อเปิดพื้นที่ให้ตัดถนนซอยผ่านเข้าไปในชุมชนได้

- เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ทำงานด้านการก่อสร้าง การจัดระบบเอกสารระหว่างทีมช่างอาสา ทีมเอกสารและการเงินจากภายนอกกับกับคณะกรรมการ ช่าง และสมาชิกในชุมชน

- เกิดการปลดล็อคปัญหาต่างๆ ในชุมชน เช่น ความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งเกิดจากความเห็นไม่ตรงกันของคณะกรรมการ และเปิดพื้นที่การทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น และท้องถิ่น

5. เมืองท่าเรือพระแท่น จังหวัดกาญจนบุรี

การจัดปฏิบัติการโรงเรียนนายช่างใหญ่ที่เมืองท่าเรือพระแท่นมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นพื้นที่ให้มีการขับเคลื่อนงานพัฒนา เนื่องจากเป็นเมืองที่ได้รับการอนุมัติโครงการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาระบบสาธารณูปโภคตั้งแต่ปี 2557 จำนวน 8 ชุมชน ซึ่งแบ่งการพัฒนาออกเป็น 2 รูปแบบคือ การสร้างบ้านใหม่ในที่ดินใหม่ที่ชุมชนท่าเรือพระแท่น และการปรับปรุงในที่ดินเดิมของชุมชนริมน้ำ แต่มีคนทำงานในพื้นที่น้อย ดังนั้น จึงหวังใช้การปฏิบัติงานครั้งนี้กระตุ้นให้คนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ผ่านการซ่อมสร้างบ้านผู้ยากไร้ และบ้านสมาชิกในชุมชน มีชบวน สอช. ทีมช่างภาคตะวันออก ร่วมกับทีมช่างอาสาจากภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้มาร่วมทำงานกับสมาชิกในโครงการ และเทศบาลเมืองท่าเรือพระแท่นให้การสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยมีกระบวนการในการลงมือปฏิบัติงาน 10 วัน แบ่งออกเป็น 3 ช่วงใหญ่ๆ ดังนี้

ช่วงที่ 1 การสร้างความเข้าใจกับ สอช. ภาคตะวันตกและภาคี รวมทั้งกรรมการเมืองและเทศบาลเมืองท่าเรือพระแท่น เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์และเป็นการเชิญชวนให้ผู้ที่สนใจเข้าร่วมการปฏิบัติงานในครั้งนี้

ช่วงที่ 2 เตรียมทีมงานและเตรียมพื้นที่ เช่น การประชุมกรรมการเมืองเพื่ออธิบายแผนงานกระบวนการเป้าหมายการ Work shop ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนกระบวนการ ปัญหาที่จะเกิดในการดำเนินงาน ข้อตกลงการอยู่ร่วมกัน รวมไปถึงการขอรับการสนับสนุนต่างๆ จากทางเทศบาล อาทิ เครื่องมือช่าง เครื่องจักร รถ

ชนิด ทบทวนแผนการพัฒนาเมืองท่าเรือพระแท่น การลงพื้นที่สำรวจสภาพรวมของชุมชนเป้าหมายอย่างคร่าวๆ ก่อนที่จะกลับมาประชุมทีมซึ่งประกอบด้วยเข้าร่วมและคณะทำงานเมือง เพื่อสรุปพื้นที่และวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย และกำหนดขอบเขตการทำงาน ต่อจากนั้น ลงพื้นที่เป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้เดือดร้อนในพื้นที่ และนัดหมายการลงมือปฏิบัติงานในชุมชน ซึ่งมี 3 ส่วน คือ 1) การสำรวจข้อมูลชุมชน โดยการจัดทำแผนที่ทำมือ ข้อมูล GIS สำรวจแนวทางการปรับปรุงชุมชน 2) วางผังจัดทำแผนพัฒนาชุมชน 3) การพัฒนากลุ่มและสร้างกติกาชุมชน เช่น จัดตั้งคณะกรรมการ สร้างกติการอยู่ร่วมกัน กติกาการออมหรือการจัดการการเงิน เกณฑ์การชิงบุดหนุน จัดตั้งคณะทำงานบ้านมั่นคงของชุมชน พร้อมทั้งเปิดบัญชีกลุ่มออมทรัพย์

นำข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์และเตรียมข้อมูลเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนา สรุปข้อมูลการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลเตรียมนำเสนอรายละเอียดแนวทางการปรับปรุง เช่น แบบก่อสร้าง ประมาณราคาก่อสร้างบ้าน รายละเอียดวัสดุที่ต้องใช้ แบ่งหน้าที่การทำงาน เช่น ทีมพัฒนาชุมชน ทีมช่าง ทีมจัดการ ประสานภาคี ร้านค้า เรื่องการจัดการต่างๆ รวมทั้ง ขออนุมัติงบประมาณบ้านมั่นคง การสนับสนุน ความสะดวกต่างๆ จากเทศบาล เช่น สปอร์ตไลท์ เครื่องมือช่าง รถขนของ บุคลากร เป็นต้น

ช่วงที่ 3 ลงมือปฏิบัติโดยมีการวางแผนปฏิบัติการเรียนรู้โดยมีการแบ่งทีมทำงานในเบื้องต้นและวางแผนงานในแต่ละวัน เพื่อเป็นแผนงานในการปฏิบัติงาน โดยเน้นไปที่การฝึกอบรมคนทำงาน บริหารวัสดุก่อสร้าง บันทึกการทำงาน และกาฝักรายงานและสรุปงานก่อสร้าง

ผลจากการดำเนินงาน สรุปได้ดังนี้

1. เกิดการปรับปรุงซ่อมแซมบ้านผู้ยากไร้ซึ่งเป็นผู้สูงอายุไม่มีคนดูแล จำนวน 1 หลัง โดยเป็นการปรับปรุงบริเวณเฉลียงหน้าบ้าน บันไดทางขึ้นบ้าน แผ่นพื้นบ้าน และปรับปรุงห้องน้ำ ก่อนปรับปรุงได้มีการสำรวจความต้องการของผู้อยู่อาศัย การวิเคราะห์ผู้ใช้งาน โดยทีมช่างอาสาและสถาปนิก ในการออกแบบได้คำนึงถึงการใช้งานให้คุ้มค่าสมประโยชน์ ครอบคลุม และตอบสนองด้านการใช้ชีวิตที่สะดวกสบายสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การออกแบบทางขึ้นที่พีกอาศัย ราวจับและทางเดินเท้าสำหรับผู้สูงอายุที่จะไปยังห้องน้ำ และการออกแบบห้องน้ำที่ทำให้เกิดการใช้สอยที่สะดวกและปลอดภัย โดยการปรับเปลี่ยนขนาดของห้องน้ำและโถส้วมสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

2. การสร้างบ้านใหม่ให้กับผู้ด้อยโอกาสในที่ดินใหม่ จำนวน 3 หลังคาเรือน โดยใช้กองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยของเมือง (ซึ่งหักเงินจากงบอุดหนุนของสมาชิกคนละ 5% เข้ากองทุน) สมาชิกและคณะกรรมการเมืองร่วมกันคัดเลือกผู้ที่จะได้รับการช่วยเหลือในครั้งนี้ โดยมีเกณฑ์ กติกาในการคัดเลือก ดังนี้

1) เป็นผู้ที่ยด้อยโอกาสและเป็นสมาชิกอยู่ในโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่าเรือพระแท่น

2) เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกิจกรรมของโครงการเมืองท่าเรือพระแท่นเป็นประจำ

3) เป็นผู้ที่คณะกรรมการเมืองท่าเรือพระแท่นวิเคราะห์แล้วว่าไม่สามารถผ่อนชำระเงินกู้สินเชื่อบุคคลสร้างบ้านกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้

3. การซ่อมสร้างบ้านพักอาศัยชุมชนริมน้ำ จำนวน 11 หลังคาเรือน โดยใช้งบอุดหนุนพัฒนาที่อยู่อาศัย การลงมือปฏิบัติการซ่อมสร้างของชุมชนริมน้ำในครั้งนี้ เป็นการสร้างทีมงานในพื้นที่ โดยเริ่มแรกสมาชิกไม่ให้ความสนใจและเข้าร่วมน้อย จนกระทั่งถึงช่วงการลงซ่อมสร้างในพื้นที่ ทำให้สมาชิกเริ่มมีการสอบถามความเป็นมาของโครงการและเกิดความสนใจที่จะเข้าร่วมการซ่อมสร้างเพิ่มขึ้นหลายหลัง จึงต้องมีการวางแผนและออกแบบการทำงานกันใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นมา แต่ก็ไม่สามารถซ่อมสร้างได้ทั้งหมด

4. การปฏิบัติการในครั้งนี้ส่งผลให้เกิดคณะกรรมการชุมชน เกิดการสร้างทีมบริหารชุมชนและสมาชิกเข้าร่วมกับโครงการบ้านมั่นคง และมีการออมมากขึ้น

5 เกิดแผนการขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาทั้งเมืองท่าเรือพระแท่น โดยการสรุปงานที่ได้มีกิจกรรมและออกแผนของเมืองที่จะแก้ไขปัญหาให้ครอบคลุมผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยทั้งเมือง โดยการสร้างทีมงานแต่ละประเด็นให้มีจำนวนมากขึ้น เพื่อตอบสนองกับโครงการแก้ไขปัญหาผู้เดือดร้อน และให้คณะกรรมการเมืองเป็นผู้อยู่คอยกำกับดูแลแผนงานต่อไป

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการ

1. สร้างความเชื่อมั่นในโครงการบ้านมั่นคงและสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย ระหว่างผู้เดือดร้อนในชุมชน/เมือง หน่วยงานท้องถิ่น ท้องถิ่น เครือข่ายเมือง ภาค

2. เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างผู้เดือดร้อน เครือข่ายขบวนช่าง สอช. ท้องถิ่น ท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่พอช. ส่งผลให้เกิดการยอมรับบทบาทกันและกัน ผู้ร่วมปฏิบัติงานมองข้ามข้อจำกัด โดยยึดเอาเป้าหมายความสำเร็จเป็นที่ตั้ง

3. เกิดการจัดระบบการทำงานภายในเมือง การสร้างกฎกติกาต่างๆ ให้กับเมือง/ชุมชนที่ยังไม่มีโครงสร้างคนทำงานและระบบงาน

4. เกิดการจัดระบบทีมงานด้านการออกแบบและก่อสร้าง ซึ่งเป็นการประกอบทีมจากผู้ที่มีความสามารถและทักษะในการทำงานที่หลากหลาย เช่น ทีมพัฒนาขบวน ทีมบริหารจัดการ ทีมเอกสาร และทีมช่างชุมชน (เดิมมักทำงานเดี่ยว)

5. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ทำงานด้านการก่อสร้าง การจัดระบบเอกสารระหว่างทีมช่างอาสา ทีมเอกสารและการเงินจากภายนอกกับคณะกรรมการ ช่าง และสมาชิกในชุมชน

6. เกิดการปลดล๊อคคลีคลายปัญหาต่างๆ ในชุมชน/เมือง เช่น การคลีคลายปัญหาเรื่องการก่อสร้าง การเบิกจ่าย ข้อติดขัดในการดำเนินการโครงการบ้านมั่นคง รวมทั้งความขัดแย้งภายในชุมชน ทำให้เกิดการทํางานร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น

7. ทีมช่างอาสาที่มีทัศนคติต่อโครงการบ้านมั่นคงในทางที่ดีขึ้น เข้าใจหลักคิด วิธีการทํางาน กระบวนการและเป้าหมายของบ้านมั่นคง และความยินดีพร้อมที่จะออกไปช่วยเพื่อนโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่อื่น

8. เกิดพื้นที่อ้างอิงในทํางาน เช่น พื้นที่ต้นแบบของการร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกในชุมชนและท้องถิ่นในการพัฒนาระบบสาธารณสุขและซ่อมสร้างบ้านผู้ยากจนด้อยโอกาสในชุมชน ต้นแบบของระบบการทํางานแบบ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ต้นแบบของรูปแบบการปรับปรุงที่อยู่อาศัยที่คำนึงถึงการพัฒนาคคุณภาพชีวิตความจำเป็นของสมาชิกในบ้านมากกว่าความชอบ อาทิ การปรับปรุงห้องนํ้า รูปแบบบ้านให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เป็นต้น

9. เกิดการพัฒนาเครื่องมือในการออกแบบและบริหารจัดการงานก่อสร้าง อาทิ 1) กติกา ข้อตกลงร่วมของชุมชนในการคัดเลือกบ้านตัวอย่างในการซ่อมแซมปรับปรุง โดยคำนึงถึงความเสียสละ การช่วยเหลือแบ่งปันกันภายในชุมชน การจัดสรรเงินอุดหนุนปรับปรุงบ้านส่วนหนึ่งไว้สำหรับเป็นงบประมาณในการปรับปรุงบ้านผู้ด้อยโอกาส การคัดเลือกบ้านตัวอย่างที่จะไปลงแรงปรับปรุงซ่อมแซมจากบ้านของผู้ที่ยากจน หรือขัดสนที่สุดในชุมชน เป็นต้น 2) การสร้างข้อตกลงร่วมกับร้านค้าวัสดุก่อสร้าง เช่น วัสดุที่ส่งไปแล้วเหลือต้องส่งคืนได้ วัสดุคุณภาพไม่ดีต้องเปลี่ยนได้ ต้องเคลียร์บิลสั่งของทุกวัน และจ่ายเงินเมื่อเสร็จงาน ” 3) มีแบบฟอร์มสำรวจข้อมูลวัสดุก่อสร้าง และกระบวนการสำรวจเพื่อทำการก่อสร้าง

ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

1. ตามทิศทาง แนวทางการทำงานในปี 2558 ที่เน้นการใช้เครื่องมือ คือ สํารวจข้อมูลทั้งเมือง /สร้างเมืองต้นแบบพื้น โดยเน้นความเข้มข้นในการพิจารณากลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนจนที่สุดในเมือง จากการดำเนินการ สํารวจข้อมูล พบว่า จากที่ทุกภาคตั้งเป้าหมายการข้อมูลซึ่งแบ่งเป็นเมืองเข้มข้น และเมืองปานกลาง เมืองที่มีการดำเนินการและนำมาสู่การเสนอโครงการมีจำนวน 43 เมือง 88 โครงการ 159 ชุมชน 8,499 ครัวเรือน จากการเสนอโครงการพบว่า การใช้เครื่องมือในการสำรวจเมืองนำมาสู่การวางแผนการพัฒนาเมือง ในบางเมืองไม่มีที่ดินรองรับการแก้ไขปัญหา ส่งผลให้ชุมชนที่เข้าสู่กระบวนการต้องย้ายออกนอกเมือง เช่น เมืองพิษณุโลก และในบางเมืองยังเป็นลักษณะของการรวบรวมคนที่มีปัญหาทั้งเมืองมาจัดทำโครงการ ซึ่งหมายถึงการเข้าใจในแนวทางการแก้ไขปัญหาทั้งเมืองของขบวนองค์กรชุมชน และท้องถิ่น ยังจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจในแนวทางการดำเนินการ

2. เนื่องจากในปีนี้สถาบันฯ ได้พัฒนาระบบการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งต่อยอดจากปี 2557 โดยในปีนี้ได้พัฒนาระบบการเบิกจ่ายไปสู่ระบบภาคมากขึ้น ส่งผลให้การเบิกจ่ายเป็นไปตามเป้าหมาย แต่ทั้งนี้ การเบิกจ่ายตั้งแต่ระดับเมือง ระดับจังหวัด และระดับภาค เป็นระบบที่ที่ต้องมีการสอบถามความถูกต้องของเนื้อหา เงื่อนไขต่างๆ สถาบันฯ มีความจำเป็นต้องเสริมศักยภาพกองเลขาของขบวนชุมชนและเจ้าหน้าที่ภาค ให้มีการดำเนินการอย่างรอบครอบ ถูกต้อง รวมถึงส่งเสริมให้แต่ละภาคมีระบบการสอบถามระบบการบริหารจัดการงบประมาณในทุกระดับ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้กำหนดร่วมกัน

3. สืบเนื่องจากที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีการกำหนดนโยบายเร่งด่วนของกระทรวง ซึ่ง 1 ใน 7 ข้อนโยบาย คือ การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนแออัด ซึ่งได้มอบหมายให้ พอช. ดำเนินการ ซึ่งในการดำเนินการที่ผ่านมา จำนวน 73 จังหวัด 312 เมือง/เขต 921 โครงการ 1,805 ชุมชน 93,242 ครัวเรือน พบว่า ระบบการก่อสร้างในโครงการบ้านมั่นคงยังมีความล่าช้า โครงการล่าช้า มีปัญหาบดบังจ่าย การก่อสร้างไม่ตามแผน เพิ่มภาระหนี้สมาชิก งบไม่พอก่อสร้างบ้านไม่เสร็จ รวมถึงนโยบายรัฐที่เร่งรัด สถาบันฯ และขบวนองค์กรชุมชน ได้มีการคิดค้นระบบการก่อสร้างที่เป็นระบบร่วมมากขึ้น ทำแบบผลิตเชิงปริมาณมากขึ้น (Mass Product) ทดแทนการทำงานที่ละพื้นที่ ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมในการทำงานโครงการบ้านมั่นคงในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ทั้งนี้ ในการดำเนินการยกระดับด้านการทำงานการก่อสร้างในโครงการบ้านมั่นคง สถาบันฯ ต้องส่งเสริมและสนับสนุนองค์ความรู้ บุคคลากร รวมถึงการประสานงานผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาระบบดังกล่าว เพื่อหนุนเสริมการทำงานของขบวนให้บรรลุเป้าหมาย